

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

KÜLTÜREL BİR DEĞER OLARAK
TÜRKİYE'DE OYUNCAĞIN TARİHSEL DEĞİŞİMİ

CELİL ATASEVER

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Antalya, 2021

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÜLTÜREL BİR DEĞER OLARAK
TÜRKİYE’DE OYUNCAĞIN TARİHSEL DEĞİŞİMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Celil ATASEVER

Danışman: Doç. Dr. Zeliha YAZICI

Antalya, 2021

TEŞEKKÜR

Tanıştığım ilk günden bu yana yol gösteren, her soruma sabırla cevap veren, akademik anlamda ufkumu genişleten ve birlikte çalışmaktan onur duyduğum değerli hocam Doç. Dr. Zeliha YAZICI'ya sabrı ve anlayışı için sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Türkiye'nin birçok şehrini gezerek oyuncaklarla ilgili araştırmalar yapan, bu araştırmalar sonucunda “Oyuncaklı Dünya” adlı kitabı yazan ve Türkiye'nin ilk oyuncak müzesi olan Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi'ni kuran, bu değerli çalışmalarıyla bizlere model ve rehber olan Prof. Dr. Bekir ONUR hocama ülkem ve ülkemizin geleceği olan çocuklar adına şükranlarımı sunarım. Oyuncaklarla, müzecilikle ve tez çalışmamla ilgili değerli görüş ve önerilerini benimle paylaşan ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen Doç. Dr. Ceren GÜNERÖZ hocama, tez savunmam sırasında ve sonrasında tecrübeleri, değerli görüş ve önerileriyle çalışmamın son şeklini almasını sağlayan Prof. Dr. Perihan ÜNÜVAR ve Dr. Öğr. Üyesi Begümhan YÜKSEL hocalarıma, tez düzenleme aşamasında tecrübe ve katkılarıyla destek olan ve ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman AKMAN ve Öğr. Gör. Celal BIÇAKCI hocalarıma, her zaman desteklerini hissettiğim arkadaşlarım Doç. Dr. Özgün UYANIK AKTULUN'a, Ahmet VİCDAN'a, Özlem OFLAZOĞLU'na, değerli fikirleriyle araştırmamı destekleyen Dr. Ozan SOYUPAK hocama, bilgi birikimlerini ve anılarını benimle paylaşan oyuncak firmalarının son kuşak temsilcilerine, koleksiyonlarındaki oyuncakları incelememe ve araştırmamda kullanmama izin vererek çalışmama destek olan oyuncak koleksiyoneri arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Son olarak bu süreçte sabırla tezimin bitmesini bekleyen ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen eşim Zeynep'e, kızlarım Ayris Burla ve Tomris Umay'a sonsuz sevgilerimi sunarım.

Celil ATASEVER

Eylül 2021

ÖZET

KÜLTÜREL BİR DEĞER OLARAK TÜRKİYE’DE OYUNCAĞIN TARİHSEL DEĞİŞİMİ

ATASEVER, Celil

Yüksek Lisans, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Doç. Dr. Zeliha YAZICI

Ağustos 2021, 149 Sayfa

Tüm kültürlerde çocukların en önemli eylemlerinden biri olan oyun aynı zamanda çocuk kültürünün, kültür temelli gerçek bir evrensel olgudur. Çocuklar için vazgeçilmez olan oyunun en temel materyallerinden biri ise oyuncaklardır. Oyuncaklar, çocuğa kendiliğinden deneyimleri aracılığıyla oyun oynama fırsatı ve yaşadığı toplumun kültürel formlarıyla şekillenme olanağı sağlar. Bu açıdan bakıldığında oyuncak tarihi, insanlığın toplumsal tarihi, sanayi, bilim ve teknoloji tarihi, kültür ve sanat tarihi, eğitim tarihi araştırmalarına referans olduğu gibi çocuk sosyolojisinin tarihine de kaynak oluşturur. Yaşam pratikleri, yaygın alışkanlıklar ve toplumsal değer yargılarının gün geçtikçe değişmesi, tarih boyunca “değer” olarak bilinen ve uygulanan pek çok değer gibi kültür temsilcisi oyuncakların da unutulmasına ve değersizleşmesine yol açmaktadır. Teknolojik gelişmeler çocuk dünyasına farklı oyuncaklar kazandırırken aynı zamanda çeşitli oyuncakların yok olmasına da neden olmuştur. 30-40 yıl önce çocukların oynadıkları oyuncakları günümüzde görmek neredeyse mümkün değildir. Bir kültür hazinesi olan oyuncakların tarihsel sürecinin incelenerek oyuncak kültüründe ne gibi değişimler olduğunu ortaya koymak, gelecekte Türkiye’de oyuncak kültürü ile ilgili çalışmalara ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada bilgi ve belgeler dahilinde cumhuriyetten günümüze Türkiye’de üretilmiş ya da ithal edilmiş oyuncakların belirlenerek literatüre kazandırılması amaçlanmıştır. Nitel araştırma modelinde gerçekleştirilen araştırmada belge analizi ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada 183 oyuncak ve 82 oyuncak sektörüne ilişkin belge olmak üzere toplam 265 adet oyuncak ve efemera görseli kullanılmıştır. Belgeler doğrultusunda Türkiye’de üretilen endüstri öncesi ve endüstri sonrası Türk toplumsal yaşamına giren oyuncak çeşitleri, oyuncakları üreten firmalar ve oyuncakları satışa sunan mağazalar betimlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Oyuncak, Tarih, Oyuncak Müzesi, Kültür.

ABSTRACT

HISTORICAL CHANGE OF TOY IN TURKEY AS A CULTURAL VALUE

ATASEVER, Celil

Master's Degree, Department of Primary Education

Early Childhood Education Program

Advisor: Assoc. Dr. Zeliha YAZICI

August 2021, 149 Pages

Play, which is one of the most important actions of children in all cultures, is also a true universal phenomenon of children's culture based on culture. One of the most basic materials of the game, which is indispensable for children, is toys. Toys provide the child with the opportunity to play through their spontaneous experiences, and toys allow the child to be shaped by the cultural forms of the society in which he lives. From this point of view, the history of toys is a reference to the social history of humanity, the history of industry, science and technology, the history of culture and art, and the history of education. It is also a source for the history of child sociology. The changing of life practices, common habits and social value judgments day by day causes cultural representative toys to be forgotten and devalued, like many values known and applied as “value” throughout history. Technological developments brought different toys to the children's world, but also caused the disappearance of various toys. Today it is almost impossible to see the toys that children played 30-40 years ago. To reveal the change in the toy culture by examining the historical process of toys, which are a cultural treasure is important in terms of shedding light on the future studies on toy culture in Turkey. For this reason, in this study, it is aimed to determine the toys produced or imported in Turkey from the Republic to the present within the information and documents and to bring them into the literature. Document analysis and interview technique were used in the research carried out in the qualitative research model. A total of 265 toys and ephemera images, of which 183 are toys and 82 are documents related to the toy industry, were used in the research. With these documents, the types of toys produced in Turkey that entered the Turkish social life before and after the industry, the companies that produce the toys and the stores that offer the toys for sale are described.

Keywords: *Child, Toys, History, Toy Museum, Culture.*

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
TABLOLAR LİSTESİ	viii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xii

BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Problem Cümlesi	4
1.3. Alt Problemler	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlıkları	5
1.6. Tanımlar	5

BÖLÜM II KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Oyuncanın Tanımı	6
2.2. Oyuncakların Çocuk Üzerindeki Etkisi	9
2.3. Oyuncakların Sosyo Kültürel Değeri	10

BÖLÜM III YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	13
3.2. Evren ve Örneklem	13
3.3. Veri Toplama Tekniği	15
3.4. Verilerin Analiz Süreci	16

BÖLÜM IV BULGULAR

4.1. Türkiye’de Oyuncağın Tarihçesi	18
4.1.1. Endüstriyel Devrim Öncesi Türk Oyuncakları	18
4.1.2. Endüstriyel Devrim Sonrası Türk Oyuncakları	45
4.1.2.1 Cumhuriyet Dönemi’nde Üretilen Türk Oyuncakları	46
4.1.2.1.1. Arav ve Altın Oyuncakları	46
4.1.2.1.2. Dünder Oyuncakları	57
4.1.2.1.3. Tüten Oyuncakları	60
4.1.2.1.4. Alasya Oyuncakları	63
4.1.2.1.5. Gürel Oyuncakları	70
4.1.2.1.6. Ne-Kur Oyuncakları	78
4.1.2.1.7. Fatoş Oyuncakları.....	89
4.1.2.1.8. 1920-1990 Yılları Arasında Üretilmiş Olan Diğer Oyuncaklar ..	94
4.1.2.2. Oyuncak Üretimine Destek Veren Yan Kuruluşlar	110
4.1.2.3. Günümüz Türkiye'sinde Oyuncak	118

BÖLÜM V SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Öneriler.....	124

KAYNAKÇA	128
BİLDİRİM.....	133
EKLER	134
ÖZGEÇMİŞ	145
İNTİHAL RAPORU	149

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. Çalışmada Esas Alınan Oyuncak Sınıflandırma Şeması.....	17

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi Eyüp Oyuncakları Envanteri 37

Tablo 4.2. Ticaret Odası Kayıtlarında Oyuncak Konulu Faaliyet Adları 122

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 2.1. Atina Surlarından ve Yakın Geçmişten Moza Moza Oyunu	8
Fotoğraf 2.2. Taştan, Mermerden, Kilden Yapılmış Eski Misketler ve Eski Ahşap Topaçlar ..	10
Fotoğraf 2.3. Elinde Oyuncak Çember Olan Çocuk Fotoğrafı - 1924	12
Fotoğraf 4.1. Terracota Araba- Kalkolitik Dönem (Bakır Taş Çağı, MÖ 4.500 – 3.300).....	18
Fotoğraf 4.2. Kilden Yapılmış Çingirak - Tunç Çağı (MÖ 3.300 – 1.200).....	19
Fotoğraf 4.3. Hititler Dönemine Ait Terracota Oyuncak Araba.....	19
Fotoğraf 4.4. Patlangaç ve Topaç Örneği	20
Fotoğraf 4.5. İttihat ve Terakki Cemiyeti Tarafından Promosyon Olarak Dağıtılan Oyuncak ..	21
Fotoğraf 4.6. Milli Kıraat – Köprülüzade Mehmed Fuad – 1918.....	21
Fotoğraf 4.7. Üzerinde İstanbul Yazan Yarış Oto	22
Fotoğraf 4.8. Elastolin Marka Osmanlı Askeri 1900-1910 Almanya	23
Fotoğraf 4.9. Hilal-i Ahmer Bebeği 1920-Almanya.....	23
Fotoğraf 4.10. Teneke Osmanlı Askeri - Penny Toys 1910 - Almanya	24
Fotoğraf 4.11. İnci Mecmuası Sayı: 9 Yıl:1919 ve “Jumeau Dolls” Markalı Oyuncak.....	25
Fotoğraf 4.12. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar Kitabından Sayfa Örnekleri	26
Fotoğraf 4.13. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar Kitabından Sayfa Örnekleri	27
Fotoğraf 4.14. Osmanlıca Çocuk Dünyası Dergisinin Sırayla İlk Üç Sayısı - 1927	27
Fotoğraf 4.15. Oyuncak Görselli Çocuk Dergisi Çocuk Dünyası Mecmuası – 28.04.1927 ...	28
Fotoğraf 4.16. Teneke Beşik Görseli.....	29
Fotoğraf 4.17. Su Kabağından Yapılmış Sesli Topaç	30
Fotoğraf 4.18. Lades Kemiği ve Arı Unu Reklam Görseli.....	30
Fotoğraf 4.19. Soğanlı (Kapadokya) Bebeği (Solda) – Damal Bebeği (Sağda).....	31
Fotoğraf 4.20. Çorum İli İskilip İlçesinde Üretilen Tokmaklı Kağı – 1988.....	31
Fotoğraf 4.21. Osmanlı Döneminden Oyuncakçı Ahmet Demir’in Oyuncak Kalıpları.....	32
Fotoğraf 4.22. Eyüp Oyuncakçılarında Sünnet Çocukları – Hayat Dergisi 29.08.1958	33
Fotoğraf 4.23. Eyüp Oyuncaklarından Bazı Örnekler	34
Fotoğraf 4.24. 1940 - 1950’li Yıllarda Oyuncak Satılan Bir Dükkân	35
Fotoğraf 4.25. Eyüp Üretimi Üzerinde İstanbul Yazan Kamyon	37
Fotoğraf 4.26. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi Eyüp Oyuncakları Broşürü	38
Fotoğraf 4.27. Eyyüb Oyuncakçıları Kitapçığı - 1937	39
Fotoğraf 4.28. Eyüp Oyuncakları – Yenigün Dergisi – 14 Şubat 1939	40
Fotoğraf 4.29. Çocuk Figürlü Toprak (Terrakota) Düdükler	41
Fotoğraf 4.30. Türk Malı Ahşap At Arabası ve Oyunağın Fotoğrafı - 1949.....	42
Fotoğraf 4.31. Yeni Tarih Dergisi Mayıs 1957 – Dünkü İstanbul’da Eyüp Oyuncakları	43
Fotoğraf 4.32. Eyüp Oyuncakları Satan Sokak Satıcısı-Yeni Tarih Dergisi Mayıs 1957	44
Fotoğraf 4.33. Eyüp Oyuncakları ve Endüstriyel Oyuncaklar Bir Arada	44
Fotoğraf 4.34. Göbeğine Basıldığında Elindeki Zilleri Vurarak Ses Çıkaran Palyaço	45
Fotoğraf 4.35. David Arav (1875 – 1947)	46
Fotoğraf 4.36. Jüliet Altın (1912- 2003)	46
Fotoğraf 4.37. Arav Oyuncak Fabrikası El İlanı – 1928	47
Fotoğraf 4.38. Arav Marka Oyuncak Tayyare 1930-1940	48
Fotoğraf 4.39. David Arav İmalatı Tekerlekten Kurmalı Otomobil – 1940’lı Yıllar.....	49
Fotoğraf 4.40. Altın Oyuncakları Kartviziti	50
Fotoğraf 4.41. Altın Oyuncaklarında 127 Numarası İle İlgili Görseller	50
Fotoğraf 4.42. Altın Marka Kovalar ve Kürekler.....	51
Fotoğraf 4.43. Altın Marka Kumbara.....	51
Fotoğraf 4.44. Altın Bugatti (Solda) – Ufuk Bugatti (Sağda)	52
Fotoğraf 4.45. Altın Marka Kurmalı Cıvciv.....	53

Fotoğraf 4.46. Altın Marka Helikopter.....	53
Fotoğraf 4.47. Altın Marka D�d�kl� Horoz ve Borazanlar	53
Fotoğraf 4.48. Renk Değiştiren Sesli Topaç.....	54
Fotoğraf 4.49. Altın Marka Sürtme Mekanizmalı Teneke Otobüs.....	54
Fotoğraf 4.50. Altın Marka İtfaiye Oto	55
Fotoğraf 4.51. Altın marka Volkswagen	55
Fotoğraf 4.52. Altın marka Fiat 500	55
Fotoğraf 4.53. Jüliet Altın İmzalı Oyuncak Satışı Faturası – 19.06.1975	56
Fotoğraf 4.54. Hamdi Dünder (1910-1991)	57
Fotoğraf 4.55. Dünder İnşaat Oyuncakları	58
Fotoğraf 4.56. Arav Oyuncak Fabrikası El İlanı – 1928	58
Fotoğraf 4.57. Dünder İnşaat Oyunu Görseli	59
Fotoğraf 4.58. Dünder K�p Oyunu (Zeka Oyunu) Görseli	59
Fotoğraf 4.59. Mehmet Tüten, Eşi ve Ağabeyinin Kızı İle Birlikte.....	60
Fotoğraf 4.60. Tüten Oyuncakları Atölyesi-1950	61
Fotoğraf 4.61. Tüten Marka Oyuncak �rdek	62
Fotoğraf 4.62. Tüten Marka Ahşap Tren.....	62
Fotoğraf 4.63. Ahşap Top Arabası	61
Fotoğraf 4.64. 2T Yazan Ahşap Kamyon	63
Fotoğraf 4.65. Abdurrahim Alasya (1918-2013)	62
Fotoğraf 4.66. Rauf Alasya (1921-2013)	63
Fotoğraf 4.67. Fazıl Alasya – Abdurrahim Alasya – Semih Alasya (1968).....	64
Fotoğraf 4.68. Alasya Marka Türk Hava Yolları Uçakları.....	64
Fotoğraf 4.69. Alasya Oyuncakları Gazete Reklamı – Hürriyet Gazetesi 23 Aralık 1975	65
Fotoğraf 4.70. İlk dönem Alasya Jeep �rneği.....	65
Fotoğraf 4.71. Alasya Firmasına Ait Fatura �rnekleri.....	66
Fotoğraf 4.72. Alasya Feza ve Alasya Süt Kamyonu.....	67
Fotoğraf 4.73. Alasya Marka Kurmalı Teneke Polis Arabaları.....	67
Fotoğraf 4.74. Alasya Marka Plastik Teneke Karışımı Oyuncak �rnekleri	68
Fotoğraf 4.75. Alasya Marka Büyük Boy Atmaca Uçağı (Plastik Teneke Karışımı)	69
Fotoğraf 4.76. Al- Kar Marka Oyuncak �rnekleri.....	69
Fotoğraf 4.77. Müstecip Baybörü ve Ali Baybörü	70
Fotoğraf 4.78. B�r� (1954) ve Ledi Arabaları	71
Fotoğraf 4.79. Metal Kalıp Kullanılarak Yapılan Gürel Marka ocuk Pusetleri.....	72
Fotoğraf 4.80. Gürel Oyuncaklarında Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Figürleri	72
Fotoğraf 4.81. Gürel Marka Posta Arabası.....	73
Fotoğraf 4.82. Gürel Tankları: Ata, İnönü, Sakarya (Atalay, Kahraman, Anafarta).....	74
Fotoğraf 4.83. İçinde Serpil Yazan Gürel Marka Oyuncak Teneke Saatler.....	75
Fotoğraf 4.84. Ali Baybörü koleksiyonunda bulunan Gürel oyuncakları ile	75
Fotoğraf 4.85. Gazanfer Bilge Otobüsü ve Aynı Dönemlere Ait Otobüs Bileti	76
Fotoğraf 4.86. Turgut �zal’ın Gürel Oyuncakları Atölyesine Yaptığı Ziyaret.....	77
Fotoğraf 4.87. Ne-Kur Oyuncaklarının Kurucusu Nevzat Kurt’un ocukluğu	78
Fotoğraf 4.88. Nevzat Kurt.....	78
Fotoğraf 4.89. Mühendis Kartviziti	81
Fotoğraf 4.90. Oyuncak Fabrikası Kartviziti	79
Fotoğraf 4.91. Ne-Kur Oyuncak �rnekleri	80
Fotoğraf 4.92. Ne-Kur Marka İlk Versiyon Oyuncak Jeepler.....	80
Fotoğraf 4.93. Ne-Kur Marka Plastik Oyuncak �rnekleri	81
Fotoğraf 4.94. Ne-Kur Marka Oyuncak Uzay Tankları	82
Fotoğraf 4.95. Ne-Kur Marka Oyuncak Ambulanslar.....	82
Fotoğraf 4.96. Ne-Kur Marka Oyuncak Hasta Nakil Arabası	82

Fotoğraf 4.97. Ne-Kur Marka Oyuncaklar	83
Fotoğraf 4.98. Ne-Kur Marka Uzay Oyuncakları.....	83
Fotoğraf 4.99. Ne-Kur Marka Trafik Polisi Otomobili	84
Fotoğraf 4.100. Ne-Kur Marka Oyuncak Pikap Oto	84
Fotoğraf 4.101. Ne-Kur Marka Oyuncak İtfaiye Otomobili	84
Fotoğraf 4.102. Ne-Kur Marka Çakmak Taşlı (Kıvılcım Çıkaran) Jeepeler	85
Fotoğraf 4.103. Ne-Kur Uzay Tabancası ve Jet Otolar	86
Fotoğraf 4.104. Ne-Kur Marka Demir Armalı Oyuncak Otomobiller	86
Fotoğraf 4.105. Ne-Kur Marka Oyuncak Pikap Oto	87
Fotoğraf 4.106. Ne-Kur Oyuncakları İle İlgili İthalat ve İhracat Belgeleri	88
Fotoğraf 4.107. 10 Aralık 1962- Milliyet Gazetesi Ne-Kur Oyuncak Reklamı.....	88
Fotoğraf 4.108. Oyuncakçı Abla'nın Marifeti - Hayat Dergisi 24 Nisan 1975	89
Fotoğraf 4.109. Fatoş Oyuncakları Reklam Etiketi.....	89
Fotoğraf 4.110. Nikoli Mihalidis Adına Kesilmiş Fatoş Oyuncakları Faturası 04.02.1975.....	90
Fotoğraf 4.111. Çocuk ve Fatoş Pembe Panter 1970'li Yıllar	91
Fotoğraf 4.112. Fatoş Oyuncakları Kartpostalı	92
Fotoğraf 4.113. Cavit Cav Atölyesi Reklamı 1940'lı Yıllar	95
Fotoğraf 4.114. Artin Çakar Üretimi Çakar Marka Tombala.....	95
Fotoğraf 4.115. Çakar Marka Mum İle Çalışan Su Motorları	96
Fotoğraf 4.116. Pilsan Marka Plastik Askerler (II. Dünya Savaşı Serisi)	97
Fotoğraf 4.117. Recep Ersan Üretimi Oyuncak Bebek – 1957	98
Fotoğraf 4.118. Marka: Ferdinand Strauss 1920 (Sol) - Marka: Girard 1930-1940 (Sağ).....	99
Fotoğraf 4.119. Alman Kellermann Uçak 1940'lar – Türk Bilge Marka Uçak 1950'ler.....	100
Fotoğraf 4.120. Lesi Marka Teneke Terazî ve Teneke Kaynana (Kocakarı) Zırlıtısı	101
Fotoğraf 4.121. Ankara Japon Mağazası (İbrahim Yaylıoğlu) Antetli Zarfı ve Tebrik Kartı	102
Fotoğraf 4.122. Hilmar Oyuncakları	102
Fotoğraf 4.123. Soldaki Türk Malı 1970'ler – Sağdaki Alman Malı 1950'ler	103
Fotoğraf 4.124. Öz Marka Pilli Oyuncak Örneği, Fırınlı Ocak.....	104
Fotoğraf 4.125. Öz Marka Pilli Oyuncak Örneği, Elektrikli Süpürge.....	104
Fotoğraf 4.126. Öz Oyuncakları'nın Nikoli Mihalidis'e Yaptığı Satışın Faturası	104
Fotoğraf 4.127. Merih Marka Teneke Oyuncaklar.....	105
Fotoğraf 4.128. Plastik Oyuncak Kalıpları	106
Fotoğraf 4.129. Türk Malı Şişirme Plastik Bebek.....	106
Fotoğraf 4.130. Türkiye'de İmal Edilmiş Eski Üretim Plastik Toplar.....	107
Fotoğraf 4.131. Ege Marka Mevlâna Oyuncağı ve Ege Oyuncakları Dergi Reklamı.....	108
Fotoğraf 4.132. Çevik Marka Ahşap Oyuncaklar	108
Fotoğraf 4.133. Kalafat Kardeşlerin Ürettikleri Oyuncak Kuşa Ait Görseller.....	109
Fotoğraf 4.134. Muammer Şentürk'ün Markası İle Ürettiği Teneke Oyuncak	110
Fotoğraf 4.135. Japon Mağazası Ait Fatura – Waldemar Raymund – 09.03.1978	112
Fotoğraf 4.136. Apti İpekçi Mahdumu Enis İpekçi Oyuncak Mağazası Kartviziti - 1930	112
Fotoğraf 4.137. M. Kazım Göksel Oyuncak Pazarı reklamı- Hürriyet Gazetesi 23.04.1949.	114
Fotoğraf 4.138. Spiro Giokas Oyuncak Ticarethanesi Kartvizitleri.....	114
Fotoğraf 4.139. Spiro Giokas Ticarethanesine Ait Fatura – 1958.....	115
Fotoğraf 4.140. Sabri Erîmel Oyuncak Reklamları.....	116
Fotoğraf 4.141. 1945 – 1958 Yıllarına Ait Oyuncak Mağazası Faturaları.....	117
Fotoğraf 4.142. Ceylan Oyuncakları Faturaları - 1958	117

KISALTMALAR LİSTESİ

AL-KAR	: Alasya Kardeşler
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
NE-KUR	: Nevzat Kurt
OSTİM	: Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi
OYDER	: Oyuncakçılar Derneği
PAGEV	: Türk Plastik Sanayicileri Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Vakfı
PVC	: Poly Vinyl Chloride (Polivinil Klorür)

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Bireysel ve toplumsal anlamda gerçekliğin çocuk dünyasındaki yansıması olan oyun, tüm kültürlerde çocukların en önemli eylemlerinden biridir. Çocukların vazgeçilmezi olan oyunlar ve oyunların en temel materyalleri olan oyuncaklar üretildiği çağın tarihsel ve kültürel aktarımında kritik bir öneme sahiptir (Bloch ve Pellegrini, 1989). Kültür temelli evrensel bir olgu olan oyun ve oyuncaklar, üretildiği çağın günlük yaşam ve tarihsel izlerini içermesi açısından hem ait olduğu kültürün bir devinim aracı hem de özü itibarıyla kültür aktarıcı bir özellik taşır. Sosyal yaşama uyum sağlamanın çok yönlü bir aracı olarak kabul edilen oyun; aynı zamanda toplumsallaşma, kültürlenme ve kültürleşme işlevlerine sahiptir. Tarih boyunca kültürün inşasında da önemli bir araç olan oyun, kültürün değişip dönüşmesinde etkili olmuştur (Gülsoy, 2019). Oyunun temel aracı olan oyuncaklar çağlar boyunca şekil, biçim, üretim materyali ve oynama ortamı gibi farklı değişimlere uğrayarak günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüzde de teknolojik gelişmeler bağlamında birçok değişime uğrayan oyuncaklar hem eğitsel hem de bireysel ve sosyal etkileşim aracı olarak varlığını devam ettirmektedir (Zeybekoğlu ve Doğan, 2015).

Sosyolojik olarak her çağda çocukları topluma hazırlamak amacıyla yetişkinler tarafından içinde bulundukları tarihsel, sosyal ve kültürel koşulları yansıtan oyun materyallerinin oluşturulduğunu görebiliriz. Örneğin, İ.Ö. 5. yüzyıla ait Mısır'da bulunan oyuncak at, yine İ. Ö. 1400'lere ait topaç, antik kazılarda bulunan taş, kil ya da kurutulmuş meyvelerden yapılmış misketler ham maddesi değişmiş olsa da eski çağlardan günümüze kadar gelen, çocuklar tarafından hala günümüzde de sevilerek oynanan oyuncaklardır (Niemann ve Onur, 1991). Yetişkinler tarafından gerek halk sanatı ürünü, gerek gelişmiş sanayi ürünü olarak çocuklar için geliştirilen oyuncaklar, üretildiği her dönemin ekonomik, toplumsal ve kültürel özelliklerini yansıtır. Örneğin, ilkçağda tahta, taş, kemik veya kilden yapılmış oyuncakların, orta çağda dövülmüş demirden yapılmış hayvan ya da insan figürü oyuncakların, (şövalye ve atlar vb) sanayi devrimi sürecinde metal levhadan yapılmış arabalar trenler vb. oyuncakların,

yirminci yüzyılda plastik oyuncakların, günümüzde teknoloji ile ilgili oyuncakların üretilmiş olduğu görülmektedir. Örneklerden de anlaşılacağı gibi oyuncaklar her çağda insan topluluklarının yaşadığı sosyal ve ekonomik koşullara ait özellikleri taşımaktadır. Bu nedenle oyuncaklar, üretildikleri çağın tanıkları olarak tarihsel süreçte kültürel aktarımın en önemli araçlarından biri (Onur, 2002) olarak kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında oyuncak tarihi; insanlığın toplumsal tarihi, sanayi, bilim ve teknoloji tarihi, kültür ve sanat tarihi, eğitim tarihi araştırmalarına referans olduğu gibi çocukluk tarihine de kaynak oluşturur (Yalçınkaya, 1992).

Oyuncaklarla ilgili yapılan araştırmalarda; toplumun ideolojik tutumlarının (örneğin farklı dönemlere ait askeri oyuncaklar) (Machin ve Van Leeuwen, 2009), toplumların belirli bir beden imgesine yönelimlerinin (Smirnova, Sokolova, ve Sheina, 2012), ekolojik sistemde insan ve hayvan arasındaki ilişkinin, çocuk masumiyeti ve hayvanlarla insanlar arasındaki semiyotik (göstergebilim) ilişkinin (Varga, 2009), toplumların yaban hayatı hakkında düşüncelerinin, vahşiliğin estetiğinin (örneğin, peluş oyuncaklar) (Smirnova, Sokolova, ve Sheina, 2012), toplumsal cinsiyet ve cinsiyete ilişkin kalıp yargılarının, cinsiyet farklılıklarının ve sosyo-kültürel özelliklerin oyuncaklara yansımalarına (Brougère, 2006) odaklanıldığı görülmektedir. Türkiye’de oyuncak ya da oyuncak tarihi kültürü ile ilgili yapılan çalışmalarda genelde oyuncağın eğitsel ve endüstriyel yönlerinin incelendiği görülmektedir. Oysa oyuncağın sadece eğitsel ya da endüstriyel boyutu değil oyuncakların tarihsel süreçte nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşadığına ilişkin araştırmalara da gereksinim vardır.

Temel işlevi oyun aracı olan oyuncaklar, çocuğa kendi eylemleri, deneyimleri, duygu ve düşünceleri aracılığıyla oyun oynama fırsatı sağlarken aynı zamanda çocukların yaşadığı tarihsel süreçte toplumsal yapıların da hangi sosyal, ekonomik ya da ideolojik öğelerle şekillendiğini de ortaya koyar. Çünkü oyuncaklar yetişkinler tarafından çocuklar için yapılan materyallerdir ve yetişkinlerin dünya görüşü, değer yönelimi, zevkleri ve yapıldığı dönemin tarihsel ve sosyo-kültürel özelliklerine nasıl büründürüldüğünü yansıtır. Her çağda çocuk oyuncakları (özellikle bebekler, ev eşyaları vb.) önemli ölçüde farklılık gösterse de yapıldığı dönemin toplumsal yaşantısında kabul gören model ve değerlerine uygun özelliklerini taşıdığı için çocuğun zihninde de dönemin sosyal algısı, aile yapısı, ahlak ve estetik değer algılarına ilişkin normatif fikirleri oluşturur. Bu nedenle oyuncaklar bir nevi yetişkin dünyasının bir prototipidir. Başka bir ifadeyle çocuk için oyuncak, yetişkin dünyasını taklit aracı niteliği de taşır. Çocuklar oyuncaklar aracılığıyla iletişim, yeme-içme, giyinme, barınma, güvenlik, sosyal

yaşamdaki inanç, değerler gibi özellikleri ve yetişkin yaşamına uyum sağlamayı içselleştirerek öğrenirler (Onur, 2010). Bu açıdan bakıldığında çocukların eğlenerek vakit geçirdikleri bir araç gibi görülen oyuncaklar, temelde toplumun devamlılığının istendik yönde şekillendirilmesinde etkili olan araçlardır. Çünkü oyuncaklar çocukların yaşadığı kültürü tanıma, kültürün dil, inanç, sosyal yaşam gibi değerlerini benimseme ve kültürün rol modellerini edinmede bir araç olarak kullanılmaktadır (Çetin, 2018).

Oyuncaklar, toplumun sosyo-kültürel yapısını, tarihsel özelliklerini yansıtmaları ve ilgili çağdaki toplumun dokusunu göstermesi açısından önemlidir. Örneğin, Orta Çağ, Rönesans ustaları tarafından yaratılan oyuncak bebekler Mısırlılar, Romalılar, Çinliler, Japonlar, Fransızlar, Almanlar, Ruslar ve diğer ulusların temsilcileri tarafından kimi zaman ahşaptan, seramikten ya da kilden yapılmış, kimi zaman kâğıt hamurundan yapılmış ama zamanımıza kadar gelmiştir (Смирнова ve Соколова, 2016). İnsanlık tarihi kadar eski bir tarihe sahip olan oyuncak bebekler, günümüzde oyuncak kültürü ve oyuncakların sosyo kültürel analizi açısından önemli bir araştırma kaynağı olmuştur. Bu açıdan bakıldığında oyuncaklar, insanlık tarihinin ve kültürünün koruyucusu olan eşsiz bir tarihi belge ya da kültürel kanıt olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda bir ülkenin kültürel zenginliğini en iyi şekilde yansıtan oyuncaklarının tarihsel sürecinin incelenmesi, sonraki nesillere aktarılması açısından büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü oyuncaklar toplumsal hayatı, sözlü edebiyatı, gelenek ve görenekleri, inançları, hayata bakış açılarını ve kültürel kimliği birleştirerek birçok zenginliği içinde barındırır (Karkınlı, 2017; Özbakır, 2009). Yapıldığı dönemin toplumsal ve kültürel yaşam biçimlerinin önemli tanıkları olan her bir oyuncak, tarihsel ve kültürel bir belge niteliği taşır. Yetişkinler tarafından çocukları eğlendirme ya da eğitime amacı ile yapılan oyuncaklar, aslında yapıldıkları dönemin yetişkin yaşam algısını yansıtmakta olup çocukların erken dönemden itibaren içinde bulunduğu sosyal yapıların toplumsal ya da kültürel algı dünyasını tanımlarına ve uyum sağlamalarına yardım etmektedir (Onur, 2010). Bu açıdan bakıldığında oyuncaklar toplumun tarihsel ve kültürel özelliklerini gelecek nesillere aktaran bir iletişim aracı görevini de üstlenmektedir (Bay, Bay ve Timur, 2021). İnsan yaşamında sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik ya da teknolojik alanda birçok değişimin yaşandığı bilinen bir gerçektir. Bu süreçte oyuncak ile ilgili değişimlerin olması da olağandır. Bilinçli toplumlarda, ülkelerinin geleceği olan çocuklara kültür aktarımında katkı sağlayan oyuncaklar önemsenmektedir (Özbakır, 2009). Her toplumda oyuncağın ve oyuncakçılığın gelişmesine ilişkin yapılmış birçok akademik çalışmaya rastlamak mümkündür. Türkiye’de bu alanda yapılan akademik çalışmalar

incelendiğinde Evliya Çelebi'nin "Seyahatname" adlı eserinde geçen Eyüp Oyuncakları, Bekir Onur'un "Oyuncaklı Dünya" adlı kitabı ve genellikle endüstriyel tasarım ve arkeoloji alanlarında yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalarda da Türkiye'de oyuncakçılar ve oyuncakların tarihsel gelişimi konusunda verilen bilgiler yetersizdir. Bu nedenle geçmişten günümüze Türk oyuncak kültürü yelpazesinde ne gibi değişimlerin olduğu ve bu değişimlerin tarihsel süreçte oyuncaklara nasıl yansıdığına dair çalışmaların derlenmesine gereksinim vardır.

Yaşam pratikleri, yaygın alışkanlıklar ve toplumsal değer yargılarının gün geçtikçe değişmesi, tarih boyunca "değer" olarak bilinen ve uygulanan pek çok değerın unutulmasına, aşınmasına, değersizleşmesine yol açmaktadır. Çocukların gelişiminde öğrenme ve sosyalleşme aracı olan oyuncaklar, aynı zamanda çocukların hatıraları, ruhsal sağlığı ve bedensel gelişimlerinin de anahtarı olmuştur. Geçmişten günümüze her kültürde benzer bir ihtiyaç ve ortaya çıkış hikayesi barındıran taş, kemik, ahşap gibi malzemeler çocukların ilk oyuncakları olmuştur (Aydın, 2020). Ancak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sanayileşme ve beraberinde yaygınlaşmış olan teknolojik gelişmeler çocuk dünyasına farklı oyuncaklar kazandırırken aynı zamanda çeşitli oyuncakların da yok olmasına neden olmuştur. 30-40 yıl önce çocukların oynadıkları oyuncakları günümüzde görmek neredeyse mümkün değildir. Alan yazın incelendiğinde Türkiye'de oyuncaklarla ilgili çağdaş araştırmaların önemli bir kısmının Eyüp Oyuncakları'nın tarihçesi, üretimi ve tipolojisine odaklandığı görülmektedir. Oysaki cumhuriyetten günümüze Türkiye'de birçok oyuncak üretilmiş ve topluma sunulmuştur. Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de üretilmiş ya da ithal edilmiş oyuncakların neler olduğunu belirleyerek literatüre kazandırılmasını amaçlayan bu çalışmada, bilgi ve belgeler dahilinde geçmişten günümüze Türk toplum yaşantısına girmiş olan oyuncakların derlenmesi Türkiye'de oyuncak kültürüne katkı da sağlayacaktır. Buradan hareketle bu çalışma, bir kültür hazinesi olan oyuncakların tarihsel sürecinin incelenerek ülkemizde oyuncak kültüründe ne gibi değişimler olduğunu ortaya koymak, gelecekte oyuncak kültürü ile ilgili çalışmalara ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın temel amacı, kültürel bir değer olan oyuncak kültürünün Türkiye bağlamındaki tarihsel sürecini incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1.3. Alt Problemler

Cumhuriyetten günümüze 100 yıllık süreçte Türkiye’de;

- Oyuncanın tarihsel süreci nasıldır?
- Oyuncak sektöründe ne tür oyuncaklar üretilmiştir?

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya gönüllü katılım sağlayan katılımcıların görüşmelerde tarafsız ve objektif görüş bildirdiği varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlıkları

Cumhuriyet Dönemi’nden 2000 yılına kadar geçen süreçte üretilen yerli oyuncaklarla sınırlıdır. Elde edilen bilgiler ve belgeler Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Celil Atasever Oyuncak Müzesi, WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi olmak üzere üç farklı oyuncak müzesi ve dokuz farklı oyuncak koleksiyoncusunun arşivi ile sınırlıdır. Türkiye’de geçmişte oyuncak üretimi yapmış ve günümüzde üretimden kalkmış olan beş oyuncak firmasının son kuşak temsilcisi ve günümüzde halen ahşap oyuncak üretimi yapan iki oyuncak ustasının görüşleriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Oyuncak: Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükte (2005): oynayıp eğlenmeye yarayan şey, olarak tanımlanmaktadır.

Oyuncak Müzesi: Uluslararası Müzeler Komisyonu (ICOM) müzenin en yaygın ve kabul görmüş tanımını yaparken, müzenin toplumun ve toplumsal gelişimin hizmetinde, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden materyaller üzerinde araştırmalar yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan, inceleyen ve bu materyali eğitim amacı ile topluma estetik zevkler kazandırmak için sergileyen kar düşüncesinden bağımsız, sürekliliği olan bir kuruluş olduğunu vurgulamıştır (Karadeniz ve Artar, 2017).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde oyuncanın tanımı, sosyo-kültürel aktarımdaki rolü ve alanda yapılan araştırma sonuçlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Oyuncanın Tanımı

İnsan üretimi olan oyuncak, alan yazında “çeşitli maddelerden yetişkinlerce veya çocukların kendilerince yapılan, tek ya da grup olarak oynanabilen, çocuğun hayal dünyasını geliştiren, onu eğlendiren, eğiten, paylaşımcı yapan nesneler (Özhan, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Kısaca oyuncak, “yetişkinler tarafından çocuk oyunlarına yardımcı olmak için hazırlanmış ve ana işlevi çocuğu oynatmak olan” nesnelerdir (Ergün, 1980). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “oyun aracı, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey” ve “önemsiz ve kolay iş” biçiminde tanımlanan oyuncak; Türkmen Türkçesinde “oyuncak”, Azerbaycan Türkçesinde “oyuncag”, Kırgız ve Uygur Türkçesinde “oyunçuk”, Özbek Türkçesinde “oyunçak”, Başkırt Türkçesinde “uyınsık”, Kazak Türkçesinde “oyınşık”, Tatar Türkçesinde “uyınçık” biçiminde ifade edilir (TDK, 2021). Newson ve Newson’a (1979) göre “oyuncak, insanın geniş ve karmaşık hayal dünyasını ifade edebilmesi için kullandığı somut referans noktalarıdır”. Dolayısıyla oyuncaklar, “genellikle yetişkin insanların kullandıkları eşyaların minyatürleştirilmiş şekline bürünmüştür. Örneğin; bisiklet, araba, at, bebek ve telefon gibi hep gerçek hayatta büyükleri olan şeylerdir (Ergün, 1980).

Her toplumda üretilmiş olan oyun ve oyuncaklar, içinde barındırdıkları sözlü gelenek ve anlatımlar, dramatik yapıları, toplumsal uygulamalar, doğa-evrenle ilgili uygulamalar, el sanatları unsurlarından dolayı somut olmayan kültürel mirasın her maddesini içine alır (Şarman 2015). Somut oyun materyalleri olan oyuncaklar, uygarlığın ortaya çıkışından beri insan yaşamının bir parçası olmuştur (Onur, 2016) ve insanlar eski çağlardan bu yana birtakım oyun nesneleri üretmişlerdir. Genel olarak çocukları eğlendirmek, oyalamak, eğitmek amacıyla ortaya çıktığı varsayılan oyuncaklar gerek bir halk sanatı ürünü gerek gelişmiş sanayi ürünü olarak yapılsa da ortaya çıktığı dönemin ekonomik, toplumsal ve kültürel özelliklerini yansıtan (Onur, 2010) somut nesnelerdir. Her kültür, toplum ve dönemde gündelik hayatın ve maddi kültürün önemli

bir parçası olan oyuncaklar, sadece oyun aracı olmanın ötesinde, bir toplumun küreselleşme ile olan ilişkisini, biçimlerinden üretim yöntemlerine, kullanıcı ile olan ilişkilerinden kültürel referanslarına kadar birçok farklı şekilde okuma imkanı tanır (Avşar, 2014). Dolayısıyla oyun ve oyuncak külliyyatının derlenmesi üzerine yapılan her nevi çalışma kültürel mirasın korunması kapsamında atılan bir adımdır.

Modern topluma geçiş ve sanayileşmenin yaygınlaşmasıyla minyatür olan oyuncaklar gerçeğine yakın kılınmaya başlamıştır. Hatta bu durum, dev şirketler tarafından reklam aracı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Barbie bebekler ya da oyuncak evler, 20. yüzyıla damgasını vuran ve bugün hala “en çok satılan oyuncaklar” olarak piyasada yerini korumaktadır (Sormaz, 2010). Bu anlamda, Barbie bebekler ve oyuncak evler iyi birer örnek oluşturmaktadır. Bu ve benzeri oyuncak örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bu nedenle her çağda toplumun ana niteliğinin oyuncağı etkilediği görülebilmektedir. Bunun en ilginç örneği Fransız devriminde yapılan minik giyotin oyuncaklardır. Ayrıca Nazi Almanyası (1933-1945) oyuncak sektöründe yaygınlaşan minyatür asker oyuncakları da örnek olarak gösterilebilir. Görüldüğü gibi oyuncaklar, toplumların sosyolojik algısı ya da ekonomik koşulları gibi faktörlerden etkilenerek ilgili oldukları çağın aynası görevini görmektedirler. Orta çağda oyuncakların şövalyelerle ve atlarla, bugün de astronotlarla ve roketlerle ilgili olması bunun en büyük kanıtıdır. Yetişkinler tarafından çocukları eğlendirme ya da eğitime amacı güden oyuncaklar, aslında yapıldıkları dönemin yetişkin yaşam algısını yansıtmakta (Onur, 2010) olup çocukların erken dönemden itibaren içinde bulunduğu sosyal yapıların toplumsal ya da kültürel algı dünyasına uyum sağlamalarına yardım etmektedir. Bu yönüyle her bir oyuncak aslında tarihsel ve kültürel birer ürün olarak değerlendirilmektedir. İster halk sanatı ürünü olarak ister endüstriyel ürün olarak üretilmiş olsun her oyuncak yapıldığı dönemin toplumsal ve kültürel yaşam biçimlerinin tanıklarıdır (Onur, 2010).

Geçmişte yaşamış olan insan topluluklarının yaşantıları ve sosyo-kültürel özelliklerini gün yüzüne çıkarmaya çalışan arkeolojik çalışmalar, son yıllarda geçmiş medeniyetlerde yaşamış olan çocukların yaşantılarının, kullandıkları eşyaların, oyunlarının ve oyuncaklarının, o toplum hakkında önemli bilgiler verdiğini kavramamızı sağlamıştır (Fındık, 2014).

Antik çağda Anadolu’da yaşamış olan medeniyetlerin kalıntıları incelendiğinde insanların kullandıkları çeşitli arkeolojik eserlerle birlikte antik oyuncaklara da rastlanmaktadır. Bulunan oyuncaklar arasında zaman zaman kemik, ahşap ve deri gibi malzemelerden yapılan ürünlere rastlansa da genellikle terrakota (pişmiş toprak), seramik tarzı dayanıklı maddelerden

yapılmış nesneler bulunmaktadır. Ayrıca bazı seramik eşyaların, mozaiklerin ve mermerlerin üzerlerinde çeşitli oyuncak resimlerine ve oyuncaklarla ilgili bazı rölyeflere rastlanmaktadır. Yani oyuncakın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir fakat bazı oyuncakların yapıldıkları maddelerden dolayı günümüze kadar gelebilmeleri neredeyse imkânsızdır (Onur, 2016). Buna karşılık, birçok oyuncak evrenseldir ve bazı oyuncaklar yapıldığı malzeme ve şekli itibarıyla dönemine göre değişiklik gösterse de (örneğin “top”) işlevsel özellikleri açısından çağlar boyunca aynı kalabilmişlerdir (Onur, 2016). Bu duruma örnek görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 2. 1).

Fotoğraf 2.1. Atina Surlarından ve Yakın Geçmişten Moza Moza Oyunu

Kaynak: <http://paftamag.com/maziden-anilar-bademler-koyu-oyuncak-muzesi/>

İnsanlar uygarlığın ortaya çıkışından bu yana oyuncaklar üretmişlerdir. Üretilen bu oyuncaklar eski çağlardan beri insan yaşamının parçası olmuşlardır (Onur, 2010). Kültürün önemli araçlarından biri olan oyuncaklar, kimi zaman oyunların içinde bağımsız bir oyun materyali, kimi zaman da sayısal, sözel ya da sosyal becerilerin kazandırılmasında eğitim materyalleri olarak kullanılmışlardır (Tuğrul, 2017).

2.2. Oyuncakların Çocuk Üzerindeki Etkisi

Çocukluk yıllarında oynanan oyuncaklar, çocukların yaratıcılık ve özgüven gelişimi açısından da oldukça önemlidir (Onur, 2010). Sunay Akın (2007:81), oyuncakın çocuk gelişimindeki önemini şu şekilde ifade etmiştir: *“Çocuk için oyuncak günlük yaşamda karşılaştığı birçok sorunun çözümünde yol göstericidir. Çocuğun oyuncakları birer gözlem kulesidir aslında; oradan bakıldığında becerileri, ilgileri görülür. Pedagoji için oyuncak sepeti, tıp bilimindeki ameliyathanedeki araçlar gibidir. Oyuncak, çocuğun okuduğu kitapları kendini yönetmen yerine koyarak canlandırmasında rol oynaması bakımından yararlıdır.”*

Çocuklara sunulan oyuncaklarda var olan kültüre özgü davranışlar çocuğun sosyal rol paylaşımını içselleştirmesini sağlamaktadır. Kız çocuklarına genellikle bebek, beşik ve minyatür ev eşyalarının alınması ya da erkek çocuklarına araba, lego, bisiklet ya da çeşitli savaş malzemelerine ilişkin oyuncakların sunulması bu duruma örnek verilebilir. Kız ya da erkek çocuklarının, kendilerine sunulan oyuncaklar aracılığı ile içinde bulunduğu kültüre özgü rollere hazırlatıldığı sonucuna varmak mümkündür (Huizinga, 2006). Bu anlamda oyuncakların kültüre özgü cinsiyet rollerinin aktarımında işlevsel olduğu söylenebilir. Benzer biçimde çocukların kimlik kazanımı da oyuncaklar üzerinden şekillenmektedir. Örnek olarak; Barbie bebekler kız çocuklarına 2 yaşından başlayarak bir yaşam tarzını, kimlik inşasının metalarını ve ilgili bakış açısını pazarlamaktadır (Seçkin, 2009). Barbie bebekler fiziksel anlamda mükemmelliği ve güzelliği simgelemesi beraberinde zayıflık, şıklık, bakımlı olmak, çekicilik gibi birçok örtük mesajı da içermektedir. Bu durum aynı zamanda Barbie'nin Evi, Barbie Elbiseleri, Barbie'nin Gardırobu, Barbie Arabası gibi çeşitleri, tüketim çılgınlığını da beraberinde getirmektedir (Şinikçi, 2015). Bu konuda Dittmar Halliwell ve Ive (2006) tarafından yapılan araştırmada 5-8 yaş arasındaki Barbie bebeklerle oynayan kız çocuklarının, normal ölçülü bebeklerle oynayanlara göre vücutlarından daha fazla mutsuz oldukları saptanmıştır. Ayrıca Rice, Prichard, Tiggemann ve Slate'nın (2016) çalışmasında da benzer sonuçlara rastlanmaktadır. Bu araştırma sonuçları değişen ve gelişen teknoloji ürünü olan oyuncak bebeklerin çocuklarda ideal beden imgesini içselleştirmede etkili olduğunu göstermektedir.

2.3. Oyuncakların Sosyo Kültürel Değeri

Geçmiş yaşam biçimlerinin, tasarımlarının ve formlarının doğru biçimde kayıtları olarak değerlendirilen oyuncaklar üretildikleri dönem ve toplumla ilgili de önemli bilgiler verirler. Örneğin bebekler değişen modayı ortaya koyar, bebek evleri geçmiş kuşakların aile içi senaryolarını minyatür halinde en ince ayrıntısına kadar gösterirler. Oyunağın yapımında hangi malzemelerin kullanıldığı incelenerek o oyunağın yapıldığı bölgenin ve zamanın sanayi yapısı, ekonomisi, kültürel özellikleri, coğrafi koşulları gibi bazı konularda bilgi sahibi olmak mümkündür. Örneğin oyuncak trenler uzun süredir ortadan kalkmış demiryolu gereçlerinin tanıklarıdır. Kısacası oyuncaklar ve kültür ilişkisi toplumun dokusunu gösteren önemli göstergelerden biridir ve içinde bulundukları toplumun tarihini yansıtır (Onur, 2010).

Dünyada büyük oranda zanaat geleneğine dayalı olarak gelişen oyuncaklar, önceleri soylu ve varlıklı ailelerin çocukları için yapılırken, tarihsel süreç içerisinde sosyal değişim ve endüstriyel gelişimle seri üretilen, kolay erişilebilen bir boyut almıştır. Örneğin çocuk oyuncaklarının ilk örnekleri olarak gösterilebilen çingirak, top, topaç, bebek, hayvan heykelcikleri, düdük ve bilye gibi geleneksel oyuncaklar Anadolu'da uzun bir geçmişe sahiptirler. Kültürel aktarım yoluyla günümüze kadar gelmiş olan bu oyuncaklara (küçük farklılıklara rağmen) halen Türkiye'nin hemen her yerinde rastlanmaktadır (Akbulut, 2009). Ceren Göğüş'ün yaptığı araştırmada topaç olarak bilinen oyunağın Anadolu'da hala bilindiği ve 230'un üzerinde ismi bulunduğu saptanmıştır (Göğüş, 2021). Bu açıdan bakıldığında, oyun ve oyuncakların, kültürel bağlayıcılığının olduğu söylenebilmektedir. Konuya ilişkin eski misket ve eski topaç örnekleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 2. 2).

Fotoğraf 2.2. Taştan, Mermerden, Kilden Yapılmış Eski Misketler ve Eski Ahşap Topaçlar
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

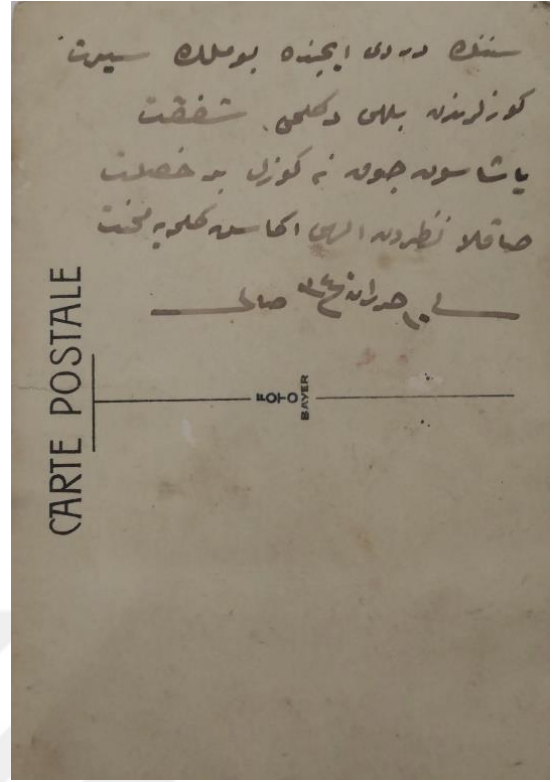
Oyuncaklar, toplumsal hayatın içinde kültürel aktarımı sağladığından bireyin sosyo-kültürel eğitimine de katkı sağlamaktadır. Onur (2002: 15)'a göre: “*Oyuncağın genel işlevi bilinen en eski çağlardan beri, çocuğu gerçek dünya ile karşı karşıya getirmek ve yaşama hazırlamak olmuştur*”. Aynı zamanda “*oyuncaklar, çocukların kendi güçlerini fark etmelerine ve yetişkin dünyasına uyum sağlamalarına yardım ederler*” (Onur, 2002: 12). Bu anlamda oyuncaklar var oldukları toplumun kültürel özelliklerinin çocuklar tarafından kazanımını ve içselleştirilmesini sağlayan en önemli araçlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Akın (2007) kültürün oyuncaklara yansımaya örnek olarak, “*Trabzon’un sisli dağlarındaki mısır tarlaları oyuncakçı dükkanından farksızdır. Çocuklar için mısır koçanından yapılan bebekler kız çocuklarının kollarında uyutulurken erkek çocuklar mısır püskülünden bıyık ve saç yaparak komik olma yarışına girerler. Mısır koçanından yapılan bebekler aynı zamanda Amerika yerlileri tarafından kutsal törenlerde de kullanılırdı. Kızılderililer ilk insanın çamurdan yapıldığını düşünmüşler ama sonradan bundan vazgeçmişlerdir. İster çamurdan olsun ister mısırdan, yapılan bir oyuncaktır. Ve bu inanç çocukların ellerinde yaşatılmaya devam etmektedir.*” demiştir. Bu ifadede ülke, şehir veya bölgenin yaşam biçiminin kısacası kültürün çocuk dünyasına oyuncaklar üzerinden etkisi dile getirilmektedir (Onar, 2019:61).

Değişen sosyokültürel yapı içerisinde yaşanan değişimin çocukların oyun ve oyuncaklarına ne gibi etkiler yarattığı da dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biridir (Onur ve Demir, 2004).

Sanayileşme ve oluşan yeni teknolojik gelişmeler çocukların dünyasına farklı oyuncaklar kazandırmakla birlikte çeşitli oyuncakların da yok olma sürecine girmesine neden olmuştur. Yetişkinlerin oynadıkları oyun ve oyuncakları günümüz çocuklarının oyunlarında görmek mümkün olmamaktadır (Özbakır, 2009; Yalçınkaya, 2005;).

Geçmişte oynanan ama günümüzde pek rastlanmayan çember çevirme oyununun materyali olan “çembere” ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 2. 3).

Fotoğraf 2.3. Elinde Oyuncak Çember Olan Çocuk Fotoğrafı - 1924

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Teknolojinin etkisiyle yok olmaya yüz tutan oyuncakların yanı sıra oyuncak her zaman refah toplumunun ürünü olmuştur. Yüzyıllar boyunca oynayacak zamanı ve oyuncak alacak parası olan çocukların oyuncağı olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde çocukların sanayide çalıştırılmaları nedeniyle oyuna çok az zaman ayırdıkları görülmektedir. Gelişmiş toplumlarda ise çocuk oyun için yeterince zaman bulabilmekte ve doyasıyla oyuncaklarla oynayabilmektedir (Onur, 2010).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Türkiye’de oyuncakların tarihsel sürecini inceleyen bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve belge analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği yöntemdir (LeCompte ve Goetz, 1984; Yıldırım ve Şimşek 2013). Nitel araştırmalarda, araştırma yaklaşımını belirleyen ve araştırmanın aşamalarının bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasını sağlayan bir strateji olarak kabul edilen araştırma desenleri kullanılır. Olgu inceleme deseninin kullanıldığı bu çalışmada veri toplama tekniği olarak belge incelemesi ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Olgubilim araştırmalarının veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Olgu desende araştırmalarına örneklem seçiminde “kartopu” ya da “ölçüt örnekleme yöntemleri” kullanılabilir. Bu çalışmanın ikinci örnek grubunun oluşturulmasında da ölçüt örnekleme seçilmiştir. Görüşmecileri belirlerken temel alınan ölçüt tüm katılımcıların oyuncakla bağının üretim ya da koleksiyoncu bağlamında olmasıdır.

3.2. Evren ve Örneklem

Evren: Araştırma evreni Ankara, İstanbul ve Osmaniye’de bulunan oyuncak müzeleri ve Türkiye’de bulunan dokuz farklı oyuncak koleksiyoncusunun arşivindeki oyuncaklar ve oyuncak sektörüne ilişkin belgelerden oluşmaktadır.

Örneklem: Çalışmada iki farklı veri kaynağından veri toplandığı için iki farklı çalışma grubu oluşturulmuştur. Birinci grupta belgelerden elde edilen veriler yer almaktadır. Çalışmaya dahil edilen belgeler Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi (3436 Oyuncak), Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Celil Atasever Oyuncak Müzesi (3271 oyuncak ve efemera), WOX İllüzyon

ve Oyuncak Müzesi (3037 adet oyuncak ve efemera) ve dokuz farklı oyuncak koleksiyoncusunun koleksiyonlarında yer alan (30.000 civarı) oyuncak ve efemeralar arasından seçilmiştir. Müzeler ve koleksiyoncuların arşivlerinde yer alan 1918'den 1990'lı yıllara kadar Türkiye'de üretilmiş oyuncaklar ve üretim yapan firmalara ait bilgi ve belgeler belirlenmiştir. Belirlenen belgeler arasında cumhuriyetin kuruluş yıllarından 1990'lı yıllara kadar oyuncak sektöründe en uzun süre üretim yapan yedi firmaya ait 183 adet oyuncak, oyuncak sektörüne toptancılık ve mağazacılık hizmetleriyle destek veren firmalara ait 82 adet belge olmak üzere toplam 265 belge görselleri derlenmiştir. İkinci örneklem grubu ise gönüllülük esasına göre 5 firma temsilcisi (üretimden kalkmış firmaların son temsilcileri) ve oyuncak koleksiyonculuğu yapan 2 koleksiyoner olmak üzere toplam 7 gönüllü katılımcıdan oluşmaktadır.

Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi: 1990 yılında Prof. Dr. Bekir Onur'un girişimleriyle açılan müze Türkiye'nin ilk oyuncak müzesidir. Prof. Dr. Bekir Onur 1989-1990 yıllarında Türkiye'de birçok şehri gezerek Türk oyuncak tarihi ile ilgili araştırmalar yapmış, bilgiler, belgeler ve oyuncaklar toplamıştır. Bu araştırma neticesinde Türk oyuncak tarihi ile ilgili çok önemli bilgiler veren "Oyuncaklı Dünya" adlı kitabı yazmış ve Türkiye'nin ilk oyuncak müzesini açmıştır. Müze aynı zamanda Türkiye'de ilk üniversite oyuncak müzesi olma özelliğine de sahiptir. Bu müze sayesinde Ankara Üniversitesi bünyesinde oyuncak ile ilgili çok değerli çalışmalar yapılmaktadır.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Celil Atasever Oyuncak Müzesi: 23 Nisan 2016 tarihinde Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi ve Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı desteği ile kurulan müzede Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi öğretim elemanlarından, Öğretim Görevlisi Celil Atasever'in koleksiyonunda bulunan 2632 oyuncak sergilenmiştir. Türkiye'nin altıncı oyuncak müzesi olarak kurulan bu müze Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi'nden sonra kurulmuş olan ikinci üniversite oyuncak müzesidir. Müzenin küratörlüğünü ve koordinatörlüğünü Celil Atasever yapmıştır. Müzenin ismi Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Orhan Büyükalaca tarafından verilmiştir. Müze açık bulunduğu süreçte ziyaretçilerini ağırlarken, çeşitli öğrenci ve öğretmen eğitimlerine de ev sahipliği yapmıştır. 2019 Temmuz ayında dönemin Rektörü Prof. Dr. Murat Türk tarafından kapatılmıştır.

WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi: 1 Haziran 2021 tarihinde Avrupa Eğlence A.Ş. tarafından ticari amaç ile kurulan müze. İstanbul Avrupa Yakası Başakşehir'de bulunan Mall Of İstanbul adlı alışveriş merkezinde açılmıştır. Müzenin küratörlüğünü ve koordinatörlüğünü

Celil Atasever yapmıştır. Müze envanterine kayıtlı 3037 oyuncak içinden 2000 civarı oyuncak sergilenmektedir.

3.3. Veri Toplama Tekniği

Araştırma verilerinin toplanmasında nitel araştırma yöntemi veri toplama tekniklerinden, belge incelemesi ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Belge inceleme tekniği, araştırmacının araştırma konusu ile ilgili olduğunu düşündüğü belgeleri analiz etme sürecidir (Hodder, 2002). Belge inceleme işlemi, dokümanlarda yer alan verilerin bulunmasını, seçilmesini, değerlendirilmesini (anlamlandırılmasını) ve sentezlenmesini içerir. Araştırmada hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren basılı yazılı materyallerin yanı sıra video kaydı, resim, fotoğraf gibi görsel ve dijital elektronik materyalleri incelenme olanağı sağlanabilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Belge inceleme, araştırma olgusuna ilişkin değerleri ve inançları tasvir etmede zengin ve fazla göze çarpmayan bir teknik olmasına rağmen doğrudan gözlemlenemeyen sosyo-kültürel özellikler, bakış açıları, tarihsel bilgi gibi paha biçilemez veriler sağlayan bir tekniktir (Özkan, 2020). Araştırma konusuna ilişkin yazılı bilgi ve belgeler için öncelikle alan yazın taraması yapılmış ve yerli oyuncaklara ait yazılı-görsel fotoğraflar, kitaplar, gazete ve dergiler, raporlar, kayıtlar, yazışmalar, yönergeler, tutanaklar, yaşam öyküsü ya da sözlü tarih çalışmaları kapsamında günlükler, hatıratlar vb. kaynaklar incelenmiştir. Daha sonra Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Celil Atasever Oyuncak Müzesi ve WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi olmak üzere üç farklı oyuncak müzesindeki envanterler taranmıştır. Her üç oyuncak müzesinin envanterlerinden yerli üretim olan oyuncakların listesi belirlenmiş, araştırmada kullanılmak üzere envanterde bulunan yerli oyuncakların fotoğrafları ve oyuncaya ilişkin bilgiler müze yetkililerinden temin edilmiştir. Üçüncü aşamada oyuncak koleksiyoncularının arşivlerinde yer alan yerli oyuncaklar, oyuncaklara ait bilgi ve belgelere ilişkin fotoğraflar temin edilmiştir.

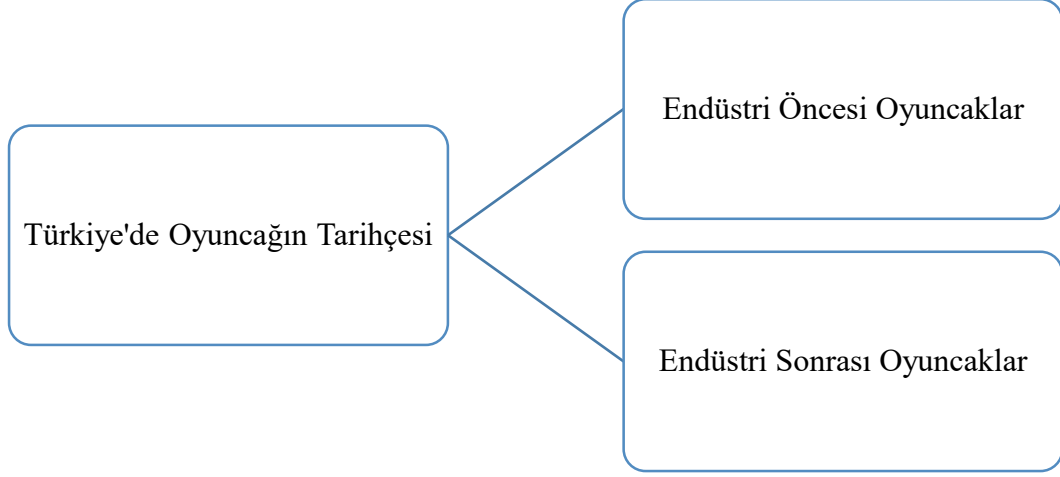
Nitel araştırma veri toplamamada tek başına belge incelemenin diğer veri toplama tekniklerine göre düşük değer olarak görüldüğünden çalışmada tamamlayıcı bir teknik olarak görüşme tekniği (Özkan, 2020) kullanılmıştır. Görüşme: insanların perspektiflerini, tecrübelerini, duygularını ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Bogdan ve Biklen, 1997).

İkinci örneklem grubundaki katılımcılardan veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı tarafından önceden

sorulması planlanan soruları içeren bir görüşme formu hazırlanmaktadır. Görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışı değiştirilebilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve esneklik nedeniyle (Yıldırım ve Şimşek, 2010) bu araştırmada kullanılması uygun görülmüştür. Görüşme yapılmadan önce görüşme sorularının güvenilirliği, geçerliği ve uygulanabilirliğiyle ilgili uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmada kullanılan sorulara örnek verilecek olursa, katılımcılardan oyuncak üretimi yapmış olan firmaların son temsilcilerine “Firmanızda geçmiş dönemlerde ne tür oyuncakların üretimi yapıldı? Aile şirketinizde oyuncak üretildiği zamanlardaki hatıralarınızdan bahseder misiniz? O günün koşullarında üretmiş olduğunuz oyuncaklardan bahseder misiniz? Aile üyelerinizin oyuncak üretimi yaparken ne tür sorunlarla karşılaştıklarına ilişkin hatıralarınızda kalanlardan bahseder misiniz?” vb sorular yöneltilmiştir. Oyuncak koleksiyonerlerine ise “Koleksiyonlarınızda bulunan oyuncaklardan bahseder misiniz? Koleksiyonunuzda ne tür oyuncaklar bulunmaktadır? Toplam oyuncak sayınız nedir? En çok ilgi duyduğunuz ya da koleksiyonunuzda yer alan yerli oyuncak markaları hangileridir?” vb sorular yöneltilmiştir. Gönüllülük esasına göre yapılan görüşmeler, katılımcıların bazılarıyla bir saat bazılarıyla ise iki saat devam etmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin ses kaydı alınmış ve daha sonra ses kayıtları yazılı metne dönüştürülerek çözümleme yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analiz Süreci

Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Celil Atasever Oyuncak Müzesi, WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesinin envanter kayıtlarında yer alan yerli oyuncaklar (müzede sergilenen ve arşivdeki yer alan oyuncaklar) tespit edilmiş ve fotoğraflanmıştır. Ayrıca dokuz oyuncak koleksiyoncusunun arşivlerinde bulunan yerli oyuncaklar ve oyuncaklara ilişkin bilgi belgeler incelenmiş, çalışmaya dahil edilen müze envanterlerinde olmayan yerli oyuncaklar da fotoğraflanarak arşivlenmiştir. Oyuncak Müzeleri ve koleksiyoncuların arşivlerindeki yerli oyuncaklar ve oyuncaklara ilişkin bilgi ve belgeler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, bilgi ve belgeler önce oyuncak üreten firmalar ve üretilen oyuncak türleri şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Oyuncak grubunda endüstri öncesi ve endüstri sonrası oyuncaklar şeklinde iki alt grup oluşturulmuştur (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Çalışmada Esas Alınan Oyuncak Sınıflandırma Şeması

Oyuncak müzeleri ve oyuncak koleksiyoncularının arşivindeki belgelerde yer alan bilgiler doğrultusunda cumhuriyetten sonra Türkiye’de oyuncak üretimi yapan firmalar (gazete ilanları, oyuncak broşürleri ve faturaları incelenmiştir) belirlenmiştir. Her bir firmanın üretmiş olduğu oyuncaklar üretim yılı ve üretim materyali gibi özelliklerine göre betimlenmiştir. Belgeler doğrultusunda oyuncak sektörüne bazen pazarlama, bazen toptancılık ile cumhuriyetin ilk yıllarında hizmet veren ünlü oyuncak mağazaları da kronolojik sırayla sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin belgelerden ulaşılan bulgular yer almaktadır.

4.1. Türkiye’de Oyuncanın Tarihçesi

Tarih boyunca oyuncaklar biçim, malzeme, üretim tarzı ve gösterdikleri oyun türü açısından gelişmiş ve dönüştürülmüştür (Onur, 2010). Türkiye’de oyuncak üretimi tarihçesi geleneksel Anadolu oyuncakları, endüstri öncesi oyuncaklar ve endüstri sonrası oyuncaklar şeklinde üç bölüme ayrılabilir: Her dönemde ülkenin coğrafi özellikleri, sosyo-kültürel koşulları ya da ekonomik politikaları oyuncakların ortaya çıkış ve gelişme süreçlerinde tasarım, üretim gibi özellikleriyle kendini gösterir (Avşar, 2014).

4.1.1. Endüstriyel Devrim Öncesi Türk Oyuncakları

Anadolu’da bilinen en eski oyuncak buluntusu 2011 yılında Mardin ili Kızıltepe ilçesi sınırlarında yapılan yüzey araştırması sırasında arkeologlar tarafından bulunan ve Mardin Müzesi’nde sergilenmekte olan Kalkolitik Dönem (Bakır Taş Çağı, MÖ 4.500 – 3.300) pişmiş topraktan (terracota) yapılmış olan bir araba modelidir (Begiç, 2017). Oyuncaya ait görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 1).

Fotoğraf 4.1. Terracota Araba- Kalkolitik Dönem (Bakır Taş Çağı, MÖ 4.500 – 3.300)

Kaynak: Mardin Müzesi

Anadolu topraklarında görülen ilk oyuncaklardan biri çingıraklardır. Bu çingıraklar Tunç Çağına (MÖ 3.300 – 1.200) ait kilden yapılmış ve erken oyuncaklar olarak tanımlanan ilk oyuncaklar arasındadır. Bu çingıraklardan biri Kayseri-Kültepe kazılarında, diğeri ise Kütahya-Seyitömer kazılarında bulunmuştur (Begiç, 2017). Halen Kayseri Arkeoloji müzesinde bulunan çingırağa ait görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 2).

Fotoğraf 4.2. Kilden Yapılmış Çingırak - Tunç Çağı (MÖ 3.300 – 1.200)

Kaynak: Kayseri Arkeoloji Müzesi

Anadolu coğrafyasında kurulan ilk devlet olarak bilinen Hititler dönemine ait çocuk mezarlarından ele geçirilen, pişmiş topraktan yapılmış oyuncak araba modelleri Gaziantep Medusa Cam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir (Begiç, 2017). Konuyla ilişkili görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 3).

Fotoğraf 4.3. Hititler Dönemine Ait Terracota Oyuncak Araba

Kaynak: Gaziantep Medusa Cam Eserleri Müzesi

Antik çağ yazarlarından (Sokrates, Aristophanes, Herodotos, Plutarkhos, Demosthenes gibi) günümüze ulaşmış olan metinlerden ve antik çağ dönemine ait rölyef, seramik, mozaik, heykel ve çeşitli arkeolojik obje kalıntılarından elde edilen bilgilerden, Ege coğrafyasında ne gibi oyuncaklarla ve nasıl oyunlar oynandığını anlamak mümkündür (Begiç, 2017).

Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce Orta Asya'da oyuncak bebek ve kuklalar yaptıkları, fakat daha sonra İslamiyet'in etkisiyle bu geleneği azalttıkları ve bıraktıkları, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde canlı figürler dışında küçük zanaat ustalarının oyuncak geleneğini sürdürdüğü bilinmektedir. Örneğin, topaç, misket, patlangaç vb (Begiç, 2017). Konuyla ilişkili görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 4).

Fotoğraf 4.4. Patlangaç ve Topaç Örneği

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Türklerin Anadolu'ya gelişiyle birlikte Anadolu coğrafyasında daha önce yaşamış olan toplumların kültürleriyle kendi kültürlerini harmanlayarak yeni bir kültür oluşturmuşlardır (Begiç, 2017). Ancak kayıtlarda o dönem oyuncak örneklerine ilişkin dokümanlara rastlanılamamaktadır.

Osmanlı döneminde resim günah sayıldığı için canlı varlıkların resimlerini veya oyuncaklarını yapmak hoş karşılanmamıştır (Akyürekli, 2010). Ancak Tanzimat Fermanı (1839) sonrası, günah sayılan resim yeniden gündeme gelmiş ve 1870'lerden itibaren resimli kitaplar ve dergiler basılmaya başlanmıştır.

1876 yılında Dönemin Eğitim Bakanlığı tarafından Osmanlı Türkçesi ile yazılıp yayınlanan "Çocuklara Hediye" isimli kitapta bu anlamda çağdaş adımların atıldığı görülmektedir (Ummanel, 2018). Osmanlı döneminde üretilmiş oyuncak örneğine ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 5). İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından promosyon olarak dağıtılan bu oyuncağın ön yüzünde bir oyun, arka yüzünde ise ayna bulunmaktadır ve üzerinde ittihatçıların sloganı olan "Hürriyet - Adalet - Müsavat" 11 Temmuz 1324 (1908) yazmaktadır.

Fotoğraf 4.5. İttihat ve Terakki Cemiyeti Tarafından Promosyon Olarak Dağıtılan Oyuncak
Kaynak: İlhan Apuhan Koleksiyonu

Resimli çocuk kitaplarından “Çocuklara Hediye” kitabının birinci sayısı 21 Mayıs 1896 tarihinde yayınlanmıştır. İbnü’l- Hakkı Mehmed Tahir öncülüğünde İstanbul’da haftalık olarak çıkarılan ve 13 Ağustos 1908 tarihinde son sayısı yayınlanan Osmanlı çocuk dergilerinin en uzun süreliyelerinden “Çocuklara Mahsus Gazete” adlı dergi de yine Osmanlı dönemi resimli çocuk yayınlarındandır. Benzer şekilde örnekleri çoğaltmak mümkündür. 1918 yılında Köprülüzade Mehmed Fuad tarafından yazılmış olan “Milli Kıraat” adlı eserin kapağında çember çeviren çocuklara ilişkin görsel bulunmaktadır (Fotoğraf 4. 6).

Fotoğraf 4.6. Milli Kıraat – Köprülüzade Mehmed Fuad – 1918
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Dünyada oyuncakı düzenli sanayi ürününe dönüştüren ilk ülke Almanya olduğu için oyuncak konusunda kaleme alınmış birçok eserde, genel olarak Alman oyuncakçılığına değinildiği (Onur, 2010) görülmektedir. Alman oyuncak sanayisinin en eski firmalarından biri olan Lehmann'ın, 1899 yılında yapılan dünyanın ilk yarış otosundan etkilenecek 1907 yılında ürettiği ve üzerinde birçok ülkenin başkentinin adının yanında İstanbul yazısının da bulunduğu, oyuncak arabaya ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 7).

Fotoğraf 4.7. Üzerinde İstanbul Yazan Yarış Oto (Lehmann Marka Alman Oyuncakı – 1907)

Kaynak: <https://lehmanntoycollection.com/>

Almanya 19. yüzyılın ilk yarısında oyuncakı düzenli sanayi ürününe dönüştürmüştür. Bu dönemlerde Anadolu topraklarının yönetimini elinde bulunduran Osmanlı Devleti ise Tanzimat Dönemi'nde sosyal, hukuki ve idari reformlar gibi diğer reformların yanı sıra ekonomik ve sınai gelişim sağlayabilmek amacıyla teşvik tedbirleri uygulamaya başlamıştır. 1838 yılında İngiltere ve sonrasında diğer Avrupa ülkeleriyle ticaret anlaşmaları yapılmış fakat bu anlaşmalar Osmanlı pazarının Avrupa mallarının istilasına maruz kalmasına sebep olmuştur. Osmanlı bütçesi açık vermeye ve sanayisi çökmeye başlamış, yaşanan bu durumlar 1854 yılında dış borçlanmalara sebep olmuştur. Alınan dış borçlar üretime ve yatırıma dönüştürülemediği için 1875 yılında borçların ödenemeyeceği açıklanmış, 1881 yılında dış borçların denetlenmesi amacıyla Düyun-u Umumiye kurulmuştur (1881-1939). 1881 yılından 1914 yılına kadar dış borçların ödenebilmesi için devletin gelirlerinin bir kısmı Düyun-u Umumiye'ye bırakılmıştır. Bu dönemde Osmanlı ekonomisi zayıflarken batılı ülkeler sanayisini geliştirerek üretime ve karlı yatırımlara yönelmiştir (Yıldırım, 2001).

Bunlardan biri de Alman Elastolin firmasıdır. Elastolin firması tarafından 1900-1910 yıllarında Osmanlı iç piyasasına yönelik Osmanlı asker oyuncakları üretilmiştir. Konuya ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 8).

Fotoğraf 4.8. Elastolin Marka Osmanlı Askeri 1900-1910 Almanya
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Ayrıca Almanya 1900-1920 yılları arasında özellikle Osmanlı iç pazarına yönelik Hilal-i Ahmer Bebekleri ve Teneke Osmanlı asker oyuncakları üretmiştir (Sunay Akın, kişisel görüşme, 2019). 1900-1920 yılları arasında üretilen bu oyuncaklara ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4. 9 ve 4.10).

Fotoğraf 4.9. Hilal-i Ahmer Bebeği 1920-Almanya
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.10. Teneke Osmanlı Askeri - Penny Toys 1910 - Almanya

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Bu görsellerden de anlaşılabileceği üzere 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa’da oyuncak sanayinin geliştiği görülürken, Osmanlı İmparatorluğu’nda oyuncakların daha küçük atölyelerde yapıldığı (örneğin Eyüp Oyuncakları), ancak ekonomik olarak üst sınıfın Avrupa’dan sanayi ürünü oyuncakları getirdiğine ilişkin kaynaklara da rastlanmaktadır. Örneğin, Fazlıoğlu’nun (2015) “Batılılaşma dönemi Osmanlı saraylarında oyuncak” adlı eserinde ifade edildiğine göre Osmanlı Padişahı Sultan Abdülaziz’in Avrupa seyahatinde torunu Dürrüşehvar Sultan’a almış olduğu oyuncakların arasında sanayi oyuncakları olduğu belirtilmektedir.

Fazlıoğlu’na (2015) göre Dürrüşehvar Sultan’a ait oyuncaklar arasında porselen bebek, keçeden yapılmış bebek, fil, sesli kuzu, sesli at, sesli kedi gibi canlı figürler, bebek elbiseleri, dikiş-nakış malzemeleri, dikiş makinesi, oyuncak terazi, araba, yapboz oyunları, domino, çay takımı gibi sanayi oyuncakları yer almaktadır. Ayrıca nota kitapları, haritalar, cetvel, resim defterleri, boya kalemleri, boyama kitapları gibi çeşitli eğitim gereçleri olduğu da ifade edilmektedir.

Dürrüşehvar Sultan’a ait oyuncaklar günümüzde Milli Saraylara bağlı Dolmabahçe Sarayı ve Saray Koleksiyonları Müzesi’nde korunmaktadır (Fazlıoğlu, 2015). 1919 yılında yayımlanan Osmanlı alfabesi ile yazılmış olan İnci Mecmuası’nın 9. Sayısının Kapağında Dürrüşehvar Sultan’ın fotoğrafının bulunduğu görsel ve Fransız “Jumeau Dolls” üretimi (Jameau markalı) oyuncak bebeğe ilişkin fotoğraf aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.11).

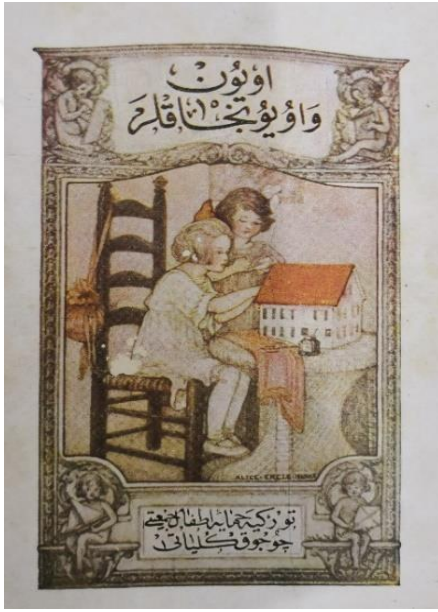
Fotoğraf 4.11. İnci Mecmuası Sayı: 9 Yıl:1919 ve “Jumeau Dolls” Markalı Oyuncak
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Sultan Abdulaziz’in torunu ve son Halife Abdülmecid Efendi’nin kızı Dürrüşehvar Sultan’ın çocukluk dönemine ait görsel 1919 yılında yayımlanmış olan İnci Mecmuasının 9. sayısının kapak resminden alınmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda 19. yüzyılda Anadolu’da el yapımı oyuncaklar ve Eyüp tarzı oyuncaklar yer alırken, Osmanlı sarayında Avrupa’da üretilen endüstri oyuncaklarının sarayın sosyal yaşamına girmiş olduğu söylenebilir.

Tanzimat Fermanı ve cumhuriyetin ilanı ile gelen yenilikler, Türkiye’de oyuncak üretiminde canlıların tasvir edilmesinin günah sayılması ve toplum tarafından hoş karşılanmaması gibi batıl inançların değişmesine olanak tanır.

Oyuncak üretim sektörünün tarihsel arka planında toplumsal koşullar, özellikle sosyo-ekonomik, kültürel gelişmeler, ergonomik ve ekolojik talepler önemli bir rol oynamaya başlar (Avşar, 2014). Örneğin 1927 yılında Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Küllüyatı tarafından çocukların eğitimi ile ilgili hazırlanan ve Resimli Ay Matbaası’nda basılan Evde Mektep adlı üç ciltlik kitap da bunlardan biridir. “Evde Mektep” adlı eserin birinci cildi “Annelerle Hasbihal”, ikinci cildi “Çocuklara Masal”, üçüncü cildi ise “Oyun ve Oyuncaklar” adı ile yayınlanmıştır. Bu kitaplar Sabiha Zekeriya, Belkıs Halim ve Mehmet Zekeriya (1927) tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Osmanlı alfabesi ile yazılmış batı kökenli kitaplardır. Evde Mektep’in (1927) “Oyun ve Oyuncaklar” adlı üçüncü cildinde çocuklar için oyunun olumlu

etkileri olduğu, zamanının çoğunu geçireceği ve dolayısıyla en çok oyun oynayacağı ev ortamının çocuğun ilk eğitim aldığı yer olduğu vurgulanmaktadır. Çocuğun evde kaliteli zaman geçirmesinde annenin rehberliğinin önemi anlatılmakta, çocuğun eğitiminin öneminden bahsedilmekte ve annelerin evde çocuklarının eğitimine nasıl katkı sunması gerektiğiyle ilgili önerilere yer verilmektedir. Ayrıca çocuklarla yapılabilecek etkinliklerle ilgili resimli örnekler kitap içeriğinde yer almaktadır. Özellikle açık havada oyun oynamanın çocuğa katkılarına vurgu yapılmaktadır. Kitabın basıldığı dönemde Türkiye’de okul öncesi eğitim yaygın olmadığından çocuğun eğitimi için doğrudan anneler hedef alınmış olduğu düşünülmektedir. Kitapta yer alan görsellerden örnekler aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.12).

Fotoğraf 4.12. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar Kitabından Sayfa Örnekleri

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Kitapta, oyuncakların çocuğun yeteneklerini ortaya çıkarma, temel becerilerini geliştirme gibi konularda çok önemli araçlar olduğu ve gelişimine çok büyük katkılar sağladığı anlatılmaktadır. Okul öncesi dönemindeki çocukların anne rehberliğinde ne tarz oyuncaklarla oynamaları gerektiğiyle ilgili bilgiler de verilmektedir. Çocuklara rehber olarak onlarla birlikte günlük materyallerden oyuncaklar yapmanın çocukların yaratıcılığına ve diğer gelişim alanlarına sağlayacağı katkılara da değinilmiştir. Evde yetişkinle birlikte yapılan bu oyuncakların hazır alınan oyuncaklardan daha çok sevildiği ve daha değerli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kitapta çocukların oynayabileceği çok çeşitli oyun önerilerine ve birçok etkinliğe de yer verilmiştir. Kitabın içerisinde yer alan oyuncaklara ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.13).

Fotoğraf 4.13. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar Kitabından Sayfa Örnekleri
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Kitabın son bölümünde özellikle annelere çocukları ile birlikte evde uygulayabilecekleri aylık etkinlik planı yer almaktadır. Bu bölümde çocuklarla iletişim konusuna da değinilmiş çocukların sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için bir iş yaparken ya da oyun oynarken bunları eğlenerek, mutlu bir şekilde yapmalarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Son olarak çocuğun hayata hazırlanmasında oyunun ve oyuncakların çok önemli araçlar olduğu vurgulanmaktadır.

Ayrıca 1927 yılında Osmanlıca yayımlanmış olan ‘Çocuk Dünyası Mecmuası’ adlı derginin kapağı ve ilk üç sayısının görsellerinde çocuk ve oyuncaklarla ilgili fotoğraflara rastlanmaktadır. “Çocuk Dünyası Mecmuası” adlı derginin kapak sayfalarında bulunan çocuk ve oyuncak görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.14 ve 4.15).

Fotoğraf 4.14. Osmanlıca Çocuk Dünyası Dergisinin Sırayla İlk Üç Sayısı - 1927
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.15. Oyuncak Görselli Çocuk Dergisi Çocuk Dünyası Mecmuası - 28 Nisan 1927

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Her ne kadar cumhuriyetin ilk yıllarında oluşan yenilikler oyuncak üretiminde canlılara ait tasvirlerin kullanılmasına zemin hazırlamış olsa da, oyuncaklarla ilgili belgeler incelendiğinde karşılaşılan bazı anekdotlar oyuncak üretiminde canlılara ait tasvirlerin kullanılmaması yönündeki düşüncelerin yakın zamana kadar devam ettiğinin bir kanıtı olarak düşünülebilir. Örneğin Ramiz Akyürekli'nin "Oyuncakçılığın Doğuşu ve İnkişafı (2010:253)" adlı eserinde "Bugün pek az kişi hatırlayabilir. Memleketimizde dini inançlar nedeni ile bebekler ve hayvanların imalatı günah sayılarak yapılması ve satılması manevi baskılar nedeni ile geciktirilmiştir." şeklinde ifadelerine rastlanmaktadır. Yapılan söyleşide Fatoş Oyuncakları'nın kurucusu Fatoş İnhan'ın "Türkiye'de gerçek oyuncak üretimi ancak cumhuriyetten itibaren başlamış, ondan önce sadece el sanatı olarak kalmış. Bebek hâlâ pek istenmiyor, 'insan sureti' anlayışı ile engelleniyor. On sene öncesine göre yaygınlaştığını söylemek mümkün. Gerçek yaygınlaşması plastik sanayii ile olmuş, kalıpcılık ve seri üretimle (Onur, 2010:159)," ifadeleri; Gürel Oyuncakları'nın kurucusu Müstecip Baybörü'nün "1944 yılında oyuncak üretim işine başladım. 1958'de oyunağı kestim, bir sene hiç yapmadım. Arabanın camına çizdiğim insan suretlerinin günah olduğunu söylemişti hocalar, o yüzden. Bunlar benden can isterse ne yaparım diye korkmuştum. Binlerce canın vebalini nasıl çekerdim ben? 1959'da arkadaşlar beni aldılar, müftüye götürdüler. Müftü niyetin önemini anlattı bana, çocukları sevindirme niyetimi hatırlattı, yaptığım işin sevap bile olduğunu söyledi. Böylece ben gene başladım" ifadeleri (Onur, 2010:138), Alasya Oyuncakları'nın ortaklarından Rauf Alasya'nın "Türkiye'de oyuncak, tef, dümbelek, bayrak, tabanca, tahta arabaya kadar uzanır,

orada kalır. Bunların tarihi eskidir bebeğe kıyasla, çünkü bebeğe İslamiyet engeldi. Bizde oyuncanın gelişmesi daha çok büyük şehirlerde olmuştur. Azınlıklar Noel'de, dini bayramlarında çocuklarına oyuncacı hediye götürüyorlardı. Bu Türk'lerde yoktu pek. Yalnız yurtdışına çıkanlar biliyorlardı sanayi oyuncaklarını. Türkiye'de bebeğin plastikten imali bez bebeğin yerine geçince bebek oyuncak da hızla gelişti” (Onur, 2010: 142) ifadeleri dikkat çekicidir. Ramiz Akyürekli, Fatoş İnhan, Müstecip Baybörü ve Rauf Alasya gibi çağının en önemli oyuncak üreticilerinin ifadelerinden anlaşılacağı gibi toplumun inanç ve değer algılarının Türkiye’de oyuncak sektörünün gelişmemesinin en önemli nedenlerinden biri olduğunu göstermektedir. Bu değer algılarının baskınlığı Türkiye oyuncak üretiminde Müslüman halk yerine neden Müslüman olmayan halkın daha etkin olduğunun en net göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Anadolu’da sanayi öncesi üretilen oyuncaklar çoğunlukla geleneksel yöntemlerle yetişkinlerin çocuklar için yaptıkları ya da çocuğun kendisi tarafından yapılan oyuncaklardır. Bu oyuncaklar, kolay ulaşılabilir doğadan elde edilebilecek ahşap, kil, bitki, kemik, taş vb. gibi malzemelerle ya da dönemin atölyelerinde kullanılan deri, kumaş, teneke gibi malzemelerin atıklarıyla üretilmektedir. Örneğin ağaç dallarından, kumaş parçalarından, ottan yapılmış bebekler; ahşap, kil ya da kumaş atıklarından yapılan kuklalar; ahşap, teneke ve telden yapılmış beşikler (Fotoğraf 4.16).

Fotoğraf 4.16. Teneke Beşik Görseli
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Kilden, tahtadan yapılmış mutfak eşyaları; ahşap ve metalden yapılmış çember, kızak, kağı, arabalar; keçeden, hayvan kollarından veya kumaştan yapılmış toplan; ahşaptan yapılmış bebek yürütecisi; çam ağacının dış kabuğundan veya ahşaptan yapılan gemi, kayık, traktör, araba gibi taşıtlar, çingirak, düdük, topaç, fırıldak, yoyo; ceviz nar gibi kuru meyvelerden yapılan dozildik, su kabağından yapılan bebek, telli çalgılar, topaçlar (Fotoğraf 4.17).

Fotoğraf 4.17. Su Kabağından Yapılmış Sesli Topaç

Kaynak: Celil Atasever Üretimi ve Koleksiyonu

Hayvan çene kemiğinden yapılan develer, ahşaptan ve su kamışından yapılan kaynana zırlıtısı ve düdükler; kilden yapılan su düdüğü ve çeşitli hayvan figürleri; ağaç dallarından yapılan patlangaç, ok-yay, sapan gibi çeşitli silahlar, çelik-çomaklar, el arabası, tırmık, dirgen, tırpan, kazma, kürek gibi iş aletleri; kilden-taştan-ahşaptan misketler; kağıt, naylondan yapılan uçurtmalar gibi farklı materyallerden üretilmiş birçok oyuncak bulunmaktadır. Geçmişte tavuk kemiği ile oynanan lades oyununa ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.18).

Fotoğraf 4.18. Lades Kemiği ve Arı Unu Reklam Görseli

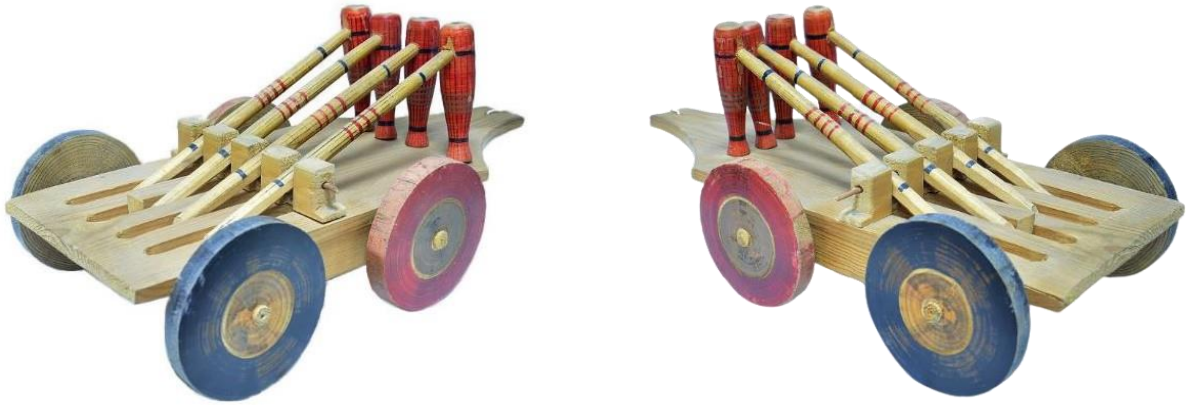
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Günümüzde de halk sanatı olarak üretilen, belli bir bölgeye ait olan oyuncaklar bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak Çorum ili İskilip ilçesinde üretilmekte olan ve İskilip Kağnısı (Tokmaklı Kağnı) olarak bilinen oyuncak, Ardahan ili Damal ilçesinde üretilmekte olan geleneksel kıyafetli Damal Bebekleri'ni ve Kayseri ili Yeşilhisar ilçesine bağlı Soğanlı köyünde doğmuş ve Kapadokya bölgesinin neredeyse tamamına yayılmış olan Soğanlı (Kapadokya) Bebekleri'ni sayabiliriz. Kapadokya'da üretilen ve bölgeye gelen turistlere satılmakta olan bu folklorik bebeklerin farklı türleri ve farklı anlamları bulunmaktadır. Yöresel kıyafetli bu bebeklerin bazıları bölgeyi simgeleyen yün eğiren, testi taşıyan, kucağında bebek olan kadın figürleri olarak ve farklı boyutlarda tasarlanmaktadır. Soğanlı Bebeği, Damal Bebeği ve İskilip (tokmaklı) Kağnısı'na ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.19 ve 4.20).

Fotoğraf 4.19. Soğanlı (Kapadokya) Bebeği (Solda) – Damal Bebeği (Sağda)

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.20. Çorum İli İskilip İlçesinde Üretilen Tokmaklı Kağnı – 1988

Kaynak: Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi

Geleneksel Türk oyuncakları arasında sayabileceğimiz Eyüp Oyuncakları İstanbul'un Eyüp semtinde İskele Caddesi'nden Eyüp Sultan Türbesi'ne giden ve "Oyuncakçı Çıkmazı" diye bilinen sokakta üretilmiş, satış amacıyla buradan dağılmıştır. Osmanlı döneminden 1930'lu yıllara kadar Eyüp semti, Türk oyuncakçılığının merkezi olmuştur. Ancak 1950'lerde sanayi oyuncaklarının artmaya başlamasıyla Eyüp Oyuncakları'nın üretimi yavaşlamış ve zamanla sona ermiştir. Osmanlı döneminde oyuncak üretimi yapmış olan Ahmet Demir'in oyuncak kalıplarına ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Serdar Demir, kişisel görüşme, 28 Haziran 2020) (Fotoğraf 4.21).

Fotoğraf 4.21. Osmanlı Döneminden Oyuncakçı Ahmet Demir'in Oyuncak Kalıpları
Kaynak: İsmet Gürsoy Koleksiyonu

Eyüp Sultan'ın, Muaviye döneminde yapılan İstanbul kuşatması sırasında şehit olduğu ve vasiyeti üzerine İstanbul surlarının dibine gömüldüğü rivayet edilmektedir. Eyüp Sultan'ın mezarının Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Fatih'in hocası Akşemsettin'in manevi keşfi yoluyla bulunduğu söylenir. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un fethinden sonra Akşemsettin'in bulduğu mezarın olduğu yere bir külliye inşa ettirmiştir ve o günden beri burası Osmanlı döneminin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Zaman geçtikçe ölen önemli kişilerin mezarlarının da buraya yapılması ile çevresi mezarlarla dolan bu külliye önemli bir inanç ve ziyaret merkezi haline gelmiştir (Derin, 2016).

Fatih Sultan Mehmet'ten sonra Osmanlı padişahları Eyüp Sultan Türbesi önünde yapılan kılıç alayı ile tahta çıkmışlardır. İslami açıdan çok önemli görülen bu merkez zamanla çeşitli ürünlerin satıldığı bir ticaret merkezine dönüşmüştür (Geleş, 2001). İstanbul'da oyuncakçılığın Eyüp semtinde gelişmesinde; okula başlayacak ve sünnet olacak çocukların, halk arasında çocukları çok sevdiğine inanılan Eyüp Sultan'ın türbesini ziyarete getirilmesi ve Eyüp semtinin çok önemli bir ticaret merkezi olması, en önemli unsurlardır (Kılıç, 2004).

29 Ağustos 1958 tarihli Hayat Dergisi'nin arka kapağında yer alan Eyüp oyuncakçılarını ziyaret eden sünnet çocuklarına ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.22).

Fotoğraf 4.22. Eyüp Oyuncakçılarında Sünnet Çocukları – Hayat Dergisi 29 Ağustos 1958
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Eyüp Oyuncakları'nı yapan ustalar üretimde çevre olanaklarından yararlanmışlardır. Malzeme olarak genellikle yakın çevrede, başka alanlarda üretim yapan atölyelerin atıklarını (tahta, deri, teneke) kullanmış ve geri dönüşüme katkı sağlamışlardır.

Tahta, teneke ve derinin yanı sıra yakın semtlerde bulunan derelerden edindikleri kil de Eyüp Oyuncakları yapımında kullanılan en yaygın malzemelerdendir. Bu malzemelerden yaptıkları oyuncakları süslerken de çeşitli boyalar, kartonlar, kâğıtlar, boncuklar, aynalar, teneke parçaları kullanmışlardır (Geleş, 2001). Eyüp Oyuncakları'na ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.23).

Fotoğraf 4.23. Eyüp Oyuncakları'ndan Bazı Örnekler

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Eyüp Oyuncakları imalat tarihi açısından incelendiğinde bazı kaynaklarda bilinen ilk Eyüp Oyuncakları üreticisinin II. Mahmut zamanında (1785-1839) memleketinden ayrılarak Nizam-ı Cedid askeri olarak orduya katılmış ve İstanbul'a gelmiş olan Dökmeci Hasan Ağa olduğu bildirilmektedir (Yalçınkaya, 2001). Askerlik görevinden ayrıldıktan sonra İstanbul'un Eyüp semtine yerleşen Dökmeci Hasan Ağa ramazan aylarında sahur maniciliği yapmış, diğer zamanlarda ise oyuncak üretmiş ve o dönemde Eyüp civarlarında "Tükürüklü Oyuncakçı" olarak tanınmaktadır (Ataman, 1977).

Daha sonra Gümüşsuyu'lu Darbukacı Halil Efendi, Küçük İsmail Efendi, oyuncakçı dükkânları açarak, bu sanatın yayılmasına hizmet etmişlerdir (Yalçınkaya, 2001). Fakat Evliya Çelebi'nin anlatımına göre, bilinen bu oyuncakçıların çok daha öncesinde üretim yapan Eyüp oyuncakçıları da vardır. Eyüp Oyuncakları ile ilgili en uzak tarihli ve en bilindik kaynak Evliya Çelebi'nin seyahatnamesidir. Evliya Çelebi 17. Yüzyılda yazdığı seyahatnamede İstanbul'un Eyüp semtinde 100 adet oyuncakçı dükkânı olduğunu ve 105 kişinin bu dükkânlarda çalıştığını, 1635 yılında gerçekleşen bir esnaf alayı geçiş törenine şahit olduğunu, dönemin mimarbaşına bağlı bulunan oyuncakçıların da bu törende yer aldığını anlatmaktadır (Onur, 2010). Esnaf

alaylarının geçişini izleyen ve yazan Evliya elebi oyuncakçıların geçişini şu şekilde kaleme almıştır; *“Eyüp Oyuncakçıları kamış borular, fırladıklar, tef, dümbelek, kemençe, sıçan ve kuşlarla, gözler görmedik şeytan işi oyuncaklarla geçerler. Bunların alayında aksakallı, gözleri sürmeli elebilerin, suratı tıraşlı, kelep şlu, ayağı nalınlı, bazısı sel miye avret takkeli, avret kılıklı m şekkel adamların ellerinde düzme dalları, anne veya babalarına yapışıp, alayda geçerken avret takkeli koca elebi ‘A dadı! Ben bu oyuncaağı isterim’ yahut ‘istemem’ diye kimisi ağlayarak ellerinde teberleri, d mbelekleri alarak geçerler. Tuhaf esnaf mukallitleridir. Ama ‘mukallidin imanı sahidir’ diye fetvaları vardır.”* Bu kaynaktan yola çıkacak olursak Eyüp Oyuncakları’nın tarih olarak 18. yüzyıldan çok daha önce başladığını rahatlıkla söyleyebiliriz (Çelebi, 1969). 17. yüzyılda yazılmış olan bu eserin öncesine ait Anadolu’da oyuncak üretimi ile ilgili herhangi bir kaynağa, bugüne kadar rastlanmamıştır (Yentürk ve Yentürk, 2001).

İstanbul’da oyuncak asırlar boyunca dönemin sanatk r ustaları tarafından el ile işlenerek yapılmış ve İstanbul’un Eyüp semtinde bir iş sektörüne dönüşmüştür. 1950’li yıllara kadar Eyüp’te bulunan oyuncak d kk nlarında satılan bu oyuncaklar aynı zamanda diğer semtlerdeki aktar d kk nlarında ve mahallelerde gezerek oyuncak satan ayak satıcıları tarafından da satılmıştır. Sadece İstanbul’da değil Anadolu’da da satılan bu oyuncaklar “Eyüp Oyuncakları” adı ile yayılmıştır (Koçu, 1971). Aşağıda 1940 - 1950 yıllarında çekilmiş, Eyüp Oyuncakları’nın satıldığı bir dükkân önünde oturan esnafra ilişkin fotoğraf bulunmaktadır (Fotoğraf 4.24).

Fotoğraf 4.24. 1940 - 1950’li Yıllarda Oyuncak Satılan Bir Dükkân

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Çocukluk" adlı şiirinde adı geçen Affan Dede de Eyüp Oyuncakları satan bir Mevlevi dervişidir. Reşat Ekrem Koçu'nun, Ruşen Eşref'in öyküsünden yararlanarak anlattığı Affan Dede'nin Selimiye'de hem aktarlık yaptığı hem de Eyüp Oyuncakları sattığı bir dükkânı bulunmaktadır.

Ruşen Eşref çok küçük olan bu dükkânda az miktardaki aktar malzemelerinin yanında toprak kumbaralar, çingiraklı teneke düdükler, Eyüp beşikleri, kaynana zırıltıları ve kursak düdükler gibi Eyüp Oyuncakları'nın satıldığını, dindar bir kişilik olduğu için o dönemdeki taş bebekleri, kurşun askerleri, zilli çengileri, düdüklü lastik köpekleri dükkanına sokmadığını, suret olarak sadece karagöz bulunduğunu anlatmaktadır (Koçu, 1971). Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Çocukluk" adlı şiiri aşağıda sunulmuştur.

ÇOCUKLUK

*Affan Dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşıam var, ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden;
Haberim yok olan bitenden.
Bu bahar havası, bu bahçe;
Havuzda su şırıl şırıldır.
Uçurtmam bulutlardan yüce,
Zıpızplarım pırıl pırıldır.
Ne güzel dönüyor çemberim;
Hiç bitmese horoz şekerim!*

(Cahit Sıtkı TARANCI)

Eyüp Oyuncakları adından dolayı sadece o semtteki çocukların faydalandığı bir yer gibi algılanarak yöresellik çağrışırsa da Eyüp İstanbul'un her yerine ve tüm taşraya dağıtım yapan bir oyuncak merkezidir (Geleş, 2001). Bu sebeple Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde de Eyüp Oyuncakları'na rastlamak mümkündür. Bunun sebebi İstanbul'dan toptan alım yaparak yaşadığı şehirde oyuncak satışı ile ilgilenen esnaflar sayesinde olabileceği gibi İstanbul'a başka sebepten gelerek dönüşte çocuğu mutlu etmek için alınan bir oyuncağın o şehre taşınması şeklinde de olabileceği düşünülebilir.

Aşağıdaki fotoğraf 1950'li yıllarda bugünkü Osmaniye ilimizde çekilmiştir. Fotoğraftaki çocuğun oyuncakları arasında Eyüp üretimi üzerinde İstanbul yazan kamyon da bulunmaktadır. İstanbul'da üretilen bu oyuncağın Osmaniye'ye kadar ulaşabildiği görülmektedir (Fotoğraf 4.25).

Fotoğraf 4.25. Eyüp Üretimi Üzerinde İstanbul Yazan Kamyon

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Eyüp Oyuncakları çeşit olarak değerlendirildiğinde, genel olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi'ndeki 20 adet oyuncak referans alınsa da oyuncak koleksiyonlarında çeşitli Eyüp Oyuncakları bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi'nde bulunan bu 20 oyuncak müzenin eski bir broşüründe şöyle sıralanmaktadır (Tablo 4. 1).

Tablo 4.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi Eyüp Oyuncakları Envanteri

1)	Dönme Dolap	Envanter No 361	11)	Araba	Envanter No 371
2)	Beşik	Envanter No 362	12)	Araba	Envanter No 371
3)	Beşik	Envanter No 363	13)	Tef	Envanter No 372
4)	Topaç	Envanter No 365	14)	Tef	Envanter No 372
5)	Topaç	Envanter No 365	15)	Tef	Envanter No 372
6)	Şeytan Minaresi	Envanter No 367	16)	Trampet	Envanter No 373
7)	Cambaz	Envanter No 369	17)	Davul	Envanter No 373
8)	El Arabası	Envanter No 370	18)	Kaynana Zırlıtısı	Envanter No 374
9)	Araba	Envanter No 371	19)	Sandalye	Envanter No 376
10)	Araba	Envanter No 371	20)	Tel Dolap	Envanter No 382

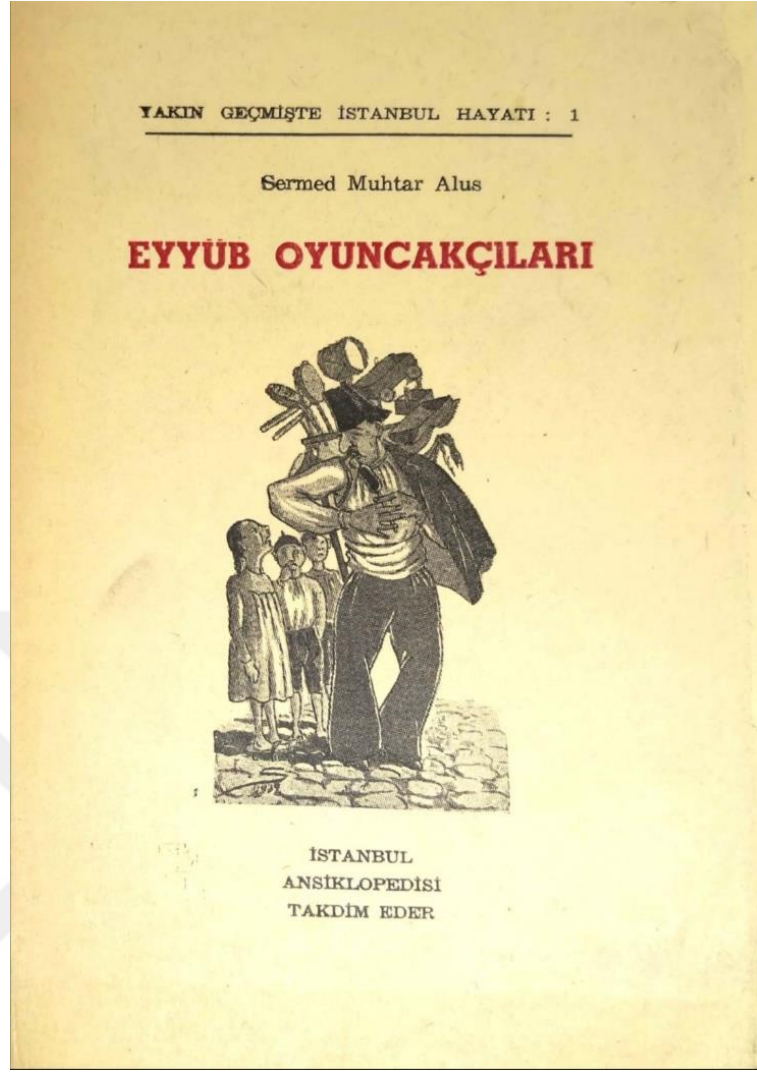
Ayrıca broşürde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi koleksiyonunda bulunan ve sergilenen Eyüp Oyuncakları'nın ilk kez 1939 yılında açılan Beyazıt'taki İnkılap Müzesi'nde sergilendiği ve daha sonra diğer koleksiyonların sayıları artınca sergiden kaldırıldığı belirtilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi Eyüp Oyuncakları broşürü, tarih belli değildir). Broşüre ait görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.26).

Fotoğraf 4.26. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi Eyüp Oyuncakları Broşürü

Celil Atasever koleksiyonunda bulunan, 1937 yılında Sermet Muhtar Alus tarafından yazılmış olan “Eyyüb Oyuncakları” adlı kitapçıkta Eyüp Oyuncakları ile ilgili ürün çeşitliliğine özet olarak şu şekilde değinilmiştir. “...mostralarını donatmış oyuncakçılar. Hepsi de art arda, yan yana, say sayabildiğin kadar dükkân. Oyuncaklar Nuh nebilik, aynı şeyler ve hep bir örnek: Davul, tef, darbuka, araba, beşik, salıncak, havan, tereyağı yayığı, topaç, kocakarı zırlıtısı, şakşak, düdük, kursak düdük, hacıyatmaz. Zinhar suret ve canlı mahlûk neviden olanı yok. Zira günahı kebairden. Yapan canını da vermeli.”

Kitapçığın görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.27).

Fotoğraf 4.27. Eyyüb Oyuncakçıları Kitapçığı - 1937

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Sermet Muhtar Alus (1937) yazısının sonunda şöyle demektedir “Geçen yıl bir vesile dolayısı ile Eyüp’e gitmiştik. Kaç senedir o taraflara hiç yolum düşmemişti. Parmağım ağzımda kaldı. Her tarafta radyolar, gramofonlar... Kebapçılardan, kaymakçılardan, oyuncakçılardan eser kalmamış. Yalnız bir dükkâncığın duvarında birkaç tane davul, tef ve havan. Camedânında selüloitten toplar, bebekler; kurşun askerler, tenekeden otomobiller, otobüsler... Hepsinde de “Made in Germany” markası”

Ahmet Rasim’in 21 Nisan 1921 Tarihinde Vakit Gazetesi’nde kaleme aldığı yazıda da Eyüp çarşısında çıkan yangında sadece bir oyuncakçı dükkânı kaldığı belirtilmektedir. Eyüp Oyuncakçılarından bazıları, bu olumsuzluklara rağmen cumhuriyetin ilanından sonra da faaliyetlerine devam etmişlerdir fakat onlar da fazla dayanamamışlardır.

Fotoğraf 4.28. Eyüp Oyuncakları – Yenigün Dergisi – 14 Şubat 1939

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

14 Şubat 1939 tarihinde yayımlanan Yedigün Dergisi’nde Niyazi Ahmet’in son Eyüp oyuncakçılarlarından Kadri Şengöz ile yaptığı röportajda; Kadri Şengöz bu sanatın artık bittiğini, Eyüp’te iki oyuncakçı dükkânı kaldığını, ziyaretçilerin azaldığını, zevkin değiştiğini ve Avrupa’nın endüstri ürünü oyuncakları ile baş edemediğini anlatmaktadır.

Niyazi Ahmet ise röportajını “Kadri ustadan şu intiba ile ayrıldım: Eyüp Oyuncakları dünün malı idi, dünün zevki gibi tarih oldular.” diyerek bitirmiştir. Kadri Şengöz’ün oğlu Halit Şengöz (son Eyüp oyuncakçısı) “*Plastiğe teslim oluyorum yavaş yavaş. Rahmetli babam teneke oyuncaklara isyan etmişti. Ama yine de 16 yıl dayandı. Ben plastiğe daha çabuk teslim oldum... Hem baba mesleğini sürdüremediğim hem de İstanbul’a has bir güzelliğin yok olduğunu gördüğüm için çok üzgünüm...*” diyerek endüstri ürünü oyuncaklar ile baş edemediğini anlatmaktadır (Yalçın, 2006). Fotoğraf 4.28’de yer alan çocuk figürlü toprak (terrakota) düdüklerin geçmiş yıllarda Eyüp’te satılan görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.29).

Fotoğraf 4.29. Çocuk Figürlü Toprak (Terrakota) Düdükler
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Endüstriyel devrimden önce geleneksel yöntemlerle üretilen bu oyuncaklar zamanla seri üretime dönüştürülmüştür. Üretim yöntemlerindeki gelişmeler ve endüstriyel gelişimin etkisi ile ortaya çıkan malzeme çeşitliliği geleneksel yöntemlerle üretilen oyuncakların farklı malzemelerle de üretilmesini sağlamıştır.

Türkiye endüstrileşme sürecine batıya göre daha geç başladığı için oyuncak üretimine sanayinin etkisi daha geç olmuştur. Batı dünyasında Almanya oyuncak 19. yüzyılın ilk yarısında düzenli sanayi ürününe dönüştürürken Türkiye’de oyuncak endüstrisinin 20. yüzyılın ilk yarısında başladığı görülmektedir (Onur, 2010).

1940’lı yıllarda üretilmiş olan oyuncak at arabası ve 1949 yılında aynı oyuncak ile çekilmiş çocuk fotoğrafı görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.30).

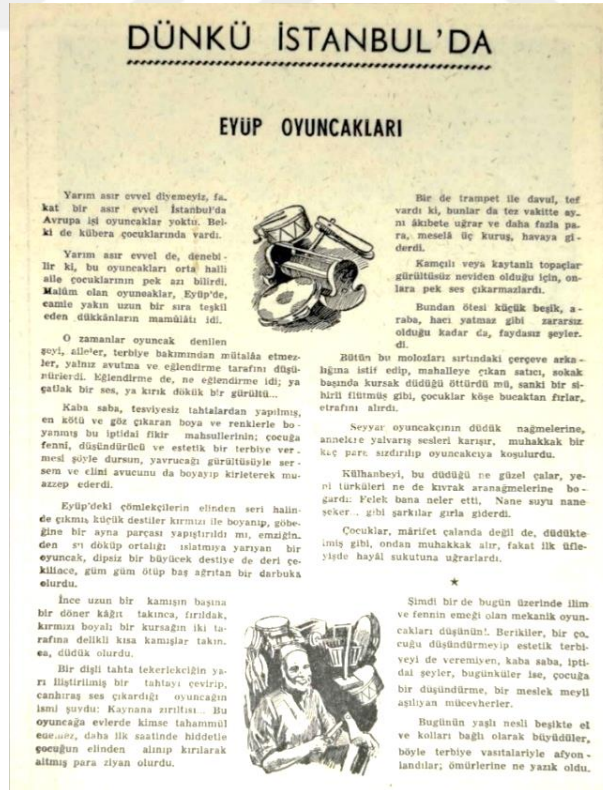

Fotoğraf 4.30. Türk Malı Ahşap At Arabası ve Oyuncağın Fotoğrafı - 1949

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Mayıs 1957 yılında yayımlanan Yeni Tarih Dergisi'nin 159. sayfasında (Celil Atasever Koleksiyonu) Eyüp Oyuncakları şöyle anlatılmaktadır. “Yarım asır diyemeyiz, fakat bir asır evvel İstanbul’da Avrupa işi oyuncaklar yoktu. Belki de kübera (zengin) çocuklarında vardı. Yarım asır evvel de denebilir ki, bu oyuncakları orta halli aile çocuklarının pek azı bilirdi. Malum olan oyuncaklar, Eyüp’te, camiye yakın uzun bir sıra teşkil eden dükkânların mamulâtı (işlemiş mamuller) idi. O zamanlar oyuncak denilen şeyi aileler, terbiye bakımından mütalaa (irdeleme) etmezler, yalnız avutma ve eğlendirme tarafını düşünürlerdi. Eğlendirme de ne eğlendirme idi. Ya çatlak bir ses ya kırık dökük bir gürültü. Kaba saba, tesviyesiz tahtalardan yapılmış, en kötü ve göz çıkaran boya ve renklerle boyanmış bu iptidai (ilkel) fikir mahsullerinin; çocuğa fenni, düşündürücü ve estetik bir terbiye vermesi şöyle dursun, yavrucağı gürültüsüyle sersem ve elini avucunu da boyayıp kirleterek muazzep (sıkıntı) ederdi. Eyüp’teki çömlekçilerin elinden seri halinde çıkmış küçük testiler kırmızı ile boyanıp, göbeğine bir ayna parçası yapıştırıldı mı, emziğinden su döküp ortalığı ıslatmaya yarayan bir oyuncak, dipsiz bir büyücek destiye de deri çekilince, güm güm ötüp baş ağrıtan bir darbuka olurdu. İnce uzun bir kamışın başına bir döner kâğıt takınca, fırıldak, kırmızı boyalı bir kursağın iki tarafına delikli kısa kamışlar takınca düdük olurdu. Bir dişli tahta tekerlekçiğin yarı iliştirilmiş bir tahtayı çevirip, canhıraş ses çıkardığı oyuncağın ismi şuydu: Kaynana zırlıtısı... Bu oyuncağa evlerde kimse tahammül edemez, daha ilk saatinde hiddetle çocuğun elinden alınıp kırılarak

atmış para ziyan olurdu. Bir de trampet ile davul, tef vardı ki, bunlar da tez vakitte aynı akıbete uğrar ve daha fazla para, mesela üç kuruş, havaya giderdi. Kamçılı veya kaytanlı topaçlar gürültüsüz neviden (çeşit, tür) olduğu için, onlara pek ses çıkarmazlardı. Bundan ötesi küçük beşik, araba, hacıyatmaz gibi zararsız olduğu kadar da faydasız şeylerdi.” “Bütün bu molozları sırtındaki çerçeve arkasına istif edip, mahalleye çıkan satıcı, sokak başında kursak düdüğü öttürdü mü, sanki bir sihirli flütmüş gibi, çocuklar köşe bucaktan fırlar, etrafını alırdı. Seyyar oyuncakçının düdüğü namelerine, annelere yalvarış sesleri karışır, muhakkak birkaç para sızdırılıp oyuncakçıya koşulurdu. Külhanbeyi, bu düdüğü ne güzel çalar, yeni türkülerine de kıvrak aranağmelerine boğardı: Felek bana neler etti, nane suyu nane şeker... gibi şarkılar gırla giderdi. Çocuklar, marifet çalanda değil de düdükte imiş gibi, ondan muhakkak alır, fakat ilk üfleyişte hayal sükutuna uğrarlardı. Şimdi bir de bugün üzerinde ilim ve fennin emeği olan mekanik oyuncakları düşünün! Berikiler, bir çocuğu düşündürmüyüp estetik terbiyeyi de veremeyen, kaba saba, iptidai şeyler, bu günküler ise, çocuğa bir düşündürme, bir meslek meyli aşıl原因an mücevherler. Bugünün yaşlı nesli beşikte el ve kolları bağlı olarak büyüdüler, böyle terbiye vasıtalarıyla afyonlandılar; ömürlerine ne yazık oldu.” 1957 yılında yayınlanan Yeni Tarih Dergisi’ndeki “Dünkü İstanbul’da Eyüp Oyuncakları” başlıklı yazıya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.31 ve 4.32).

Fotoğraf 4.31. Yeni Tarih Dergisi Mayıs 1957 – Dünkü İstanbul’da Eyüp Oyuncakları
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.32. Eyüp Oyuncakları Satan Sokak Satıcısı-Yeni Tarih Dergisi Mayıs 1957

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

19. yüzyıl dünyasında oyuncak sektörünün sanayileşmesiyle birlikte Eyüp oyuncakçılarının gün geçtikçe azaldığı görülmektedir. Eyüp oyuncakçılarının geleneksellikten çıkamamaları, yenilik yapmamaları ve aynı tarzda oyuncaklar üretmeye devam etmiş olmaları Eyüp Oyuncakları'na olan taleplerin azalmasına zemin hazırlamıştır (Çoruk, 2001). Aynı zamanda 1950'lerde endüstriyel oyuncakların iç pazara girmesi Eyüp Oyuncakları'na olan ilgiyi azaltmıştır. Aşağıdaki fotoğrafta 1940-1950'li yıllarda Eyüp Oyuncakları ve ithal endüstriyel oyuncaklarla oynayan çocuklara ait görsel sunulmuştur (Fotoğraf 4.33).

Fotoğraf 4.33. Eyüp Oyuncakları ve Endüstriyel Oyuncaklar Bir Arada

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Cumhuriyetin ve endüstriyel devrimin etkisi görülse de Eyüp Oyuncakları metal, teneke ve plastik gibi sanayi ürünlerine karşı daha fazla direnememiş ve 1955 yılında son Eyüp Oyuncakçısı Halit Şengöz'ün dükkanı kapanana kadar devam etmiştir (Özsoy, 2001). 1940-1950'li yıllarda Eyüp'te satılan oyuncağa ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.34).

Fotoğraf 4.34. Göbeğine Basıldığında Elindeki Zilleri Birbirine Vurarak Ses Çıkaran Palyaço (Tel ve Ahşap İle Yapılmış Bir Mekanizması Var, Kafası Papier Mache Tekniğiyle Yapılmış)
Kaynak: Fotoğraf Celil Atasever Koleksiyonu – Oyuncak Yalvaç Ural Koleksiyonu

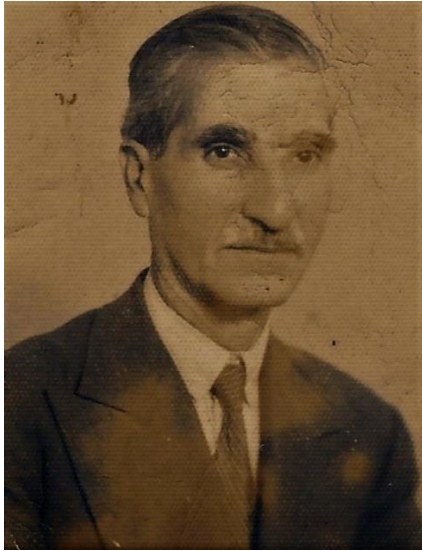
4.1.2. Endüstriyel Devrim Sonrası Türk Oyuncakları

Türkiye'de sanayileşme cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren başlamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye'de insanların görüşleri, batı ülkelerine bakarak yavaş yavaş değişime uğramış ve oyuncağın çocuklar için bir ihtiyaç olduğu fikri oluşmaya başlamıştır. Bu değişim sonucunda zamanla oyuncağa olan talebin artması üretici, toptancı ve mağaza ilişkileri ile oyuncak sektörünün gelişmesine ve oyuncak çeşitlerinin çoğaltılmasına neden olmuştur (Akyürekli, 2010). Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde Cumhuriyet Dönemi'nde oyuncak üreticileri ve oyuncak mağazaları ayrı başlıklar altında sunulmuştur.

4.1.2.1 Cumhuriyet Dönemi'nde Üretilen Türk Oyuncakları

Endüstriyel devrimle birlikte birçok ülke oyuncak üretiminde metal, teneke, ahşap ve plastik gibi endüstriyel üretime uygun materyaller kullanılmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilanına kadar Türkiye'de endüstriyel oyuncak üretiminin yapıldığına ilişkin bilgi ve belgelere rastlanılmamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye oyuncak sanayisinde bir atılım gerçekleşmiş, bu gelişmeler birçok oyuncak firmasının doğmasına sebep olmuştur. Bu firmaların incelendiğinde ürettikleri oyuncaklar teneke oyuncak, ahşap oyuncak, plastik oyuncak, pelüş-kumaş oyuncaklar, vinily oyuncaklar, kâğıt-karton oyuncaklar gibi yapıldıkları sanayi ürününe göre çeşitlilik göstermiştir. Türkiye'de oyuncak üretimi yapmış olan bütün markaları ele almak mümkün olmadığı için ulaşılan belgeler doğrultusunda Türkiye'de oyuncak üretimi yaparak Türk oyuncak sanayisine yön vermiş, ürettikleri oyuncak markalarıyla uzun yıllar ekonomiye katkı sağlamış olan bazı firmalara yer verilmiştir. Bu araştırmada bahsi geçen firmaların oyuncak sektörüne nasıl girdikleri, ne tarz ürünler yaptıkları, bu süreçte neler yaşadıkları, ne gibi yenilikler ve atılımlar yaptıkları, ne gibi zorluklarla karşılaştıkları ve sürdürülebilirliklerini neden sağlayamadıkları gibi durumlar betimlenmiş ve bu oyuncak firmalarının ürettiği oyuncak örneklerine ilişkin görseller sunulmuştur.

4.1.2.1.1. Arav ve Altın Oyuncakları

Fotoğraf 4.35. David Arav (1875 – 1947)

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Fotoğraf 4.36. Jüliet Altın (1912- 2003)

Kaynak: Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi

Davit Arav tarafından üretilen Arav Oyuncakları, Türkiye'de oyuncak üretimi yapan en eski firmadır. David Arav 1875 yılında Ankara'da doğmuştur. Babasının vefatından sonra

annesi ve kardeşleriyle birlikte İstanbul'a taşınmışlardır. Kendisi gibi Yahudi kökenli olan Romanyalı eşi ile evlilik yaptıktan sonra Romanya'da yaşamaya başlamışlardır. Bu arada İstanbul ile de bağlarını koparamamış düzenli olarak İstanbul'a gelip gitmişlerdir. Romanya'da yaşadıkları dönemde bir oğulları dünyaya gelmiştir. David Arav Birinci Dünya Savaşı'nın son zamanlarına doğru İstanbul'a yerleşerek kendi işini kurmaya karar vermiştir. İstanbul'a döndüğünde Tophane civarında daha önce Gürcü bir ailenin oturduğu eve taşınırlar. David Arav evi tutmak için gittiğinde odalarından birinde küçük bir el presi, birkaç tane teneke şekillendirmek için kullanılan kalıp ve bir miktar teneke parçaları olduğu fark eder ve bunların ne olduğunu sorar. Gürcü kadın bu malzemelerle oyuncak ve biblo tarzı insan figürleri yaptıklarını ve bu işten iyi kazançlar elde ettiklerini anlatmıştır. David Arav evi tutmuş ve bu aletleri de satın almıştır. Belli bir süre bu malzemeleri kullanmayınca, eşi boşuna para verdin bunlara diye sürekli söylenir, bunun üzerine David Arav satın aldığı bu araçlarla ilk teneke oyuncakları üretmeye başlar (Onur, 2010). Evde kurduğu küçük atölyede kendi icadı ile ürettiği oyuncakları, satılması amacıyla o zamanki Orozdibak Mağazasına, Bonmarşe Mağazasına ve Nakamura'ya (Japon Mağazası'nın ilk sahibi) bırakmaya başlar. Satışlar iyi olup yapılan oyuncaklara talep artınca 1918-1919 yıllarında Tophane'de bir atölye açarak "Arav Oyuncakları'nı üretmeye başlar. Araştırma süreci içerisinde Arav firması'nın 1918-1919 yıllarında atölyede üretilmiş oyuncak örneklerine ulaşamamıştır. İşlerini daha da büyüttükten sonra Tophane'deki bu atölyeden Hasköy Okmeydanı Caddesi'ne taşınarak Arav Oyuncak Fabrikası'nda Arav Oyuncakları'nın seri üretimine başlar (Onur, 2010). Ancak Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi ve Kurtul Koçhan koleksiyonundan elde edilen Arav Oyuncakları el ilanında belirtildiğine göre Arav markasının 1928 yılında atölyeden fabrikaya dönüşmüş olduğu görülmektedir. İlgili görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.37).

Fotoğraf 4.37. Arav Oyuncak Fabrikası El İlanı – 1928

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

David Arav'ın eşi piyasayı takip ederek satış işlerine bakarken, Jüliet büyümüş babasına yardım etmeye başlamıştır. David Arav'ın Jüliet haricinde üç tane de oğlu vardır fakat oğulları arasından bu işe ilgi duyan olmamıştır. Jüliet hem oyuncacı hem de babasıyla çalışmayı sevdiği için bu işe gönül vermiştir. O dönemde oyuncaklar matbaa edilmemiş tenekeden yapılmaktadır. David Arav tenekeden kesilen parçaları elle büküp, şekillendirip oyuncakların parçalarını lehim ile birleştirirken, Jüliet Hanım yapılan oyuncakları matbaa baskısı kullanmadıkları için tavana asarak pistole ile elde boyamaktadır. İlk oyuncakları bu yöntemle üretmişlerdir. Bu dönemde işlerin çoğuyla, genellikle Jüliet Hanım ilgilenmektedir (Kurtul Koçhan, kişisel görüşme, 9 Mayıs 2020). Arav Oyuncakları'nın 1930'lu yıllarda üretilmiş olduğu oyuncak tayyareye ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.38).

Fotoğraf 4.38. Arav Marka Oyuncak Tayyare 1930-1940

Kaynak: Yusuf Uyum Koleksiyonu

David Arav ve Jüliet Altın 1935 yılında tek oyuncak firması olarak ikinci İzmir Fuarı'na katılmışlar ama fuardaki yerlerini doğru seçemedikleri için istedikleri satışı yapamamışlardır. Ürettikleri oyuncakların bir kısmını sattıktan sonra stoklarında çok ürün kaldığında bunları satabilmek için zaman zaman kısa süreliğine dükkân kiralamışlardır. 1939-1940 yıllarında İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması sebebiyle ham madde sıkıntısı doğmaya başlamış ve teneke bulamadıkları için kullanılmış eski gaz tenekeleri, peynir tenekeleri toplayarak oyuncak üretmişlerdir. Topladıkları bu tenekeleri öncelikle kenarlarını kesip kalayını eritip işlemden geçirdikten sonra silindirle düzleterek, kesip şekil vererek çeşitli otomobiller, kürekler, kovalar, sulama kapları üretmişlerdir. Bazı kaynaklar Türk oyuncak endüstrisinde teneke oyuncakların Arav tarafından üretilen “tekerlekten kurmalı teneke spor otomobil, teneke kova ve kürek” gibi oyuncaklarla başladığını yazmaktadır (Onur, 2010). Arav firması tarafından üretilmiş olan

kurmalı arabalarda telden yapılmış yay sistemi kullanılarak oyuncak arabaya kurmalı hareket mekanizması yapılmıştır. Davit Arav “kurmalı otomobil oyuncuğı” için tasarladığı kendi icadı olan kurma mekanizmasının patentini almıştır (Onur, 2010). David Arav patent belgesi Ankara Oyuncak Müzesi arşivinde bulunmaktadır. David Arav imalatı tekerlekten kurmalı yarış arabası görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.39).

Fotoğraf 4.39. David Arav İmalatı Tekerlekten Kurmalı Otomobil – 1940’lı Yıllar
Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

İşleri ilerlettikten bir süre sonra Arav firması Okmeydanı’ndan ayrılarak Eminönü’ndeki Valide Han’a taşınır. David Arav 1947 yılında vefat eder. Kızı Jüliet Arav firmanın başına geçer ancak firmanın ismini Altın oyuncakları olarak değiştirir (Onur, 2010). Arav Oyuncakları Jüliet Altın tarafından Altın Oyuncakları adıyla üretilmeye devam etmiştir. Jüliet Altın, nikelaj ustası olan eşi Haygaser Altın’ın (1917-2006) desteği ile Altın markasıyla farklı çeşitlilikte oyuncaklar üretmeye başlar (Kurtul Koçhan, kişisel görüşme, 9 Mayıs 2020). 1950’li yıllarda Altın Oyuncakları piyasada tutulunca işlerini büyütür ve Valide Han’daki atölyesini kapatarak Kumkapı’da yeni oyuncak fabrikasını açar. Bu yıllarda Arav firmasının devamı olan Altın Oyuncakları kalitesi ve oyuncak çeşitliliği ile Türk oyuncak piyasasında ön plana çıkar. 1980’li yıllara kadar oyuncak sektöründe Altın markası piyasada en çok tutulan ve aranan oyuncaklar olmuştur. Altın firmasına ait kartvizitin görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.40).

Fotoğraf 4.40. Altın Oyuncakları Kartviziti

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Jüliet Altın'ın ürettiği oyuncaklar içinden günümüze ulaşabilen oyuncakların büyük çoğunluğu Kumkapı Alişan Sokakta bulunan 127 numaralı bu fabrikada üretilmiştir. Buradaki 127 numara Jüliet Altın için çok önemsenmiştir. Bu numara bazı oyuncakların logosu gibidir. Aşağıdaki görsellerde de görüldüğü gibi 3 nolu oyuncak otomobil plakası J.H.A. 127, kapı numarası 127A, 4 nolu oyuncak otomobil plakası A.J. 127'dir. İlgili görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.41).

Fotoğraf 4.41. Altın Oyuncakları'nda 127 Numarası İle İlgili Görseller

Kaynak: Ankara Oyuncak Müzesi – Kurtul Koçhan Koleksiyonu – Celil Atasever Koleksiyonu

Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi'nde sergilenmekte olan Altın marka 3 numaralı otomobilin plakası J.H.A. 127'dir. Bu Jüliet Haygaser Altın anlamına gelmektedir. Plakanın sonundaki 127 ise atölyenin kapı numarasıdır ve bu oyuncağın Kumkapı Alişan Sokakta üretildiğini göstermektedir. Buradan yola çıkarak bu oyuncağın 1950'li yıllardan sonra üretilmiş olduğunu söyleyebiliriz. 127A yazan kapı numarası ise Jüliet Altın'ın dükkanının orijinal kapı numarasıdır ve Kurtul Koçhan koleksiyonunda bulunmaktadır. A.L 127 yazılı 4 numaralı otomobilin üzerindeki yazı 'A.L' değil aslında 'J.A'dır ve Jüliet Altın anlamına gelmektedir, ters basıldığı için öyle görünmektedir. Sonundaki 127 yine atölyenin kapı numarasıdır. Bu oyuncak ise Celil Atasever koleksiyonuna aittir.

Jüliet Altın, endüstriyel oyuncak sektöründe kaliteli oyuncaklarıyla Türkiye'nin oyuncak üreticilerinin ilkleri arasındadır (Onur, 2010). Kalite açısından piyasada en çok tutulan oyuncakları arasında teneke kova ve kürek oyuncakları sayılabilir. Beş boy olarak üretilen kovalar 1949-1950 yılına kadar elle ve pistole tekniğiyle boyanmıştır. Bu yıllardan sonra Altın markasıyla üretilmiş olan kovalarda ve diğer teneke oyuncaklarda litografi tekniği kullanılmıştır. 1947 yılına kadar Arav markasıyla üretilmiş olan 1950'ler de ise Altın markasıyla üretilen ve litografi tekniği kullanılan teneke kovalara ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.42).

Fotoğraf 4.42. Altın Marka Kovalar ve Kürekler

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

1948-1955 yılları arasında litografi tekniğiyle üretimi yapılan bir diğer oyuncak da yel değirmeni kumbaralarıdır. Görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.43).

Fotoğraf 4.43. Altın Marka Kumbara

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Altın markası ile üretilmiş oyuncak örnekleri arasında en fazla satılan oyuncaklardan bir diğeri de 4 numaralı tekerlekten kurlmalı teneke (Bugatti) yarış otomobilidir. Bugatti yarış otomobili ilk olarak 1933-1935 yıllarında yapılmıştır. 1949-1950 yılına kadar Bugatti yarış otomobilinin üzerindeki görseller elle ve pistole tekniği ile boyanırken, 1950-1985 yılları arasında litografi tekniği kullanılarak üretilmiştir. 1985 yılına kadar oyuncak arabanın üzerindeki plaka ve “Altın” logosu AJ 127 olarak yazılmıştır. Ancak bu oyuncak kalıbı daha sonra başkaları tarafından kullanılarak “Ufuk” logosu ile üretilmiştir. Ufuk markası ile üretilen oyuncak arabanın plakasında RY127 yazmaktadır. Ufuk Bugatti olarak bilinen bu oyuncak kalıbının bu üretici tarafından Jüliet Altın’dan alındığı söylenmektedir (Kurtul Koçhan, kişisel görüşme, 9 Mayıs 2020). İlgili görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.44).

Fotoğraf 4.44. Altın Bugatti (Solda) – Ufuk Bugatti (Sağda)

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Yine çok satılan Altın Oyuncakları’ndan borazan, ilk olarak 1961-1963 yıllarında üretilmiştir. Bu oyuncak diğer firmalar tarafından taklit edilmiş fakat aynı kalite yakalanamamıştır. Dödüklü horoz ve küçük helikopter 1950’li yıllardan itibaren, plastik kurlmalı civciv 1961’den sonra üretilmiştir. Civciv gibi anahtar kurlmalı olan oyuncakların içindeki mekanizma ithal olarak gelmiştir. Bundan dolayı fazla üretilmemiştir (Onur, 2010; Kurtul Koçhan, kişisel görüşme, 9 Mayıs 2020). Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.45, 4.46 ve 4.47).

Müzikli topaç firmanın 1972-1975 yılları arasında ürettiğı sevilen bir oyuncaktır (Onur, 2010). Konuya ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.48).

Fotoğraf 4.48. Renk Değıştiren Sesli Topaç
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Altın Oyuncakları'ndan sşrtme mekanizmalı otobşs ve kurma mekanizmalı itfaiye de 1950'li yıllarda litograf tekniğı kullanılarak üretilmiştir. Görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.49 ve 4.50).

Fotoğraf 4.49. Altın Marka Sşrtme Mekanizmalı Teneke Otobşs
Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Fotoğraf 4.50. Altın Marka İtfaiye Oto

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Bu oyuncaklar haricinde 1950’li ve 1960’lı yıllarda firma tarafından büyük boy saplı borazan, teneke davul ve ahşap bagetleri, plastik kurmalı ördek, plastik sürtmeli ördek, küçük teneke taksi, Volkswagen araba, Fiat 500 (plastik teneke karışımı) araba, gibi oyuncaklar da imal edilmiştir. Konuyla ilişkili görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.51 ve 4.52).

Fotoğraf 4.51. Altın Marka Volkswagen

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.52. Altın Marka Fiat 500

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Jüliet Altın, ilk üretim oyuncakları Orozdibak mağazasına, Beyoğlu'nda Karlman'a, İpekçi ailesine verdiklerinden ve yine ilk üretim oyuncakların annesi tarafından Paskal'a götürdüğünden bahsetmektedir. Bonmarşe'de Rabia (Afet) Baler'in ilk eşi Enver Bey ile de çalışmışlardır (Onur, 2010).

David Arav ise genelde Spiro Giokas'a ürün vermiştir. Jüliet Altın "Baş Oyuncakçı" dediği Nikoli Mihalidis'ten bahsederken en samimi arkadaşımızdı diyerek onun dürüstlüğünden, işine olan sevgisinden ve saygısından bahsetmiştir. Oyuncak için Anadolu'dan İstanbul'a gelen insanların Nikoli Mihalidis ile alışveriş yapmak istediklerini ve onu görmeden başka oyuncakçıya gitmediklerini anlatmıştır. Spiro Giokas Ticarethanesi'nde oyuncak işini bilen ve asıl işi yürütenin Nikoli Mihalidis olduğunu ve onda çok fazla oyuncak çeşidi bulunduğunu söylemiştir (Onur, 2010). Aşağıdaki fatura Jüliet Altın ile Nikoli Mihalidis arasında yapılan ticareti belgelemektedir (Fotoğraf 4.53).

JÜLIET ALTIN
OYUNCAK İMALATHANESİ
Kumkapı Alihan Sokak: 1 / 1
Tel : 27 27 70 İST.

19-6-75
J. Altın

FATURA NO. 35

Bay, S. Giokas'ın halefi Nikoli Mihalidis
Sabun Han Cad. No. 18

İstanbul

Miktar	MALIN CINSI	FIATI	TUTARI Lira Kr.
25	Borga	11 80	295 00
10	Sepi borga	108 -	1080 00
20	Helikopter	27 -	540 00
5	oto y	70 -	350 00
			2265 00

Y. Altın bir ita rüç
altın bir lira

324

Fotoğraf 4.53. Jüliet Altın İmzalı Oyuncak Satış Faturası – 19.06.1975

Kaynak: Çetin Özbey Koleksiyonu

Jüliet Altın ve Haygaser Altın çok sevdikleri işlerini yaşlarının ilerlediğini düşünerek 1985 yılında bırakmışlardır. Bekir Onur bu alana çok değerli katkılar sunmuştur. Bunlardan biri de Jüliet Altın ile yaptığı görüşmeler sayesinde bugün bizlere ulaşabilen çok sayıda bilgi, belge ve oyuncak örnekleridir. Jüliet Altın'ın Bekir Onur'a gönderdiği belgeler arasında David Arav firmasının İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası kaydı da bulunmaktadır. 1943 tarihli bu belgede firma adı “*Davit Arav*” ticaret sıfatı ise “*Toptan Oyuncak İmalathanesi*” olarak belirtilmiştir. Jüliet Altın, birçok belge ile birlikte üzerinde “Ticaret Unvanı: Jüliet Altın” ve “Meşgalesi: Teneke Oyuncak İmalatı İşleri” yazan Altın Oyuncakları'nın kapanış ilanının örneğini de göndermiştir (Onur, 2010).

4.1.2.1.2. Dünder Oyuncakları

Fotoğraf 4.54. Hamdi Dünder (1910-1991)

Kaynak: Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi Arşivi

İstanbul'un ünlü oyuncakçılarından biri olan Koço, Hamdi Dünder'a Alman üretimi Baukasten marka yapı setlerinin bir uyarlaması olan “resimli küp” oyuncağını üretmesini teklif eder. Bu teklif üzerine Hamdi Dünder 1938'de oyuncak imalatına başlar. Aynı yıllarda oyuncak alanına Dünder Oyuncak markası ile *Dünder Küp Oyunu* ve *Dünder İnşaat Oyununu* gibi oyuncakları kazandırılır. Görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.55). Daha sonra *Köy Evi* gibi farklı oyuncaklar da üretilir ve 1980'li yıllara kadar üretime devam eden firmanın faaliyetlerini Hamdi Dünder'dan sonra oğlu Ertuğrul Dünder devam ettirmiştir (Akyürekli, 2010).

Fotoğraf 4.55. Dünder İnşaat Oyuncakları

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Türkiye Oyuncak Tasarım Kronolojisi'nde (Gürpınar vd. 2016) ve Oyuncaklı Dünya (2010) adlı eserde Dünder Oyuncakları'nın Türkiye'nin ilk seri imalat oyuncak olduğu ifade edilmekte olsa da çalışmaya dahil edilen koleksiyoncuların arşiv belgeleri ve Ankara Oyuncak Müzesi'ndeki belgeler incelendiğinde 1928 yılında Arav Oyuncakları'nın üretim yapmakta olduğu görülmektedir. Arav oyuncak fabrikasına ilişkin 1928 tarihli belge Fotoğraf 4.37'de sunulmuştur. Bu belgeden anlaşılabileceği üzere Türkiye'nin bilinen ilk seri imalat oyuncaklarının Arav Oyuncakları olduğu söylenebilir (Fotoğraf 4.56).

Fotoğraf 4.56. Arav Oyuncak Fabrikası El İlanı – 1928

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Dünder marka oyuncaklar çok parçalı olduğundan oyuncaklar için özel kutular kullanılmıştır. Dünder marka oyuncakların koruma kutuları Muammer Şentürk'e ait Melis Oyuncakları tarafından üretilmiştir (Onur, 2010). Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.57 ve 4.58).

Fotoğraf 4.57. Dünder İnşaat Oyunu Görseli
Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Fotoğraf 4.58. Dünder Küp Oyunu (Zeka Oyunu) Görseli
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

4.1.2.1.3. Tüten Oyuncakları

Tüten Oyuncakları 1937 yılından başlayarak çok kaliteli ve özgün ahşap oyuncaklar üretmiş, 30 yıl faaliyette bulunmuş ve oyuncağın en çok rağbet gördüğü 1960'lı yıllarda kapanmak zorunda kalmış bir firmadır. Bu firma araştırmacılar ve koleksiyoncular tarafından çok bilinmemekte ve oyuncakları genellikle Eyüp Oyuncağı olarak anılmaktadır. Bu yanlış bilgiyi düzeltmek amacıyla firma hakkında bilgi verilmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye’de teneke, plastik ve pelüş oyuncak üretimi yapmış olan firmalardan farklı olarak ahşap oyuncak üretiminde, belirtilen yıllarda üretim yapmış olan öncü firmalardan biridir.

Tüten Oyuncak markasının kurucusu olan Ahmet Tüten Bulgaristan’da ince marangozluk alanında eğitim almıştır. 1932 yılında Bulgaristan’ın Şumnu şehrinden İzmir’e göç ederek mobilya üretimi yapmaya başlamıştır. Ahmet Tüten’in ardından, 1937 yılında kardeşi Mehmet Tüten de Türkiye’ye dönerek İstanbul’a yerleşmiştir (Alper Bilsel, kişisel görüşme, 19 Nisan 2020).

Fotoğraf 4.59. Mehmet Tüten, Eşi ve Ağabeyinin Kızı İle Birlikte

Kaynak: Alper Bilsel Arşivi

Kardeşi geldikten sonra ağabey Ahmet Tüten İzmir’den İstanbul’a taşınmış ve 1937 yılında Fatih Senti’nde bulunan Reşadiye Otelі’nin altında atölye açarak oyuncak üretimine başlamışlardır. Tüten Oyuncak adlı firmanın kurucusu Ahmet Tüten 1940 yılında hayatını

kaybetmiştir. Ağabey Ahmet Tüten'in vefatından sonra Mehmet Tüten bu atölyede bir süre yalnız başına işleri devam ettirmiştir. Daha sonra Darüşşafaka Caddesi üzerinde bulunan bir arsayı satın almış, bu arsaya ev ve dükkân yaparak Ocak 1948'de buraya taşınmıştır. Mehmet Tüten, fotoğrafta görmüş olduğumuz motosikleti İstanbul'a gelirken Bulgaristan'dan getirmiş ve Darüşşafaka Caddesi üzerinde bulunan dükkânın olduğu binayı yaparken satmıştır. Motosikletin gidonu üzerindeki korna şu an hala Mehmet Tüten'in torunu Alper Bilsel'in koleksiyonunda bulunmaktadır (Alper Bilsel, kişisel görüşme, 19 Nisan 2020).

1939 yılında üretime başlayan Tüten kardeşlerin ayrılığından sonra Mehmet Tüten (1900-1982) Darüşşafaka Caddesi'ndeki atölyede üretimlerine, işçileri Kadir Bilsel (1897-1976) ve Şemsi Usta ile birlikte devam etmiştir. Bir süre sonra Şemsi Usta bu atölyeden ayrılarak kendisine marangoz atölyesi kurmuştur (Alper Bilsel, kişisel görüşme, 19 Nisan 2020). Bu atölyeye ait görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.60).

Fotoğraf 4.60. Tüten Oyuncakları Atölyesi-1950

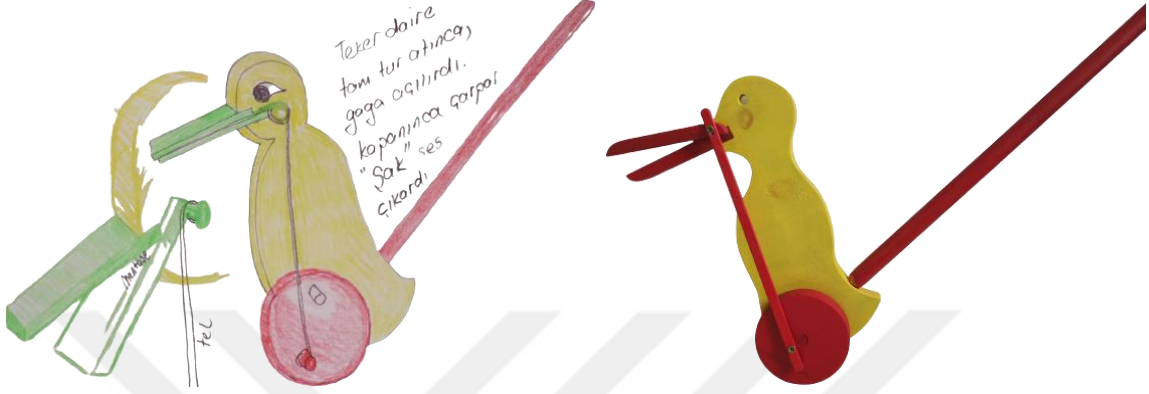
Kadir Bilsel (En Solda) ve Mehmet Tüten (Ayakta)

Tezgâhta Tüten Marka Tramvaylar Bulunmaktadır.

Kaynak: Alper Bilsel Arşivi

İlerleyen zamanlarda Kadir Bilsel'in oğlu Mehmet Bilsel İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirince Mehmet Tüten'in kızı Yüksel Hanıma talip olmuştur. Mehmet Bilsel ve Yüksel (Tüten) Bilsel 1957 yılında evlenmişler ve Mayıs 1967'de Yüksel Bilsel doğum yaparken, karnındaki bebeği ile hayatını kaybetmiştir. Mayıs 1967 yılının yaşanan bu olaydan çok etkilenen Mehmet Tüten ve Kadir Bilsel üretimi durdurmuşlar ve birlikte karar vererek atölyeyi

kapatmışlardır. 1967 yılında atölye kapatılınca Şemsi Usta gelip dükkândaki tüm makinaları devralmış, kamyonu yükleyerek kendi atölyesine götürmüştür (Alper Bilsel, kişisel görüşme, 19 Nisan 2020). Geçmişte Tüten Oyuncakları atölyesinde üretilen oyuncak ördeğin, Alper Bilsel tarafından çizilen görseli ve yakın zamanda yine Alper Bilsel tarafından yapılan replika oyuncağı aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.61).

Fotoğraf 4.61. Tüten Marka Oyuncak Ördek

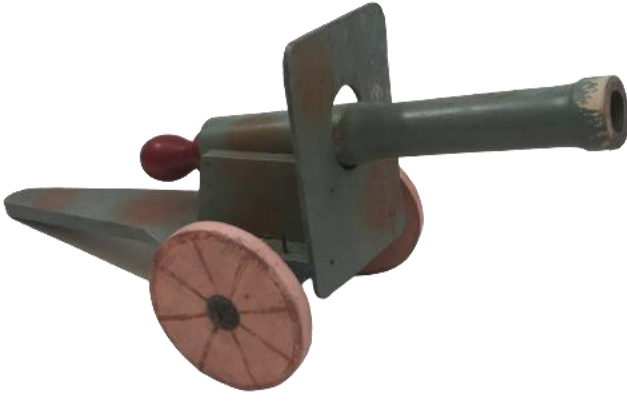
Kaynak: Alper Bilsel Tarafından Çizilmiştir ve Replikası Aslına Uygun Şekilde Yapılmıştır

Otuz yıllık bu süreçte üretilen Tüten Oyuncakları; tramvay, tren, el arabası, ördek, top arabası ve üzerinde 1T, 2T, 3T, 4T ve 5T yazan ahşap kamyonlardır. Bu numaralar kamyonun boyutu ile doğru orantılı değişmektedir. En küçük kamyonunda 1T, en büyük kamyonunda ise 5T yazmaktadır. Tüten Oyuncakları ahşap olmasından dolayı oyuncak koleksiyonerleri arasında genellikle Eyüp Oyuncakları olarak bilinmekte ve böyle anılmaktadır fakat bu bilgi yanlıştır. Tüten kardeşler Eyüp'te hiç üretim yapmamışlardır. Aşağıda Tüten Oyuncak firmasına ait bazı oyuncakların görsellerine yer verilmiştir (Fotoğraf 4.62, 4.63 ve 4.64).

Fotoğraf 4.62. Tüten Marka Ahşap Tren

Kaynak: Alper Bilsel Koleksiyonu

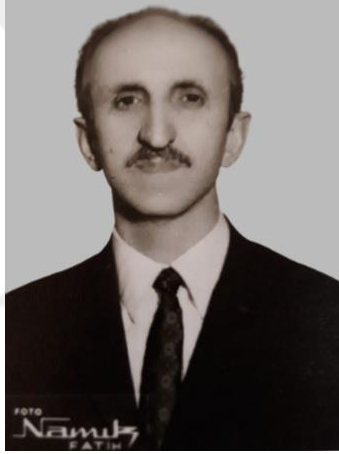

Fotoğraf 4.63. Ahşap Top Arabası
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.64. 2T Yazan Ahşap Kamyon
Kaynak: Selçuk Kılıç Koleksiyonu

4.1.2.1.4. Alasya Oyuncakları

Fotoğraf 4.65. Abdurrahim Alasya (1918-2013)
Kaynak: Fazıl Alasya Arşivi

Fotoğraf 4.66. Rauf Alasya (1921-2013)
Kaynak: Fazıl Alasya Arşivi

Bulgaristan Kırcaali’de doğan ve İstanbul’a göç eden Şevket Alasya ve Zehra Alasya evliliklerinden sonra İstanbul’un Süleymaniye Semti’nde bulunan Ayşekadın Hamam Sokaktaki evlerine göç ederler. Fatih Camii’nde görevli Müderris Şevket Alasya ve eşi Zehra Hanım’ın çocukları Abdurrahim ve Rauf, Süleymaniye’deki bu evde doğarlar. Sonraki yıllarda kardeşleri Mehmet Ali ve Abdurrahman da dünyaya gelir (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021).

1940’lı yıllarda İstanbul’un Cerrahpaşa Semtinde Alasya Oyuncakları adlı firmayı kuran Abdurrahim Alasya Sultan Ahmet Meslek Okulu Tesviye Bölümü’nden mezun olmuştur. Eşi Feriha Hanım ile evliliklerinden Semih, Fazıl, Sedat ve Vedat isimli dört çocukları doğmuştur (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021).

Fotoğraf 4.67. Fazıl Alasya – Abdurrahim Alasya – Semih Alasya (1968)

Kaynak: Fazıl Alasya Arşivi

Abdurrahim Alasya oyuncak üretimine başlamadan önce, 1936-1940 yılları arasında Türkiye'nin ilk uçaklarının üretildiği Nuri Demirağ'ın Beşiktaş'taki fabrikasında teknisyen olarak çalışmıştır (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021). O yıllarda gerçek uçak üretimi yapan bir fabrikada çalışan Abdurrahim Alasya kurucusu olduğu oyuncak fabrikasında yıllar sonra oyuncak uçaklar da üretmiştir. Görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.68).

Fotoğraf 4.68. Alasya Marka Türk Hava Yolları Uçakları

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.69. Alasya Oyuncakları Gazete Reklamı – Hürriyet Gazetesi 23 Aralık 1975

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Türkiye’de oyuncak sanayii öncülerinden biri olan Alasya Oyuncakları, 1940’lı yıllarda oyuncak sanayii duayenlerinden Abdurrahim Alasya’nın girişimi ile Cerrahpaşa’daki ilk dükkân ve mini atölyesinde teneke telefon ve çeşitli teneke Jeepler imal etmiştir. 1940 - 1950 yıllarında imal edilen jeep örneğine ait görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.70).

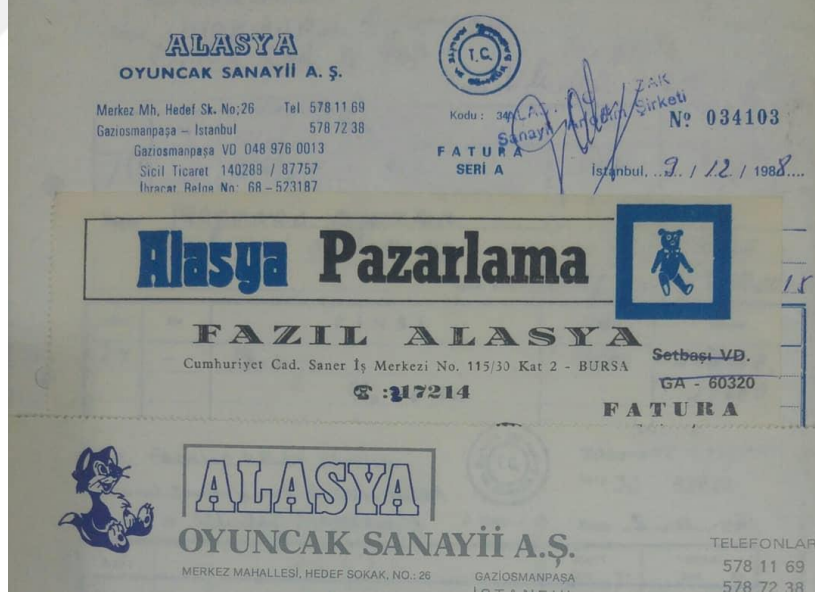
Fotoğraf 4.70. İlk dönem Alasya Jeep Örneği

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

İlerleyen zamanda Alasya Oyuncakları adlı firmaya Abdurrahim Alasya'nın kardeşi Rauf Alasya da ortak olmuştur. Rauf Alasya Darüşşafaka Lisesi mezunudur. Tüccar Sanayiciler Derneği yönetiminde uzun yıllar görev almıştır. Rauf Bey'in; Şevket, Fevzi, Nurdan, Candan ve Handan isimli beş çocuğu bulunmaktadır (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021).

Alasya kardeşlerin bu ortaklıklarından sonra işler genişleyince 1958 yılında Cerrahpaşa'daki atölyeyi kapatarak, Süleymaniye'deki evlerinin altında daha büyük bir atölye açmış ve üretimi sürdürmüşlerdir. 1964 yılında, Anadolu'ya açılmak için Tahtakale Zaza Han'da ilk toptan mağazalarını açmış ve bu mağazada kendi markaları yanında, diğer üreticilerin ürünlerini de satmaya başlamışlardır (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021).

Şirket ortaklarından Rauf Alasya hem toptan satış mağazasının hem de fabrikanın genel müdürlüğünü yapmıştır. Rauf Alasya'nın çocukları Şevket Alasya genel müdür yardımcılığı, Fevzi Alasya ise üretim müdürlüğü görevini yürütmüşlerdir. Kurucu Başkan olan Abdurrahim Alasya'nın çocuklarından Semih Alasya, 1966 yılında Gaziosmanpaşa'da kurulan fabrikanın teknik müdürlüğünü, Fazıl Alasya ise genel yönetim müdürlüğünü yapmışlardır (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021).

Fotoğraf 4.71. Alasya Firmasına Ait Fatura Örnekleri

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Gaziosmanpaşa'daki 4 katlı bu fabrikada işlerin yoğunluğundan dolayı bir dönem çift vardiya çalışılmıştır. Üretim sistemi açısından, ürün montajında o dönem birçok sektörde olmayan konveyör bant (yürüyen bant) sistemi kullanılmıştır ve o dönem için bu bir ilktir. Bu

seri üretim teknolojisiyle 150'ye yaklaşan çeşit ve yılda yüzbinlerce oyuncak üretilmiştir (Fazıl Alasya, kişisel görüşme, 7 Temmuz 2021).

Fotoğraf 4.72. Alasya Feza ve Alasya Süt Kamyonu

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1966 yılında Gaziosmanpaşa'da açılan fabrikada çok fazla oyuncak üretilmiş ve satılmıştır. Bunlardan bazıları süt kamyonu, çekici, polis arabası, ambulans, itfaiye aracı, taksi, çeşitli tanklar, iş makineleri, kamyon çeşitleri (tüp kamyonu, askeri kamyon, yük kamyonu vs...), Ankara Ekspresi ve çeşitli trenler, feza uzay aracı, helikopterler, uçaklar, yarış otoları, tabancalar, tüfekler, jeepler, çeşitli küçük uçaklar ve arabalardır.

Fotoğraf 4.73. Alasya Marka Kurmalı Teneke Polis Arabaları

Kaynak: Kurtul Koçhan Koleksiyonu

Rauf Alasya tabancaya çok rağbet olduğu için Alasya Oyuncakları olarak, en fazla tabanca ürettiklerini söylemiştir. İlk oyuncaklarının 1946 yılında ürettikleri metalden telefon

olduğunu, daha sonra 1950’de polis arabası, itfaiye arabası, tank ve jeep (cip) gibi hareketli oyuncaklar üretmeye başladıklarını, çarklı sistem için dişli yapmaya başlanmasıyla kurmalı oyuncaklar ürettiklerini belirtmiştir. Demokrat Parti’nin ithalatın yolunu açmasıyla Türkiye’ye dışarıdan çok fazla oyuncak girdiği için 1950 – 1960 yılları arasında duraklama yaşandığına ve ithalatçılarla mücadele edilemez durama gelindiğine fakat 1960 yılından sonra oyuncakçılığın çok geliştiğine değinmiştir (Onur, 2010). İthal yollarla Türkiye’ye giren oyuncak örneklerinin numune olarak kullanılması bu gelişim üzerinde etkili olmuştur.

Rauf Alasya bu söyleşide Alasya firmasının, Avrupa oyuncaklarının üretimi zor olduğu için Japon oyuncaklarını taklit ettiğini ve Türkiye’de üretilen oyuncakların da genellikle taklit olduğunu söyleyerek, Türkiye’nin kendine özgün oyuncaklarını yaratamamış olmasına da değinmektedir. 1960 – 1980 yılları arasında oyuncak sektöründe ithalat ve ihracatın çok arttığını ve Türk oyuncaklarına dışarıdan talep olduğunu belirten Rauf Alasya, Türk oyuncak sanayicisinin ihracat yaptığını fakat Türk oyuncak sanayiinin çok güçsüz olması ve sermaye birikiminin zayıf olması nedeniyle ihracatın istenen düzeye ulaşamadığını belirtmiştir (Onur, 2010).

1985 yılından itibaren, dönemin Başbakanı Turgut Özal’ın ithalat kapılarını açması Türkiye piyasasına çok sayıda yabancı oyuncak girmesine neden olmuştur. Liberal ekonomi politikası sonucu Türkiye’ye giren ucuz ve kalitesiz, plastik ağırlıklı ithal oyuncaklar karşısında teneke oyuncaklara talep azaltmıştır. Alasya firması da bu durumdan olumsuz etkilenerek hem maliyeti düşürmek hem de yenilikler yapmak amacıyla, plastik teneke karışımı oyuncaklar üretmeye başlamıştır (kurmalı civciv, tavşan, kanguru vs.). Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.74 ve 4.75).

Fotoğraf 4.74. Alasya Marka Plastik Teneke Karışımı Oyuncak Örnekleri

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.75. Alasya Marka Büyük Boy Atmaca Uçağı (Plastik Teneke Karışımı)

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Alasya firması son dönemlerinde Al-Kar (Alasya Kardeşler) ismiyle de üretim yapmıştır. Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.76).

Fotoğraf 4.76. Al- Kar Marka Oyuncak Örnekleri

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Bir dönem Irak, Hollanda ve Fransa'ya ihracat da yapan Alasya Oyuncakları, 1990'lı yıllarda ithal oyuncaklarla rekabete dayanamayarak önce üretimini azaltmış daha sonra da kapanmıştır.

4.1.2.1.5. Gürel Oyuncakları

Fotoğraf 4.77. Müstecip Baybörü ve Ali Baybörü

Kaynak: Ali Baybörü Arşivi

Gürel Oyuncak firmasının kurucusu Müstecip Baybörü (1931-2010), Kırım'dan göç ederek İstanbul'a yerleşen Beytullah Baybörü'nün ve Zemine Hanım'ın 1931 yılında İstanbul'da dünyaya gelen çocuklarıdır. Bazı kaynaklarda ismi Müstecap ve Müstecep olarak kullanılmış olsa da gerçek ismi Müstecip'tir. Müstecip Baybörü ve eşi Naciye Hanım'ın Mücella, Serpil ve Ali adında üç çocukları bulunmaktadır. Günümüzde adı Maçka Teknik Lisesi olan eski Tophane Sanat Okulu'ndan mezun olan Müstecip Baybörü öğretmenlik, taksicilik, çanta- bavul vs. için kilitçilik, kalıpcılık (saç kalıplar), oyuncak kalıpcılığı gibi işlerle uğraşsa da oyunağı her zaman sevmiş ve oyuncakçılığa ilgi duymuştur (Ali Baybörü, kişisel görüşme, 13 Temmuz 2020).

Kiryako adlı Rum ustanın yanında oyuncak kalıpları yaparken ustası, Müstecip Baybörü'nün el becerisini görmüş ve ondan öğretmenliği bırakıp bu işe devam etmesini istemiştir. Bir dönem evinde eşi ve çocuklarının da yardımıyla tel, ahşap ve kumaş kullanarak göbeğindeki mandala basınca ellerini çırpın bebekler yapmışlardır. Bunun yanında tenekeden sulu boya kutuları, polis düdüğü ve cep aynası (üzerinde "Kore Hatırası" yazan aynalar) üretmiştir. İlk zamanlar kilit ve oyuncak işini birlikte devam ettirse de kilit işini kardeşine devrederek kendisi oyuncakçılığı seçmiştir (Ali Baybörü, kişisel görüşme, 13 Temmuz 2020).

1954 yılında oyuncak üretmeye başlayan Müstecip Baybörü'nün ilk yaptığı teneke oyuncak minik Börü arabalarıdır. Bu oyuncağın birebir aynısı Ledi firması tarafından da üretilmiştir. Üzerinde Börü yerine Ledi yazan bu oyuncaklar Gürel firmasına değil Ledi adlı firmaya aittir. Konuyla ilgili görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.78).

Fotoğraf 4.78. Müstecip Baybörü'nün Ürettiği Börü (1954) ve Ledi Firmasının Ürettiği Ledi
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Ürettiği oyuncakları zamanın en büyük oyuncak mağazalarından Japon Mağazası'na verdiği dönemlerde “*fatura keserken Müstecip Baybörü olarak kesmek zor oluyor, kendine bir marka ismi bulmalısın*” demişlerdir. Bunun üzerine Müstecip Baybörü de daha sonra aralarında kırgınlıklar olacağını tahmin bile edemeyeceği, çok sevdiği arkadaşı Ekrem Gürel'in soyadını kullanmaya karar vermiş ve o günden sonra hep “Gürel Oyuncakları” ismini kullanmıştır (Ali Baybörü, kişisel görüşme, 13 Temmuz 2020).

Fotoğraf 4.79. Metal Kalıp Kullanılarak Yapılan Gürel Marka Çocuk Pusetleri
Kaynak: İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu

Kalıp yapımı için çelik, oyuncak yapımı için teneke, teneke üzerine baskı, kutu imalatı ve diğer imalatlar için gerekli malzemelerin, ham maddelerin temininin ve imalatın her aşamasının problemlili olduğu o dönemdeki üretim zorluklarına rağmen Gürel 1990-1991 yılına kadar 100'ün üzerinde teneke oyuncak çeşidi üretmiştir. Yurtdışına çıkmanın çok zor ve masraflı olduğu o yıllarda Müstecip Baybörü farklı fikirler edinmek, ürün çeşitliliğini artırmak ve üretimini zenginleştirmek için Almanya'dan gelen gurbetçi işçi arkadaşlarına numune oyuncak siparişi vermiştir. Zaman zaman Tahtakale ve Tophane'deki Amerikan pazarı olarak bilinen yerleri gezerek Türkiye'ye kaçak yollarla sokulan ve buralarda satılan oyuncaklardan örnekler toplamış ve numune olarak kullanmıştır (Baybörü, 2011). O dönemde Müstecip Baybörü'nün beğendiği oyuncaklar Alman, Japon ve Çin oyuncakları olmuştur ve oyuncak üretiminde özellikle Japonlardan çok etkilendiği görülmektedir (Onur, 2010).

Fotoğraf 4.80. Gürel Oyuncaklarında Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Figürleri
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Ali Baybörü o günleri şöyle anlatmaktadır. “O yıllarda Ereğli Demir Çelik Fabrikası’nda üretim kısıtlı olduğu için üç dört ay öncesinden sıraya girmemize rağmen oyuncak yapımında kullanılacak sertlikte ve ebatta teneke siparişlerinin dörtte birini bile alamazdık ve bu nedenle çeşitli ithalatçılarda karaborsa satılan kalitesiz tenekelerden almak zorunda kalırdık. İstedğimiz renk kalitesini tutturacak matbaa bulamazdık, biraz daha kaliteli boya yapan matbaalar birkaç taneyi geçmezdi ve genelde renk adedi fazla olduğundan teneke oyuncak levhası basmak onlara cazip gelmezdi. Üretim yapılırken kullanılan diğer yardımcı malzemeler ve makinelerde kaliteyi yakalama açısından önemliydi. Ayrıca 1970’li yıllarda her gün saat 14.00 ile 16.00 arası düzenli elektrik kesintisi uygulanması da işlerin zorlaşmasına sebep olurdu.”

Fotoğraf 4.81. Gürel Marka Posta Arabası

Kaynak: Ali Baybörü Koleksiyonu

“Her şeye rağmen elde edilen ve boyahaneden gelen teneke levhalar giyotinlerle makaslanarak, preslerle şekillendirilir, çapakları tekrar preslerle alınarak, temizlenir ve montaja gönderilirdi. Kurma mekanizmaları, tekerleri ve pimleri takılarak kutulanmaya hazır hale getirilirdi. Montajı biten ve tezgâhlarda birikmeye başlayan bu oyuncakların yağları, tozları silindikten sonra kutulanarak babamın (Müstecip Baybörü’nün) yarı steysin Commer marka aracının bagajı, arka koltukları hatta ön koltuklarına kadar kutular doldurulur ve oyuncakların çocuklarla buluşma yolculuğu başlardı. Bu oyuncaklar Eminönü ve Tahtakale’de bulunan oyuncakçılara dağıtılır, oradan da çocuklara ulaştırılırdı” (Ali Baybörü, kişisel görüşme, 13 Temmuz 2020).

Fotoğraf 4.82. Gürel Tankları: Ata, İnönü, Sakarya (Atalay, Kahraman, Anafarta)

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Gürel Oyuncakları sadece İstanbul'daki çocuklara değil Edirne'den Hakkâri'ye kadar Anadolu'nun birçok yerindeki çocuklara da ulaşmıştır. Ham madde temininin zor olduğu bu dönemde büyük oyuncakların yapımında malzeme kullanımı daha fazla olduğu için fiyatları da oyuncakın boyutu ile doğru orantılı olarak değişmiştir. Büyük boy oyuncaklar daha pahalıyken, küçük oyuncaklar daha ucuz olmuştur. Müstecip Baybörü Anadolu insanları da çocuklarına oyuncak alabilsin diye önce oyuncakın ucuz ve küçük olanını yapmış ve Anadolu'daki oyuncakçılara göndermiştir (Onur, 2010).

Müstecip Baybörü'nün dini inancının da oyuncaklar üzerinde bazı etkileri olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi oyuncak arabaların camına çizdiği insan resimlerinin günah olduğu düşüncesi 1958-1959 yılları arasında oyuncak üretimine ara vermesine sebep olmuştur. Daha sonra oyuncak üretimine tekrar devam eden Müstecip Baybörü İslamiyet'ten önce cahiliye toplumunda kız çocuklarının statüsü ve İslam dininden sonra kız çocuklarına verilen önemden etkilenecek kız çocukları içinde oyuncaklar üretmiştir (Onur, 2010). Büyük ve küçük teneke bebek pusetleri ve üzerlerinde Serpil (kızının adı) yazan oyuncak kol saatleri bu oyuncaklardan bazılarıdır. İçinde "Serpil" yazan Gürel çocuk saatlerinin görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.83).

Fotoğraf 4.83. İçinde Serpil Yazan Gürel Marka Oyuncak Teneke Saatler
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Anaokulu yıllarında, Demirkapı'da bulunan atölyede montajı biten oyuncakların yağını ve tozunu silerek babasına destek olmaya başlayan Ali Baybörü, babası ile aynı liseden mezun olmuş ve liseden sonra işleri tamamen devralmıştır. Ali Baybörü hala oyuncaklara karşı ilgisi ve sevgisi bilinen Türkiye'nin sayılı oyuncak koleksiyoncularından biridir (Fotoğraf 4.84).

Fotoğraf 4.84. Ali Baybörü ve Koleksiyonunda Bulunan Gürel Oyuncakları
Kaynak: Ali Baybörü Arşivi

Gürel Oyuncak firması çok çeşitli oyuncaklar üretmiştir ve birçok ülkeye oyuncak ihraç etmiştir. Üretilen oyuncaklar arasında; farklı renklerde ve modellerde kurmalı, sürtmeli, düz (mekanizmasız) arabalar, kamu araçları (polis, itfaiye, ambulans), uçak modelleri, yarış arabaları, tenekeden ve plastikten kamyon, kamyonet, tanker, tanklar, borazanlar, bebek pusetleri, askeri araçlar, çocuk saatleri, çok çeşitli otobüsler ve minibüsler... gibi birçok çeşit bulunmaktadır.

Bu firma tarafından üretilen otobüsler arasında üzerinde Ülker Bisküvileri, Vatan Konserveleri, Ankara Gazozu, Tamek Meyve Suları ve Arçelik Buzdolabı reklamları bulunan Belediye Otobüsü diğerlerine göre daha büyük boydadır. AEG, Piyale, Esbank ve Sana reklamları bulunan Bebek, Taksim Otobüsü, üzerinde Kız Kulesi, Galata Kulesi, Ayasofya ve Boğaz Köprüsü görselleri bulunan Otobüs, farklı renklerde Gürel Otobüsleri, Okul Otobüsü, Halk Otobüsü, Maraton, Medrano Sirki, Sirk Dünyası, Gürel Sirki, Gürel Jet, Süper Es, Süper Man... Gibi birçok otobüs ve minibüs çeşidi bulunmaktadır. Ayrıca Baybörü markası ile o dönemde şehirlerarası otobüs firmalarından olan Kâmil Koç, Ulusoy, Varan, Bosfor Turizm, Aydın Turizm, Atan Kardeşler, İnanöz, Gazanfer Bilge gibi birçok firmanın oyuncak otobüslerini de yapmışlardır. İlgili görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.85).

Fotoğraf 4.85. Gazanfer Bilge Otobüsü ve Aynı Dönemlere Ait Otobüs Bileti

Kaynak: Yusuf Uyum Koleksiyonu

Gazanfer Bilge adlı otobüs firması Türk Milli Takımı güreşçilerinden Gazanfer Bilge'nin kendi adı ile kurduğu firmadır. 1924 yılında doğan ve 17 yaşında güreşe başlayan Gazanfer Bilge 1946 yılında düzenlenen Avrupa Güreş Şampiyonasında birinci olmuş ve altın madalya kazanmıştır. 1948 yılında ise Londra'da düzenlenen olimpiyat oyunlarında atın madalya kazanarak dünya olimpiyat şampiyonu olmuştur (URL-1).

Müstecip Baybörü, Bekir Onur ile yaptıkları görüşmede, Hollanda'ya ve Almanya'ya yaptıkları oyuncak satışlarını anlatmakta ve Demir-Çelik Fabrikasından ham madde alamadıkları için ihracat konusunda çok zorlandıklarını, Almanya'nın istediği bir milyon küçük arabayı bu sebeple veremediklerini anlatmaktadır. İlk kez bir Başbakanın işleri ile ilgilendiğini ve Turgut Özal'ın ham madde temini konusunda kendilerine destek olduğunu söylemektedir (Onur, 2010). Konuya ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.86).

Fotoğraf 4.86. Turgut Özal'ın Gürel Oyuncakları Atölyesine Yaptığı Ziyaret
Kaynak: Ali Baybörü Arşivi

4.1.2.1.6. Ne-Kur Oyuncakları

Fotoğraf 4.87. Ne-Kur Oyuncakları'nın Kurucusu Nevzat Kurt'un Çocukluğu

Kaynak: Süleyman Kurt ve Hande Bilimsel Arşivi

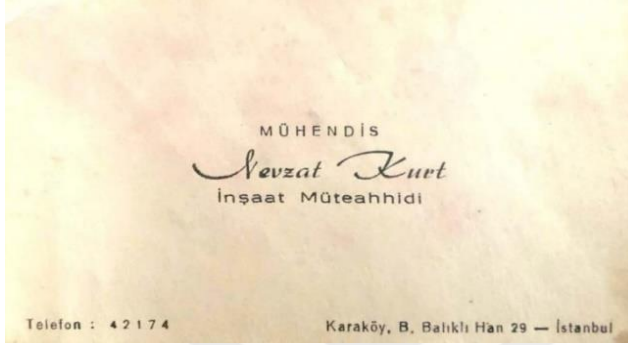
Ne-Kur Oyuncakları'nın kurucusu Nevzat Kurt 19 Şubat 1919'da İstanbul'da doğmuştur. İstanbul'da bakkaliye toptancısı olan Afyonlu Mustafa Bey'in ve annesi Şerife Hanım'ın iki kızından sonra dünyaya gelen, üç çocuğundan en küçüğüdür. Nevzat Kurt Kabataş Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra Robert Koleji'nde eğitimine devam etmiş ve inşaat mühendisi olarak mezun olmuştur (Süleyman Kurt, kişisel görüşme, 3 Şubat 2020).

Fotoğraf 4.88. Nevzat Kurt

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Nevzat Kurt, Mualla Hanım ile evlenmiş ve 1956 yılında oğulları Süleyman, 1958 yılında ise kızları Hande dünyaya gelmiştir. Süleyman Kurt annesi ile aynı isme sahip olan Mualla Hanım ile evlenerek tekstil ve turizm işi ile ilgilenmiş, Hande Hanım ise babası gibi inşaat mühendisliği yapan ve Ne-Kur'un son dönemlerinde işin başına geçecek olan Koral Bilimsel ile evlenmiştir. Nevzat Kurt inşaat müteahhitliğinde ve oyuncak sektöründe önemli çalışmalar yapmış 24 Ocak 1987 tarihinde hayatını kaybetmiştir (Süleyman Kurt, kişisel görüşme, 3 Şubat 2020).

Fotoğraf 4.89. Mühendis Kartviziti
Kaynak: Hande Bilimsel Arşivi

Fotoğraf 4.90. Oyuncak Fabrikası Kartviziti
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Yaygın olarak 1961 yılında faaliyete başladığı söylenen Ne-Kur Oyuncakları'nın İstanbul Ticaret Odası sicil kayıtlarına bakıldığında 1947 tarihinde “Nevzat Kurt” firma ünvanı ile “bilumum ithalat, plastik, saç, teneke ve saireden mamul oyuncak ve hırdavat eşyası imali, bilumum ihracat” iş konusu olarak kaydı bulunmaktadır. Yaklaşık 200 çalışanı ile uzun yıllar ticari faaliyetine devam eden Ne-Kur firması ağırlıklı olarak litografi baskılı teneke oyuncaklar üretse de son dönemlerinde Nevzat Kurt'un damadı Koral Bilimsel'in girişimleriyle plastik oyuncak üretimine de yönelmiştir. Süleyman Kurt, Ne-Kur Oyuncakları'nın 1960 yılında üretime başladığını ve 1986-1987 yıllarından sonra kapandığını belirtmektedir (Durunay, 2018). Benzer şekilde Yentürk ve Yentürk (2001) Ne-Kur Firmasının 1961 yılında üretime başladığına ve çok nitelikli oyuncaklar ürettiğine değinmiştir. İTO sicil kayıtlarına bakıldığında firmanın 1993 tarihinde “Nekur Plastik ve Oyuncak Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi” firma ünvanı ile tasfiye edildiği görülmektedir.

Ne-Kur Oyuncaklarının ürün çeşitliliğini “ulaşım araçları” ve “uzay araçları” olmak üzere iki ana başlıkta ele alabiliriz. Ulaşım araçlarını ise “sivil ulaşım araçları” ve “kamu ulaşım araçları” olarak sınıflayabiliriz. Ne-Kur Oyuncakları'nı toplumsal cinsiyetçilik bağlamında değerlendirecek olursak ulaşım araçları, uzay araçları, tabanca gibi genelde erkek çocuklarının

tercih ettiği oyuncaklar ürettiğini; bebek, puset, ev eşyaları, mutfak eşyaları vb. tarzda kızlara yönelik oyuncaklar üretmediğini görürüz.

Fotoğraf 4.91. Ne-Kur Oyuncak Örnekleri

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu - Fotoğraf: Ozan Soyupak

Sivil Ulaşım Araçları: Servis oto (sarı, kırmızı, mavi), merdivenli servis oto (sarı, kırmızı, mavi), pikap oto (çeşitli renkleri bulunmaktadır.), sivil motosiklet (iki çeşittir. Sarı tekerlekli ilk versiyon daha nadir.), jeep (Düz ve çakmak taşlı olmak üzere iki çeşittir. Düz olanı daha nadir iken çakmak taşlı olanı çok bulunur ve çok fazla renk kombinasyonu vardır). Ne-Kur Oyuncak tarafından üretilen ilk versiyon jeep (cip) görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.92).

Fotoğraf 4.92. Ne-Kur Marka İlk Versiyon Oyuncak Jeepeler

Kaynak: Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu

Ne-Kur'un son zamanlarında ürettiği bazı plastik oyuncaklar da bulunmaktadır. Datsun 280 ZX plastik araba modelleri Ne-Kur marka plastik oyuncaklara örnek olarak verilebilir. Bu oyuncakların beyaz polis oto, kırmızı ve lacivert Datsun, siyah Kara Şimşek olmak üzere çeşitli modelleri bulunmaktadır. Siyah ve beyaz olanın üzerinde “police” kırmızı ve lacivert olanın üzerinde ise “9 Martini Canon” yazmaktadır. Örnek görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.93).

Fotoğraf 4.93. Ne-Kur Marka Plastik Oyuncak Örnekleri

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu (Sol) – Yusuf Uyum Koleksiyonu (Sağ)

Kamu Ulaşım Araçları: Çeşitli renklerde ve modellerde polis, ambulans ve itfaiye otoları, merdivenli itfaiye araçları (iki çeşit; birinde merdiven metalik renk, diğerinde merdiven sarı renk), ambulans araçları (hasta nakil aracı (çok nadir), raptiye (metal) farlı ve tepe lambası çıkarılabilir olan ambulans, sabit tepe lambalı son versiyon ambulans. Eski dolgu tekerli polis motosikleti ve yeni tarz tekerleri olan polis motosikleti).

Ne-Kur Uzay Araçları Oyuncakları: Ne-Kur jet (altın rengi ve turkuaz mavi olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır), Jet Oto (önlerinde farklı numaralar bulunur, genelde kırmızı-gri ve mavi-gri renklerde karşımıza çıkar. Son dönemlerde nadir olan boncuklu modeli de birçok koleksiyonerde görülmüştür). Uzay tabancaları (şimdiye kadar görülen üç çeşidi vardır. Bunlardan ikisi teneke ve ucu plastiktir, diğeri tamamen plastiktir. Teneke olanlardan ucu geniş olan nadir modeldir. Plastik modeli de oldukça az görülmüştür, kutusunun üzerinde “siren sesli kıvılcımlı laser ışınlı tabanca yazar). Ufo (Ne-Kur uçan daire ya da diğer adıyla ufo, bu oyuncakta iki çeşittir ilki ağırlıklı olarak beyaz renk iken diğerinin rengi kırmızı ağırlıklıdır). Uzay tankı (Bu oyuncak yeşil, gri ve mavi renklerde üretilmiştir. Mavi olanın lambalı ve pervanelisi mevcuttur. Piyasada en çok bulunanı mavi renkli ve pervaneli olanıdır. Bu oyuncakın kırmızısının da üretildiği söylenir fakat araştırma sırasında yapılan detaylı incelemelere rağmen Türkiye’de bulunan oyuncak müzelerinin ve evren-örneklem olarak seçilen koleksiyonerlerin envanterlerinde kırmızı uzay tankına rastlanmamıştır. Ne-Kur uzay tanklarının en önemli özelliklerinden biri de Türkiye’nin ilk pilli oyuncaklarından olmasıdır. Ne-Kur uzay tankları görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.94).

Fotoğraf 4.94. Ne-Kur Marka Oyuncak Uzay Tankları

Kaynak: Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu

Üretime yönelik teknik planlamalarda, ürün çeşitliliğinde ve versiyon konusunda firmanın kurucusu olan Nevzat Kurt'un mühendis olmasının önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Soyupak ve Atasever, 2019).

Ne-Kur Firması Ürün Çeşitliliği ve Versiyonları: Aynı kalıptan çıkmış fakat plastik olan tepe lambaları (siren) farklı olan oyuncaklar. Ne-Kur ambulansların ilk versiyonu yine aynı kalıptan çıkmış olan üzerinde hasta nakil aracı yazan ambulansıdır (Soyupak ve Atasever, 2019). İlgili görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.95 ve 4.96).

Fotoğraf 4.95. Ne-Kur Marka Oyuncak Ambulanslar

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

Fotoğraf 4.96. Ne-Kur Marka Oyuncak Hasta Nakil Arabası

Kaynak: Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu

Aynı kalıp ile litografi aşamasında farklı renkler kullanarak üretilmiş, farklı baskılı oyuncaklar: Bu şekilde bir kalıpla birden çok oyuncak üretilmiş ve kalıp maliyeti düşürülmüştür. Ulaşım araçları içinden motosikletler, jeepler, polis araçları, ambulanslar, itfaiyeler, uzay araçları içinden ufolar, jetler, uzay tankları gibi oyuncaklar bu ürünler arasında sayılabilir (Soyupak ve Atasever, 2019).

Fotoğraf 4.97. Ne-Kur Marka Oyuncaklar

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

Bir oyuncakta kullanılan parçanın farklı oyuncaklarda da kullanılması: Aşağıdaki görseller (jet oto ve uçan daire) incelendiğinde iki farklı oyuncakta kullanılan pilot figürlerinin aynı olduğu görülmektedir (Soyupak ve Atasever, 2019). Konuya ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.98).

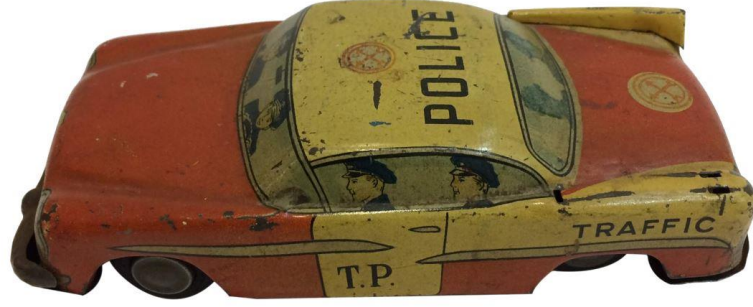

Fotoğraf 4.98. Ne-Kur Marka Uzay Oyuncakları

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

Ne-Kur Oyuncakları incelendiğinde oyuncakların ve oyuncak kutularının üzerinde genel olarak Türkçe ibareler yer aldığı görülmektedir fakat aşağıdaki polis otosunda ve pikap

otoda İngilizce trafik polisi ibaresinin yer aldığı gözlemlenmiştir. Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.99 ve 4.100).

Fotoğraf 4.99. Ne-Kur Marka Trafik Polisi Otomobili

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

Fotoğraf 4.100. Ne-Kur Marka Oyuncak Pikap Oto

Kaynak: Can Küçük

Ayrıca bazı araçların ön, arka ve yan camlarından görünen insan figürleri o dönemin oyuncak üreticilerinden Gürel, Altın, Lesi ve Hilmar ile benzeştiği noktalar arasındadır (Soyupak ve Atasever, 2019).

Fotoğraf 4.101. Ne-Kur Marka Oyuncak İtfaiye Otomobili

Kaynak: Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu

Ne-Kur Oyuncakları pilli, sürtmeli, ateşli ve sürtmeli ateşli olmak üzere dört farklı hareket mekanizmasına sahiptir. Ne-Kur firmasının ürettiği oyuncaklar arasında, faaliyette olduğu dönemde diğer oyuncak firmaları tarafından çokça üretilen kurma mekanizmasına sahip oyuncaklara bugüne kadar rastlanmamıştır.

Motosikletler, uçan daireler (ufo), jet otolar ve arabaların bazıları sürtmeli, itfaiyelerin, ambulansların ve polis araçlarının bazıları, jetler ve jeepler sürtmeli ateşli, uzay tabancaları ateşli, uzay tankları ise pilli oyuncaklara örnek olarak verilebilir. Yerli oyuncaklar arasında ilk pilli oyuncakın da Ne-Kur uzay tankı olduğu belirtilmiştir (Yentürk ve Yentürk, 2001).

Fotoğraf 4.102. Ne-Kur Marka Çakmak Taşlı (Kıvılcım Çıkaran) Jeepler

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

1960'lı yıllarda popüler olan uzay konusu, yerli oyuncak üreticisi firmalar içerisinde en çok Ne-Kur tarafından işlenmiştir. Uzay kavramının ele alındığı Ne-Kur Oyuncakları arasında; jet, jet oto, uçan daire, uzay tankı, uzay tabancası örnek olarak verilebilir. Mekanizmasında yer alan çakmak taşının sürtünmesi sayesinde kıvılcım çıkaran uzay tabancası döneminin popüler oyuncakları arasındadır. Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.103).

Fotoğraf 4.103. Ne-Kur Uzay Tabancası ve Jet Otolar

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

İlk oyuncak arabalarını canavar düdüklü ve demir armalı üreten Ne-Kur’un birçok oyuncakta yer alan “N” ve “K” harflerinden oluşan logosu firmanın ürünlerinin bir diğer ayırt edici özelliğidir (Soyupak ve Atasever, 2019). Konuya ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.104 ve 4.105)

Fotoğraf 4.104. Ne-Kur Marka Demir Armalı Oyuncak Otomobiller

Kaynak: Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu

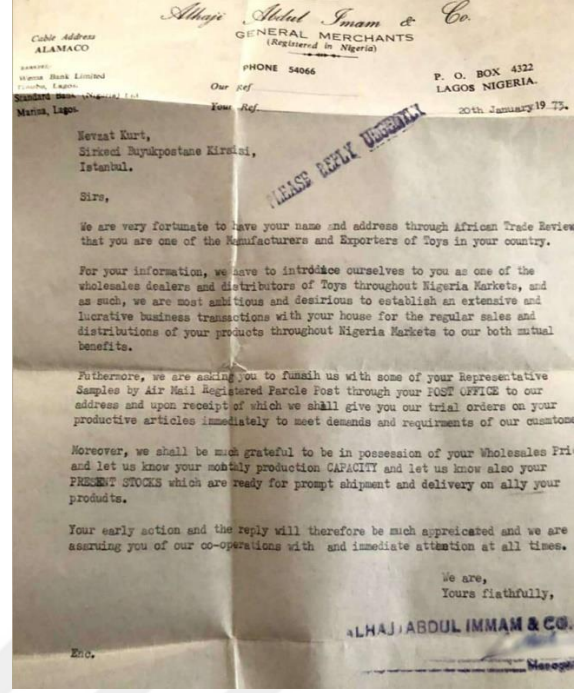
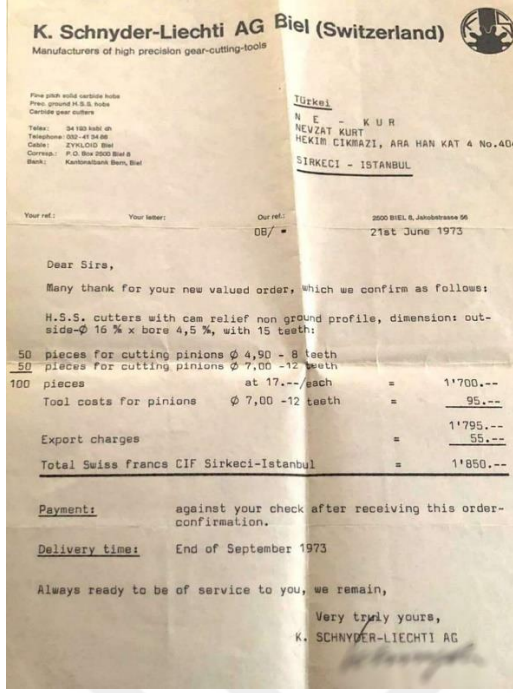

Fotoğraf 4.105. Ne-Kur Marka Oyuncak Pikap Oto
Celil Atasever Koleksiyonu – Fotoğraf: Ozan Soyupak

Ne-Kur Oyuncakları, üretiminde ana malzeme olarak genelde teneke (sac) kullanmıştır. Fakat bunun yanında bazı oyuncak parçalarını plastikten üretmiştir. Litografi baskı yöntemi ile renklendirilen teneke (sac) parçalar zahmetli bir şekilde birçok işlemden geçerek oyuncığa dönüşmektedir (Durunay, 2018). Koral Bilimsel “*Teneke oyuncakta işlem çok, bir arabanın gövdesinde on ayrı işlem var, bu da işçilik maliyetini arttırıyor. Oysa bir plastik gövde tek kalıptır, bir defada gövdeyi alırsın*” diyerek plastik oyuncığın üretiminin teneke oyuncığa göre çok daha kolay olduğunu ifade etmektedir (Onur, 2010).

Faaliyetlerini sürdürdüğü yaklaşık 30 yıllık bu süreçte bazı dönemlerde 200 kişinin çalıştığı firmada, üretimde kullanılan kalıpların da imalatı yapılmıştır. Teneke (sac) şekillendirme, plastik enjeksiyon makinesi, mekanizmaların yapımında kullanılan hassas freze gibi makine ekipmanlarını ithal edebilecek ve kullanabilecek becerilere sahip olması Ne-Kur’un üretim alt yapısının gücünü yansıtmaktadır.

Ne-Kur döneminin en çok ihracat yapan firmalarından biridir ve bu yönüyle de dikkat çekmektedir. Aşağıdaki belgeler incelendiğinde 21 Haziran 1973 tarihinde firmanın İsviçre’den yüksek hassasiyetli dişli kesme aletleri ithal ettiği görülmektedir. 20 Ocak 1973 tarihinde Nijerya’dan gönderilen diğer belgede ise oyuncak toptancılığı yapan bir firmanın Ne-Kur Oyuncakları’nı Nijerya’da satmak amacıyla iletişim kurdukları ve bu iş için çok istekli oldukları görülmektedir. Konuya ilişkin belgeler aşağıda ve ekte sunulmuştur (Fotoğraf 4.106).

Fotoğraf 4.106. Ne-Kur Oyuncakları İle İlgili İthalat ve İhracat Belgeleri (EK-1)

Kaynak: Süleyman Kurt Ve Hande Bilimsel Arşivi

Ulusal basında yer alan, eski oyuncak reklamlarından biri de Ne-Kur firmasına aittir. 4 Aralık 1962 ve 10 Aralık 1962 tarihlerinde yayınlanan Milliyet gazetesinde yer alan bu reklamda, bir çocuk figürü ve etrafında Ne-Kur firmasının ürünleri yer almaktadır. Konuya ilişkin görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.107).

Fotoğraf 4.107. 10 Aralık 1962- Milliyet Gazetesi Ne-Kur Oyuncak Reklamı

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

4.1.2.1.7. Fatoş Oyuncakları

Fotoğraf 4.108. Oyuncakçı Ablanın Marifeti - Hayat Dergisi 24 Nisan 1975

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fatoş İnhan 1947 yılında Ankara’da doğmuştur. 1966 yılında Ankara Koleji’nden mezun olduktan iki yıl sonra Mimar Hikmet İnhan ile evlenmiştir. 1969 yılında oğulları Osman İnhan dünyaya gelmiştir. Osman’ın birinci yaş gününde babaannesinin hediye getirdiği yeşil gözlü siyah oyuncak kediden korkarak ağlamasından etkilenen Fatoş İnhan çocuğu için amatörce oyuncaklar üretmeye başlamıştır. Yaptığı oyuncakların insanlar tarafından gördüğü ilgi ve eşinin teşvikleri sonucunda Fatoş Oyuncakları adlı firmayı kurmuşlardır (URL-2).

Fotoğraf 4.109. Fatoş Oyuncakları Reklam Etiketi

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

fatos®
OYUNCAKLARI

FATMA İNHAN
İMALAT - İHRACAT
DAHİLİ TİCARİYET
MÜC. TTD. : 118832 / 00037

FATURA NO. 64

K 4

1973

AYRINTILI HESAP

TARİHİ: 4/12/1973

KALPAĞA CAD. KARDEŞLER BÖL. NO: 2 KURSU BULVARI FATOŞ - BEYOĞLU YOLU : 28 11 02

Sayın : Nihali Mübailidis vethafı
Sabuncuban Caddesi No:18 Eminönü

SEHİR

Adet	MALINCI SI	FİYATI		TUTARI	
		Lira	Kr.	Lira	Kr.
200	Küçük Pembe Panten	45.-		9000.-	
60	Büyük Pembe Panten	110.-		6600.-	
50	Küçük Bebek	13.-		350.-	
20	Sarı Aya	33.-		660.-	
6	Küçük Aya	37.50		750.-	
20	Yalın Kaşık	37.50		245.-	
30	Çingiraklı Bebek	37.50		750.-	
10	Küçük Kapel	37.50		375.-	
10	Kedi	37.50		375.-	
20	Türmen Köpek	42.50		850.-	
20	Sıra	50.-		1000.-	
10	Otlara Aslan	50.-		500.-	
10	Taşlar	52.50		525.-	
10	Meymun	52.50		525.-	
20	Ayşe	57.50		1150.-	
20	Palyaços	57.50		1150.-	
10	Kahve Aya	57.50		575.-	
10	Yalın Aslan	65.-		650.-	
6	Kara Panten	260.-		1560.-	
2	Büyük Sıra	500.-		1000.-	
	Zahate			23170	
				3500	
				26670	

Yalın Jimni bez bir altıyüz yetmiş liralıdır

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1972 yılında Nürnberg, Milano ve Valencia'ya oyuncak fuarlarına giderek araştırmalar yapmışlardır. 1974 yılında 300 metrekare büyüklüğünde yeni bir atölyeye geçerek 12 çalışanı ile birlikte hayvan figürleri üretmişlerdir. Karakaçan ve Pembe Panter bu dönemin en beğenilen oyuncakları arasındadır. Fatoş İnhan ilk Pembe Panter örneğini Milliyet Çocuk Dergisi'nde bulunan Pembe Panter resmine bakarak, pembe kumaş bulamadığı için beyaz kumaştan üretmiştir ve kendi makyaj malzemelerini kullanarak boyamıştır. O günden sonra firma seri üretime geçerek bir yıl boyunca sadece Pembe Panter üretse de talebi karşılamakta güçlük çekmiş ve çok iyi kazanç elde etmiştir (URL-2).

Fotoğraf 4.111. Çocuk ve Fatoş Pembe Panter 1970'li Yıllar

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1975 yılında Topkapı'da 2500 metrekare büyüklüğünde bir üretimhaneye geçilmiş ve burada bebek üretimine de başlanmıştır. Oyuncak bebek üretimi maliyetli olduğu için kredi çekerek bakır banyosu kurmuş ve kalıp üretmişlerdir. Torna makineleri satın alınmış, üretimde oyuncakların iç dolgularının sıkı ve kaliteli yerleştirebilmesi için dolgu makineleri kullanılmaya başlanmıştır. O dönemde ithalat yapılamadığı için bebek gözleri alınamamış ve yine kalıplar hazırlanarak göz ve kirpik üretimi yapılmıştır. Yurtdışından satın alınan biçki makinesi normal yollardan Türkiye'ye getirilemediğinden parçalanıp kaçak yollarla getirilmiştir. Şarkı söyleyen ve konuşan bebekler için doldurulan plaklar gayrimüslimler tarafından seslendirildiğinden Türkçesi kötü bulunmuş, Türkçesi güzel kişilerce seslendirilmiş

bantlar doldurularak özel anne kalıpları denilen kalıplar hazırlanmış ve plak üretimi yapılmıştır. Pikaplara kristal iğneler takabilmek için büyüteçler kurulmuş bu büyüteçlerin altında çıplak gözle görülemeyen kristal iğneler plaklara monte edilmiştir. Üretimin yoğun olduğu bu dönemde 630 kişi istihdam edilmiş, pedagoglar ve desinatörlerle de çalışılmıştır (URL-2).

Ankara, İzmir gibi büyük şehirlere ve Anadolu'nun birçok şehrine oyuncak satılmaya başlanmış, Avrupa ülkelerinden, Birleşik Devletler'den, Avusturalya'dan siparişler alınmış ve ihracata da başlanmıştır. Bebek üretimi başladıktan hemen sonra, satın aldıkları minibüse oyuncaklarını ve dekorasyon malzemelerini yükleyerek Nürnberg Oyuncak Fuarı'na katılmış ve Almanya'da Türkiye'yi temsil etmişlerdir. Nürnberg Oyuncak Fuarına dört yıl boyunca düzenli olarak katılmış, bunun yanında Londra'daki oyuncak fuarlarına da katılma fırsatı bulmuşlardır. Bu gelişmeler sonucunda firma 1979 yılında anonim şirketi olmuştur (Onur, 2010; URL-2). Aşağıda üzerinde Fatoş Oyuncakları koleksiyonundan Palabıyık, Karakaçan, Zıpzıp ve İbiş gibi oyuncak görsellerinin bulunduğu kartpostalın görseli bulunmaktadır. Bu kartpostal 1970'li yılların sonunda Osman İnhan tarafından anneannesine gönderilmiştir (Fotoğraf 4.112).

Fotoğraf 4.112. Fatoş Oyuncakları Kartpostalı

Kaynakça: Celil Atasever Koleksiyonu

Fatoş Oyuncakları 1984 yılında üretim alanını genişlettikten sonra Hikmet İnhan vefat etmiş ve Fatoş İnhan 1985 yılında yönetim kurulu başkanı olmuştur (Onur, 2010). Aynı yıl Mattel firmasının Barbie bebekleri gibi eklem hareketli manken bebeklere geçilmiş ve bu yeni bebeklerin yapılması için alan araştırmaları yapılmıştır (Onur, 2010). Sevgi bebeği diye adlandırılan bu bebeklerle ilgili yapılan araştırmalardan iyi sonuçlar alınacağı görülmüş ve

devamında bebeğin ismini bu bebeklerle oynayacak çocukların belirlemesi amacıyla anket çalışmaları yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda 13 bin çocuk Lady ismini seçmiştir. Lady bebek üretildikten sonra bebeğin tanıtım reklamları yapılmış, Lady bebeğin kıyafetlerinin aynıları dikilip gerçek mankenlere giydirilerek bir reklam filmi çekilmiştir. Bu reklam Kristal Elma ödülü almış ve Türkiye’de televizyonda yayınlanan ilk oyuncak reklamı olmuştur. Bu tanıtımların ardından Lady bebekten yaklaşık 250 bin adet satılmış bunun üzerine Amerikan şirketlerinden Mattel ünlü oyuncakı Barbie’yi Fatoş Oyuncakları işbirliği ile ve Mattel lisansı ile Türkiye’de üretmek istemiştir. Fakat firma bu teklife çok sıcak bakmamıştır (URL-2).

1 Ekim 1987 yılında Galleria Alışveriş Merkezi’nin açılmasıyla Fatoş Oyuncakları’nın ilk satış mağazası 1988 yılında Ataköy’de Galleria AVM’de açılmış ve firma o yıl düzenlenen vitrin yarışmasının birincisi olmuştur (Onur, 2010). Halka yakın olmak, geri dönütleri toptancılardan ya da aracılardan değil direk tüketicilerden almak amacıyla yaptıkları ürünleri kendileri satma kararı almışlar ve perakende satışlara başlamışlardır. Daha sonra Akmerkez, Erenköy ve İstanbul dışında iki tane olmak üzere beş mağaza açılmıştır (URL-2).

Fatoş Oyuncakları on beş yıllık zaman içerisinde çeşit sayısını 170’e çıkarmış ve yöresel bebek yapımında ilginç bir yenilik yaratmıştır (Onur, 2010). Heykeltıraş Saim Bugay ile Fatoş İnhan yöresel bebek yapma fikrini konuşmuşlar “*öyle yöresel bebekler yapalım ki dünyada yapılmamış olsun*” diyerek bölgelere göre insanların fiziksel özelliklerini karikatürize eden bebekler yapmaya karar vermişlerdir. Dört bölgeye ait erkek ve kadın, bir çift de ihtiyar figür olmak üzere toplam beş çift (on adet) Anadolu bebeği tasarlamışlardır. Bu bebeklerin kalıpları Saim Bugay tarafından şimşirden oyularak hazırlanmış, bebeklere giydirilecek yöresel kıyafetler ise Fatoş İnhan tarafından araştırılmış ve en ince ayrıntılarına kadar düşünülmüş imal edilmiştir. Bu kadar emek ile, çok büyük heves ve heyecanla üretilen bu bebekler o dönemde Barbie ve Ken gibi bebekler tercih edildiği için güzel olmadığı gerekçesiyle satılamamış ve bu işten zarar edilmiştir (URL-2).

Fatoş Oyuncakları 1989 yılında Sağlık Bakanlığı’nın oyuncak konusundaki yönetmelik çalışmalarına katılan tek firma olmuştur (Onur, 2010).

24 Ocak 1980 tarihinde kamuoyuna sunulan ve ekonomide yapısal dönüşümü amaçlayan düzenlemelerin yer aldığı “24 Ocak Kararları” olarak bilinen “İktisadi Önlemler Paketi” Türkiye’yi dış dünyaya açmak, kapitalist ekonomiyle bütünleştirmek ve Türkiye’ye yabancı sermayenin girişine izin vermek suretiyle kalkınma sağlamayı hedeflemiştir (Duman, 2011).

Bu projenin yürütücülerinden olan dönemin iktisadi işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Turgut Özal 13 Aralık 1983'te Türkiye Cumhuriyeti'nin on dokuzuncu başbakanı olarak göreve başlamış ve bu uygulamayı sürdürmeye devam etmiştir. 24 Ocak Kararları'ndan sonra ithalatın başlamasıyla Türkiye'ye birçok ürün ile birlikte fashion doll denilen Barbie benzeri bebekler, ağlayan, gülen, konuşan plaklı bebekler ve birçok oyuncak ithal olarak girmiştir (URL-2).

Serbest piyasa ekonomisi ve ithalatın başlaması sonucunda Avrupa'nın almadığı ve geri gönderdiği Çin üretimi oyuncakların Türkiye'de uygun fiyatlara satılmaya başlaması yani Türkiye'nin Çin'in çöplüğü haline gelmesi firmayı sarsmış, üstüne Mattel firmasıyla yapılan anlaşma neticesinde Fatoş Oyuncakları Mattel'in Türkiye distribütörü olmuştur. Firma yüksek gümrük vergileri ve yüksek fiyatlar ödeyerek Mattel ürünlerini satmaya çalışırken, Mattel'in kendi ürünlerini kaçak yollarla ve çok düşük fiyatlara Türkiye pazarına sokması şirketin genel yapısına zarar vermiştir.

Fatoş Oyuncakları 1999 yılında oyuncak üretimini durdurmuştur ve bu tarihten sonra kurumsal şirketlere promosyon ürünleri (yumoş ayıcık, selpak fil vb.) üretimine devam etmiştir. Şuan Prowide Promosyon / Fatoş Reklamcılık Pazarlama olarak faaliyetlerine devam etmekte olan firma promosyon pelüş oyuncak ve hediyelik eşyalar tasarlayıp, üretmektedir (URL-2).

4.1.2.1.8. 1920 - 1990 Yılları Arasında Üretilmiş Olan Diğer Oyuncaklar

Cavit Cav Türkiye'nin ilk bisiklet imalatçılarından. Bisiklet yarışlarında 1924 – 1932 yılları arasındaki bütün yarışları kazanarak Türkiye birinciliği alan Cavit Cav 1924 yılında Fransa'da düzenlenen Yaz Olimpiyatlarına katılmak için Paris'e gitmiştir. Fakat yarışmaya götürdüğü bisikletinin olimpiyat standartlarına uygun olmadığı gerekçesiyle yarışmaya katılmasına izin verilmemiştir (URL-3).

İstanbul Harbiye Cumhuriyet Caddesi'nde bulunan Cavit Cav Atölyesinde Çocuk bisikletleri ve bebek pusetleri de üretmiştir. Cavit Cav'dan sonra en bilinen bisiklet firması “Özler” olmuştur. 1930'lu yıllarda bisiklet üretimine başlayan firma üç tekerlekli özgün bisikletler yaratarak İstanbul'un en büyük oyuncak mağazalarına ürünler vermiştir. Yine eski bisikletçilerden olan Garbis 1930 – 1940 yılları arasında İstanbul Kadıköy'deki atölyesinde üretim yapmıştır (Akyürekli, 2010). Cavit Cav Atölyesi ile ilgili görsel aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.113).

Fotoğraf 4.113. Cavit Cav Atölyesi Reklamı 1940'lı Yıllar

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Teneke oyuncak üretimi yapan firmalardan biri de Çakar'dır. Firma kurucusu Artin Çakar memleketi olan Yozgat ili Akdağmadeni ilçesi'nde yaşamıştır. 1945 yılında askerlik görevinden döndükten sonra çalışmak için İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'u bilmediği için başta zorlansa da, daha önce İstanbul'a göç eden Ermenilerin yardımıyla, oyuncak üreticisi olan, Türkler arasında Barvir olarak tanınan Baruyr (Barür) ustanın yanında işe başlar. Birlikte tenekeden oyuncak kemanlar yaparlar. Artin Çakar, Bekir Onur ile yaptığı görüşmede ustasının pazarlama kabiliyetinin zayıf olduğunu anlatsa da sanatkârlığından övgüyle söz etmektedir. Artin Çakar'ın oğlu Papker Çakar babasının oyuncak işinden önce karo işi yaptığını ve 1950'li yıllarda kullandığı kartvizitinde oyuncakçı yazdığını, oyuncak işine tombala üretimi ile başladığını ve daha sonra jeep, kamyon, at, halka atma oyuncakları gibi ahşap oyuncaklar ürettiğini anlatmaktadır (Onur, 2010). Artin Çakar'ın ürettiği "Çakar Tombala" görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.114).

Fotoğraf 4.114. Artin Çakar Ürettiği Çakar Marka Tombala

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Artin Çakar 1940'lı yıllarda oyuncak ve oyuncak üretiminde kullanılan bazı yapım aletleri ve oyuncak mekanizmaları ithal eden Oskar Yasef Kazez'in desteğini alır (Oskar Yasef Kazez, 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye'nin ilk oyuncak ithalatçılarından biridir). Artin Çakar, Bekir Onur ile yaptığı söyleşide bu olayı şöyle anlatmaktadır. *"Beni çok seven bir Musevi vardı, öldü. Türkiye'nin ilk oyuncak ithalatçısı oydu, oyuncacı da çok severdi. Kazez, çok tanınırdı, dışarıya fuarlara filan giderdi. Şimdi, tombala mevzuu çıkınca bu Kazez kalıpları verdi, daha önce başka bir Yahudiye yaptırmış tombalaydı. Benim o kalıpları almak için o zaman param bile yoktu, Mösyö Kazez dedim, benim param yok. Sen şimdi al dedi, bendeki beş yüz boş kutuyu doldur dedi, kalıplar da senin olsun. Kalıp numara basmak için. Tahtayı oklava gibi hazırlıyoruz, sonra kesilip basılıyor."*

Artin Çakar ve Avadis Çakar kardeşler birlikte teneke topaçlar (iki boy), tombala çeşitleri, teneke keman, kurmal horoz ve civcivler üretmişlerdir (Onur, 2010). Artin Çakar aynı zamanda Türkiye'nin ilk teneke oyuncaklarından mum ile çalışan su motorlarının ve teneke topaçların yapımcısıdır. Mum ile çalışan teneke su motorlarının görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.115).

Fotoğraf 4.115. Çakar Marka Mum İle Çalışan Su Motorları

Kaynak: Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi

1940'lı yıllarda birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi görülmeye başlar. Savaş dönemindeki yokluğun etkisiyle, toplumsal yoksulluktan doğan, daha çok halk sanatı ile ortaya çıkan geleneksel oyuncaklar üretilmiştir. Savaş sonrasında ise ekonomik canlanmanın etkisiyle oyuncak sektörüne plastik ve metal gibi endüstriyel materyaller girer. Özellikle ekonominin canlanması ile açılan alışveriş merkezlerinin vitrinlerinde oyuncaklar görülmeye başlar. Bu ekonomik eğilim toplumda bireylerin oyuncaklara ilişkin farkındalığını geliştirmeye başlarken aynı zamanda oyuncakların bir tüketim materyali olarak görülmesine zemin hazırlar. Bu durum bazı oyuncak firmaları tarafından oyuncağın ekonomik bir fırsat olarak algılanmasına gerekçe oluşturur. Böylece 1940'larda Türkiye oyuncak endüstrisinde, doğal bir pazar oluşur. Bu pazarda yer almak isteyen

birçok yeni girişimci ortaya çıkar. Yeni girişimciler başlangıçta yabancı modellerden esinlenerek üretim yapmaya başlarlar, zaman içinde özgün ve yaratıcı ürünler üreterek oyuncak pazarında yerlerini almışlardır. Bunlardan bir tanesi günümüzde Pilsan Oyuncakları olarak bilinen ama ilk adı Kezlev Oyuncak olan firmanın kurucusu Yakup Çetinalp'tir. Kezlev Oyuncakları oyuncak sektörüne ilk olarak "Kurşun Asker" oyuncakları ile girmiştir. Kurşun Askerler İkinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle bu yıllarda popüler olan oyuncaklardır. Birçok ülkede üretilen bu oyuncaklar 1940'lı yıllarda Türkiye'de üretilmeye başlar. Ancak bir süre sonra kurşunun çocukların sağlığı açısından uygun olmadığı gerekçe gösterilerek Türkiye'de üretimi yasaklanmıştır (Akyürekli, 2010; URL-2). Bunun üzerine Yakup Çetinalp' in firması 1956 yılında kurşun askerleri, elle preslenen makinelerde plastik askerler şeklinde üretmeye başlar. 1970'lerde Kezlev firması Afacanlar Oyuncak adını almıştır. 1980 yılında Pilsan adıyla faaliyetlerine devam eder. Pilsan Oyuncakları 1990 yılında ilk ihraç ürünleriyle dünya ekonomisine açılır. 1994 yılında ilk akülü araba oyuncuğunu üretirler. Pilsan oyuncak üretimine hala devam eden ve Türkiye'de en uzun oyuncak üretimi yapan firmalardandır (URL-4).

Fotoğraf 4.116. Pilsan Marka Plastik Askerler (II. Dünya Savaşı Serisi)

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1940'lı yıllarda oyuncak üreten bir diğer önemli isim de Recep Ersan'dır. Türkiye'de ilk ciddi oyuncak imalatçılarından biri olan Recep Ersan'ın asıl işi müteahhitliktir. Ancak Recep Ersan İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı yıllarda kızının kırılan oyuncak bebeğini tamir ederken bebek üretmeye karar verir. 1940'lı yıllarda eşi Halise Ersan ile birlikte yüzleri sıkıştırılmış kartondan yapılmış, içi saman dolu bebekler üretirler. 1950 yılına kadar İzmir'de,

1950-1982 yılları arasında İstanbul’da faaliyet göstermişlerdir. Zamanla kartondan uzaklaşarak bebek üretimlerinde porselen ve plastik kullanımına başlamışlardır (Akyürekli, 2010). Aşağıda Recep Ersan üretimi oyuncak bebek görseli sunulmuştur (Fotoğraf 4.117).

Fotoğraf 4.117. Recep Ersan Üretimi Oyuncak Bebek – 1957

Kaynak: Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi Koleksiyonu

1940-1942 Milli Koruma Kanunu’na göre “devlet, fiyat saptama, ürünlere el koyma, zorla çalıştırma gibi araçlarla, her tür sınai, zirai ve ticari faaliyete müdahale etme hakkına sahiptir” hükümleriyle ithal ürünlerin Türkiye’ye girmesi yasaklanır (Gürpınar vd. 2016). Türkiye’de 1950’li yıllarda siyasi yönetimdeki iktidar değişimi ile yönetim politikaları ve Türkiye’nin ekonomik koşulları da değişir. Bu değişim oyuncak sektöründe de etkili olmaya başlar. 1950’lerde genellikle takas yöntemi ile sınırlı şekilde Türkiye’ye girebilen ithal oyuncaklar, dönemin hükümetinin ithalatla ilgili uygulamaları sonucu ülkeye ithal ürünlerin girişi sağlanmış, bu uygulama da oyuncak sektörüne çok çeşitli ithal oyuncakların girmesine neden olmuştur. 1956 yılında Milli Koruma Kanunu ile tekrar ithalat sınırlandırılmış bu durumda birçok firma oyuncak ithalatı işini bırakmak zorunda kalmıştır. Bu firmalardan biri Horozoğlu adlı firmadır. Firma sahibi Ahmet Cora, 1956’da Milli Koruma Kanunu çıktığında oyuncak işini bıraktığını, 1960 yılından sonra oyuncak ithalatının tekrar başladığını, ama Türkiye’de döviz olmadığı için yürütemediğini belirtmiştir. Türkiye’ye yirmi yıl boyunca kaçakçılık dışında ithal oyuncak girmediğini de ifade etmektedir (Onur, 2010). Bu iki durumun da yerli oyuncak imalatını olumsuz etkileyeceği düşünülürken aksine ithalatın önünün açılması ile bol ve kaliteli numuneler girmiş ve bu sayede Türk oyuncaklarının kalitesi ve çeşidi artmış, bu durum yeni üreticilerin meydana çıkmasını sağlamıştır. Hükümetin ithalatın önünü açmasıyla Türkiye’ye giren kaliteli numunelerin bolluğu ve hemen ardından Milli Koruma Kanunu çıkarılması sayesinde Türkiye’ye ithal oyuncaklar girmediği için yerli oyuncaklara

olan talebin artması kaliteli Türk oyuncaklarının doğmasına neden olmuştur. Bu yeni numunelerin benzerlerinin üretilmesi Türk oyuncaklarının taklit olduğu gerekçesiyle eleştirilmesine sebep olmuştur ve olmaktadır. Oysa küreselleşmenin etkisiyle dünya genelinde üretilen ürünler arasında benzerlikler bulunmaktadır. Bunun sebebi dünya genelinde tüketiciler tarafından talep edilen oyuncakların benzer özellikler göstermesi yani talepteki homojenlik diyebiliriz. Ürün talebinde ve üretimde ortaya çıkan bu benzerlik dünyanın farklı yerlerinde benzer ürünlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Türk oyuncakçılarının yaptığı taklit de bundan ibarettir. Yani bir korsancılık ya da sahtecilik değildir. Üretilen bu oyuncaklar genellikle bir Alman, Japon ya da Çin oyuncaklarının birebir kopyası olmamıştır, sadece pazarın talepleri doğrultusunda benzer özellikler göstermektedir. Birebir aynısı üretilse bile mutlaka ayırt edici birkaç özellik bulunur. Yine en önemlisi üretilen bu oyuncaklarda örnek alınan numunenin markası değil, üreten Türk firmasının kendi markası bulunur. Benzer örnekler oyuncak sanayisi gelişmiş ülkelerde bile bulunabilmektedir. Bu duruma ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.118).

Fotoğraf 4.118. Marka: Ferdinand Strauss 1920 (Sol) - Marka: Girard 1930-1940 (Sağ)

Kaynak: WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi

Türk oyuncak sanayisinin bu dönemlerdeki üretim örnekleri incelendiğinde, Türk oyuncaklarının basit ve taklit ürünlerden ibaret olmadığı görülmektedir. Evet, dünyada ilgi çeken iyi modellerden etkilenmiştir, doğaçlamalar yaparak bazı farklılıklar eklenmiştir ama birçok firma bu sayede çok kaliteli, yaratıcı ve özgün ürünler de ortaya koymuştur. Türkiye bu dönemlerde oyuncak konusunda dışa bağımlılıktan kurtulmuş ve oyuncak üretimi sayesinde istihdam konusunda olumlu gelişmeler olmuştur ve nitelikli işgücü kapasitesi artmıştır. Çok ciddi ihracatlar yapılmış ve net döviz kazandırma kapasitesi artırılarak ekonomiye katkılar

sağlanmıştır (Akyürekli, 2010). Bu durumun sadece oyuncak sanayiine değil diğer sanayi alanlarına sağladığı dışsal faydalar da göz ardı edilmemelidir. Aşağıda 1940'lı yıllarda Almanya'da üretilen Kellermann marka oyuncak uçak ve bu oyuncaktan esinlenerek 1950'li yıllarda üretilmiş olan Türk malı Bilge marka oyuncak uçağın görselleri bulunmaktadır (Fotoğraf 4.119).

Fotoğraf 4.119. Alman Kellermann Marka Uçak 1940'lar – Türk Bilge Marka Uçak 1950'ler
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1942 yılında Recep Ersan, Ramiz Akyürekli ile İzmir'de bez bebekler ve dolgu hayvanlar üreterek oyuncak imalatına başlarlar. Başlangıçta saman dolgulu ve sıkıştırılmış karton başlı bebekler yapmışlar daha sonra tutkal, alçı gibi malzemeler kullanmışlardır. 1950'li yıllarda İstanbul'a giden Recep Ersan ve Ramiz Akyürekli taş bebekler üretmeye başlarlar. 1960 yılına doğru Türkiye'ye polietilen adlı plastik malzemenin girmesiyle üretim plastiğe doğru evrilmiştir. Ramiz Akyürekli ve Recep Ersan bu tarihlerde ithal yollarla hazır bebek başları getirirler. 1973 yılında Ramiz Akyürekli fabrikadan ayrılarak Caner Plastik adlı firmayı kurar, plastik oyuncaklar üretir ve toptan oyuncak satışı yapmaya başlar. 1986 yılında Caner Plastik kapatılınca 1989 yılına kadar sadece oyuncak toptancılığı yapar. İthal yollarla Türkiye'ye bebeklerdeki ağlama mekanizması gibi yeni ürünler getirir. 1989 yılında Can-Er Oyuncak ve Plastik Sanayii'ni kurarak 1990'lı yıllarda çoğu imalatçılardan oluşan ve az da olsa toptancı ve perakendecilerin de bir çatı altında toplandığı ve 273 üyesi bulunan dernek faaliyetlerini yürütür (Onur, 2010).

İkinci Dünya Savaşı sonrası kültürel etkiler ile oyuncak tipolojisi de değişmiştir. Başlangıçta ağırlıklı olarak yabancı oyuncakları yeniden üretmekte olan şirketler hem zamanla kendi özgün modellerini üretmeye başlamış hem de teknolojik değişime ayak uydurmaya çalışmışlardır. Malzeme teminindeki sıkıntılar, ekonomik kriz ve 1980'li yıllarda Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisine ani geçişiyle birlikte, var olan endüstriyel sistemin sürdürülmesi

konusunda sorunlar ortaya çıkmış ve bugün endüstri-sonrası ya da küresel olarak nitelendirebileceğimiz sisteme doğru bir değişim gerçekleşmiş (Avşar, 2014) ve farklı oyuncak tipleri oluşturulmaya başlanmıştır.

1950’li ve 1960’lı yıllar da teneke oyuncak üretimi yapan firmalardan bir diğeri Lesi Oyuncakları’dır. Teneke oyuncaklar arasında Lesi Oyuncakları üretim kalitesi ile dikkat çeken oyuncaklar üretmesine rağmen hakkında yeterince bilgi bulunmamaktadır. Firmanın ürettiği oyuncaklar arasında kamu araçları, çeşitli yarış arabaları, spor arabalar, mini araçlar, teneke terazi ve teneke kaynana zırlıtısı gibi oyuncaklar bulunmaktadır. Terazi kutusunun üzerindeki logoda “Lesi Madeni Eşya Sanayii” yazmaktadır. Aşağıda Lesi Oyuncakları’ndan örnek görseller sunulmuştur (Fotoğraf 4.120).

Fotoğraf 4.120. Lesi Marka Teneke Terazi ve Teneke Kaynana (Kocakarı) Zırlıtısı

Kaynak: Terazi Celil Atasever Koleksiyonu – Kaynana Zırlıtısı Selçuk Kılıç Koleksiyonu

1950’lerde yerli oyuncak üretmeye başlayan bir diğr önemli isim İbrahim Yaylıoğlu’dur. İbrahim Yaylıoğlu oyuncakçılığa 1954 yılında Ankara Japon Oyuncak adı ile toptan ve perakende satış mağaza sahibi olarak başlar. Asıl mesleği elektrik teknisyenliği olan ve oyuncak işini Recep Ersan’dan öğrenen İbrahim Yaylıoğlu, Recep Ersan’dan yardım alarak oyuncakçılık yapmaya başlamıştır. Ustasından farklı olarak pilli oyuncak üretimine ağırlık veren İbrahim Yaylıoğlu, Ramiz Akyürekli ile piyasayı gezerek oyuncak toplar. 1956 yılında Ankara Bahçelievler 7. Cadde üzerinde ilk dükkanını açarak, oyuncak ticaretine başlamıştır. 1960-1962 yıllarında Recep Ersan’ın başı oynayan ve içine şeker konulan Noel Baba oyuncakları o dönemin en çok satılan oyuncaklarından olmuştur. 1965 – 1985 yılları arasında

Anafartalar Çarşısı'ndaki dükkânda satış yapmış, 1985 tarihinde ise Ostim'e taşınarak oyuncak imalatına başlamıştır. İbrahim Yaylıoğlu'nun vefat eden ilk eşi de elişi bebekler üretmiştir (Onur, 2010). İbrahim Yaylıoğlu'un kurduğu Ankara Japon Oyuncak Mağazası'na ait belgelere ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.121).

Fotoğraf 4.121. Ankara Japon Mağazası (İbrahim Yaylıoğlu) Antetli Zarfı ve Tebrik Kartı
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Hilmar Oyuncakları 1960'lı yıllarda kısa süre üretim yapmış firmalardan biridir. Faaliyetlerine çok uzun süre devam edemese de kaliteli oyuncaklar üretmiştir. Üretim çeşitliliği Kara Kuvvetleri helikopteri, polis helikopteri gibi helikopter çeşitleri, radarlı jeep, farklı renklerde Jaguar yarış otoları, itfaiye aracı, köy minibüsü, polis minibüsü, itfaiye minibüsü, ambulans minibüsü gibi teneke taşıtlardan oluşmaktadır. Aşağıda konuya ilişkin görseller sunulmuştur (Fotoğraf 4.122). 1969 yılında basılmış olan takvimde oyuncak çeşitlerinin görsellerine yer verilmiştir. Bu takvimin örneği Yusuf Uyum koleksiyonunda bulunmaktadır.

Fotoğraf 4.122. Hilmar Oyuncakları

Kaynak: Köy Minibüsü Kurtul Koçhan Koleksiyonu – Radarlı Jeep Yusuf Uyum Koleksiyonu

Türkiye’de 1970’li yıllarda kısa süreli oyuncak üreten bir diğer firma Empo Arı-San firmasıdır. Orjinali Alman üretimi olan “Sirk Cambazı Bobo” ve “Trampet Çalan Maymun” oyuncaklarını üretmiştir. Sirk Cambazı Bobo’nun ip üzerinde durabilmesi için yapılmış olan mekanizmasına ağırlık olarak kurşun takılmıştır. Bu kurşunların çok ağır olması nakliye sıkıntısı yarattığı için bu oyuncağın İzmir dışına satışı sınırlı sayıda olmuştur ve firma bu oyuncağı istediği düzeyde satamamıştır. Empo Arı-San firmasına ait oyuncakların görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.123).

Fotoğraf 4.123. Soldaki Türk Malı 1970’ler – Sağdaki Alman Malı 1950’ler
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Türkiye’de 1970’li yıllarda Ethem ve Mehmet Özçekiç kardeşler tarafından biraz daha farklı oyuncakların üretilmeye başlandığı görülür. Öz Oyuncakları adıyla pilli oyuncak üretmeye başlayan kardeşlerin Türk oyuncak kültürüne kazandırdığı en önemli oyuncaklar “oyuncak çamaşır makineleridir.” Ankara Bahçelievler 7. Cadde 7/2-5 adresindeki bir pasajda önceleri telden terzi mankenleri üretmeye başlayan Özçekiç kardeşler daha sonra aynı pasajda bulunan oyuncakçı dükkânı kapanınca 1971 yılında oyuncak işine girerler. Oyuncak satışının yanında kendilerine özgün oyuncaklar da üreterek Öz Oyuncakları firmasını kurarlar. Özçekiç kardeşler 1972 yılından başlayarak oyuncak çamaşır makinesi çeşitleri üretirler. 1975 yılında ise pilli fırınlı ocak, daha sonra pilli elektrikli süpürge üretmişlerdir.

Bu firma stoklarını eritmek için 1990'lı yıllara kadar satış faaliyetlerine devam etmiştir (Onur, 2010). Öz Oyuncakları'na ait belge ve oyuncak görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.124, 4.125 ve 4.126).

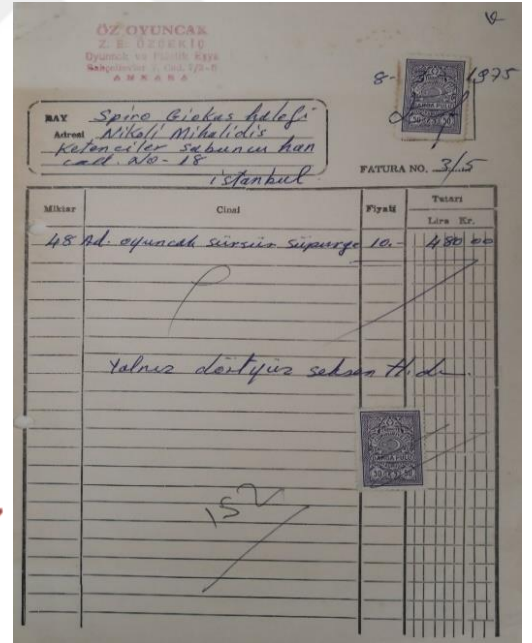
Fotoğraf 4.124. Öz Marka Pili Oyuncak Örneği, Fırınlı Ocak

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf 4.125. Öz Marka Elektrikli Süpürge

Kaynak: Selçuk Kılıç Koleksiyonu

Fotoğraf 4.126. Öz Oyuncak Fatura

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Yukarıda sayılan oyuncak firmaları dışında Türkiye'de üretim yapmış olan Afacan, Atakan, Sevin ve Bilge, Karagöz, Ne-Sel, Ateş, Alen, Ufuk ve Merih gibi bazı firmalar da teneke oyuncak üretmişlerdir. Merih marka oyuncak örnekleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.127).

Fotoğraf 4.127. Merih Marka Teneke Oyuncaklar

Kaynak: Teneke Davul Yusuf Uyum Koleksiyonu, Borazan ve Kova Selçuk Kılıç Koleksiyonu

Dünya çapında Matchbox tarzı olarak bilinen, kibrit kutusu büyüklüğündeki döküm (die-cast) arabalar 1970’li yıllarda Arslan, Balıkçioğlu ve Orfey firmaları tarafından Türkiye’de üretilmiştir.

Türk oyuncak sektöründe Em-Sa, Haykıran, Birlik, Seloplast, Nal, Sülün, Tunay, Ebiç, Kızılkaya, Radar, Şenol, Şen-İş, Akel, Aker, Hak-İş, Akarsu, Taş, Tansu, Kehribar, Empo, Eras, Aras, Ebiç, Garip, Güçlü, Ekinci, Zincirkıran, Tek-O Plastik, Şirin, Üçel, Gül-Os, Ringo, Höyük gibi firmalar çeşitli plastik oyuncaklar üretmişlerdir. Bu firmalar haricinde plastik oyuncak üretimi yapan çok fazla marka bulunmaktadır. Gürel, Alasya, Ne-Kur gibi teneke oyuncak üreticileri de son dönemlerinde plastik oyuncaklar üretmek durumunda kalmışlardır (Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu).

Plastik oyuncak üreticilerinden Big Plastik Oyuncak firmasının sahibi Süheyl Erkman, Almanya BIG Spielwaren-Fabrik ile anlaşarak firmanın oyuncak kalıplarının kullanım hakkını almış (Onur, 2010) ve bu kalıplarla Türkiye’de oyuncak üretimi yapmaya başlamıştır. Süheyl Erkman’ın bu girişimi başka firmalar tarafından da örnek alınarak farklı ülkelerden oyuncak kalıpları getirilmiştir (Akyürekli, 2010).

Türkiye’de kullanılmış olan plastik oyuncak kalıplarına ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.128).

Fotoğraf 4.128. Plastik Oyuncak Kalıpları

Kaynak: Sağdaki ve Soldaki Selçuk Kılıç Koleksiyonu – Ortadaki Celil Atasever Koleksiyonu

Melih Arkay 1956 yılında Türkiye’de ilk *lego* üreten isim olmuştur (Akyürekli, 2010). Plastik bebek üretimi ise Manuel Çukurel’in üretimi ile başlamıştır, 1957 yılında ise ilk polietilen şişirme bebekler yaparak piyasaya sürmüş ve Türkiye’de plastik bebek üretimine öncülük etmiştir (Akyürekli, 2010). Aşağıda, Türkiye’de üretilmiş plastik oyuncak örneklerinden biri olan şişirme bebek görseli sunulmuştur (Fotoğraf 4.129).

Fotoğraf 4.129. Türk Malı Şişirme Plastik Bebek

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Plastik top üretimine Arif Ölçken (kadife kaplama top), İsmet Atanar (renkli toplar), Hasan Şekeroğlu ve Hüseyin Şekeroğlu kardeşler (boyalı kauçuk top), Rıza Kaşif ve Sabri Erimele öncülük etmişlerdir. Şekeroğlu kardeşlerin babaları Mehmet Şekeroğlu ise kauçuktan kuzu, horoz ve bebek imal etmiştir. PVC toplar Rotoplast ve Kamer Plastik firmaları tarafından piyasaya sürülmüştür (Akyürekli, 2010). Aşağıda Türkiye’de üretilmiş eski plastik top örneklerinin görseli sunulmuştur (Fotoğraf 4.130).

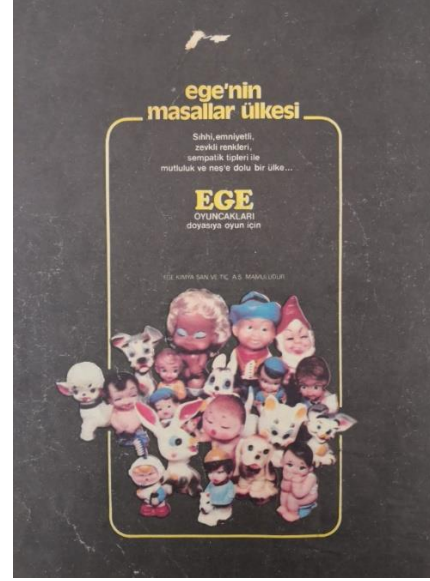

Fotoğraf 4.130. Türkiye’de İmal Edilmiş Eski Üretim Plastik Toplar

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1970’li yıllarda ilk PVC hayvanları Emin Cankurtaran piyasaya çıkarmış daha sonra Ege-Nil İtiryat isimli kimya şirketi Ege Oyuncakları markasıyla yıkanabilir, düdüklü (bastırınca ses çıkaran) vinil figürler, bebekler ve hayvan çeşitlerini üretmiştir. Ege Oyuncakları’nın bağlı olduğu Egenil Plastik ve Oyuncak Sanayi ve Ticaret A.Ş. plastik eğitim materyalleri, PVC top, deniz için kolluk ve simit gibi basit deniz ürünleri de imal etmişlerdir (Akyürekli, 2010).

Ege Oyuncakları bazı yabancı oyuncakların benzerlerini yapmış olsa da oyuncaklarının çoğunu dönemin karikatür sanatçısı Mustafa Mim Uykusuz’a çizdirip, heykeltıraş Güldal Duyar’a balmumu heykellerini yaptırarak, elektroliz yöntemi ile kalıplar elde ederek üretmişlerdir (Selçuk Kılıç, kişisel görüşme, 14 Ocak 2021). Vinil oyuncak imalatı Suteks adlı firma tarafından da yapılmıştır (Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu). Aşağıda Ege firmasının ürettiği Mevlana oyuncağının görseli ve Ege Oyuncakları reklam görseli sunulmuştur (Fotoğraf 4.131).

Fotoğraf 4.131. Ege Marka Mevlâna Oyuncağı ve Ege Oyuncakları Dergi Reklamı
Kaynak: Mevlâna, Selçuk Kılıç Koleksiyonu – Reklam Celil Atasever Koleksiyonu

Pelüş ve kumaş oyuncaklar konusunda en bilinen Türk oyuncakları Fatoş İnhan'ın Fatoş Oyuncakları olsa da Suteks, Sermin, Musti, Serap Abla, Damla, Ayşe Abla, İpek, Hüner gibi firmalarda bu tarz oyuncaklar üretmişlerdir. Fatoş Oyuncakları dolgu oyuncaklar haricinde çok çeşitli bebek imalatı da yapmıştır.

Ahşap oyuncak üretiminde; Dünder, Çevik, Tüten, Şennesil, Buluş, Pikolo, Venüs gibi firmalar ön plana çıkarken, İzzet Urgan, Fikri Başaran, Vahi Bey gibi isimler de tahta at imalatı yapmışlardır (Akyürekli, 2010). Aşağıda Çevik marka ahşap oyuncak örneklerine ilişkin görseller sunulmuştur (Fotoğraf 4.132).

Fotoğraf 4. 132 Çevik Marka Ahşap Oyuncaklar
Kaynak: Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi

Kağıt ve kartondan üretilen oyuncaklar incelendiğinde Melis, Buluş, Yuma, Ersan, Hasko, Sülün, Horozoğlu, Şan, Varto, Karınca Plastik, Al-Kar (Alasya Kardeşler) Oyuncakları, Bambi Oyuncakları, Ege Oyuncakları gibi firmaların ürettikleri çeşitli kutulu oyunlara rastlanmaktadır. Ayrıca Ördek Oyunu, Trafik Oyunu, At Yarışı gibi kutulu oyunlar, Çetinalp'in Kader Kısmet Oyunu, Ümit Köksal'ın ürettiği yılbaşı süsleri, Akçiçek ve Pikolo adlı firmaların ürettikleri kutulu futbol oyunları (içi plastik), Kalafat Kardeşler'in ürettikleri kağıttan kuş bu oyuncaklar arasında sayılabilir.

Hüseyin ve Muzaffer Kalafat kardeşlerin yaptıkları kâğıttan kuşun altında teneke bir parça bulunur rüzgârın etkisiyle dönen ve birbirine sürten bu teneke parçaları kuş sesine benzer bir ses çıkarır. Aşağıda bu oyuncağın görseli ve bu oyuncak ile oynayan çocuk fotoğrafı (1950'li yıllar) bulunmaktadır (Fotoğraf 4.133).

Fotoğraf 4.133. Kalafat Kardeşlerin Ürettikleri Oyuncak Kuşa Ait Görseller

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Oyuncak firmalarına kutu üretimi ile katkıda bulunan Muammer Şentürk, Hamdi Dünder'in ürettiği oyuncakların kutularını da yapmıştır. Muammer Şentürk sadece kutu üretmekle kalmayıp "Melis Oyuncakları" markası ile birçok kutulu oyun da üretmiştir. Kutulu oyunlardan farklı olarak Manyetik Hedef Oyununu yapmıştır. Bu oyun mıknatıslı ve tüylü okları teneke levhaya atarak oynanmaktadır.

Muammer Şentürk'ün Melis Markası ile piyasaya sürdüğü oyuncaklar arasında Arsen Lüpen, Pinokyo, ışıklı bilgi oyunu, borsa oyunu, indio, satranç oyunu, hedef karavana, defne adası, motosiklet yarışı, kızmabirader, ralli, yün işi, hedef ideal aile sporu, buz hokeyi, bilmeceli saat oyunu, küçük zencicik, tombala gibi birçok kutulu oyuncak bulunmaktadır (Kaynak Celil Atasever Koleksiyonu). Muammer Şentürk'ün Melis Oyuncakları markası ile ürettiği “Işıklı Bilgi Oyunu” ve “Manyetik Hedef Oyunu” görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.134).

Fotoğraf 4.134. Muammer Şentürk'ün (Melis Oyuncakları) Ürettiği Oyuncak Örnekleri
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

4.1.2.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Oyuncak Üretimine Destek Veren Yan Kuruluşlar

Türkiye'de oyuncak kültürünün oluşumunda ve gelişiminde gayrimüslimlerin etkisi oldukça fazladır. Fatoş İnhan Türkiye'de oyuncakçı yaranların başında gayrimüslimlerin

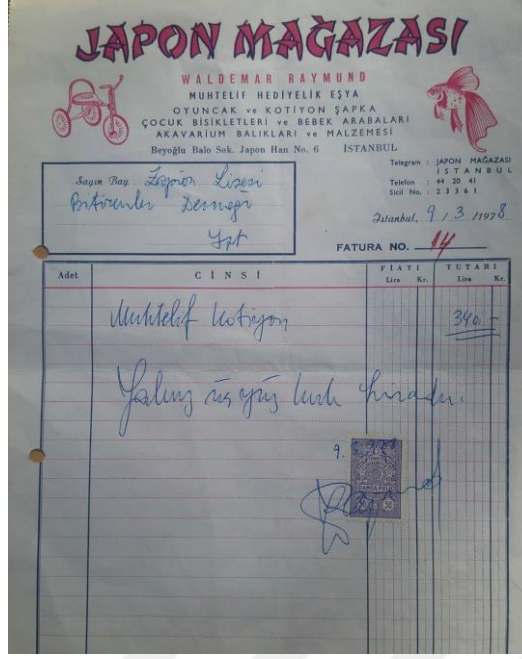
geldiğini anlatmaktadır. Jüliet Altın yılbaşlarında yardım için ailece oyuncak mağazalarına gittiklerinden, Rumların çocuklarına çok fazla oyuncak aldıklarından ve ekonomisi iyi olmayan Rumların bile çocuğuna mutlaka oyuncak aldığından bahsetmektedir. *Beyoğlu Bonmarşesi* adlı mağazanın sahibi Rabia Afet (Baler) Hanım'ın oğlu Ferdi Bey konuyu şu sözleriyle özetlemektedir: *"Çocuğa oyuncak alınması gerektiğini bilenler vaktiyle buranın sadece gayrimüslimleriydi. Bu mağazanın müşterisi 1960'lı, hatta 70'li yıllara kadar yalnızca azınlıklardı. Türk toplumunun oyuncuğa alışması çok daha sonra olmuştur. Yavaş yavaş bayramlarda başladı bu alışkanlık. Şimdi camilerde Noel yahut yılbaşı için oyuncak alınmaması şeklinde vaaz verildiğini bir yerden duydum; bu bir gayrimüslim geleneğidir, çocuklarımızı alıştırmayın buna diye vaaz verildiği kulağıma geldi. Hatırlıyorum, biz oyuncuği servisimizle götürürdük özel günlerde evlere, Nişantaşı, Kurtuluş, Şişli semtlerine."* (Onur, 2010).

Türkiye Cumhuriyeti oyuncak tarihinde, oyuncak sektörüne üretimle katkı verenlerle birlikte, üretilen oyuncakların halka ulaşmasına aracılık eden oyuncak mağazaları da önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde cumhuriyetten sonra hizmet veren oyuncak mağazaları aşağıda betimlenmiştir.

Cumhuriyetin ilk oyuncak mağazalarından biri 1840'lı yıllarda faaliyete başlayıp, 1896 yılında İstanbul'da ilk bisiklet satışını başlatan Orozdibak Mağazasıdır. Bu mağaza, cumhuriyetin ilanından sonra oyuncaklarını çeşitlendirerek uzun yıllar faaliyetlerine devam etmiştir (URL-5).

Osmanlı Döneminden başlayıp (1918) cumhuriyetten sonra 1978'lere kadar faaliyetlerine devam eden bir diğer mağaza da Karlman Pasajı'dır. Bu büyük müessesenin sahibi Koço, orijinali Alman oyuncuği olan Baukasten Oyuncakları'ndan inşaat oyunu ve resimli küp oyuncaklarının Türkiye'de Hamdi Dünder tarafından üretilmesine öncülük etmiştir (detaylı bilgi, Dünder Oyuncakları bölümünde betimlenmiştir).

Cumhuriyetin ilk oyuncak mağazalarından biri olarak bilenen Japon Mağazası 1929-1980 yılları arasında faaliyet göstermiştir. 1910'lu yıllarda mağazayı Japonlardan devralan Alman Pascal Raymund 1928-1930 yılları arasında oyuncak satmaya başlamıştır. Mağazanın son dönemlerinde işin başına torunu Waldemar Raymund geçmiştir ve mağaza 1980'li yıllarda kapanmıştır (Akyürekli, 2010). Waldemar Raymund'un isminin bulunduğu 09.03.1978 tarihli Japon Mağazası'na ait fatura görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.135).

Fotoğraf 4.135. Japon Mağazası Ait Fatura – Waldemar Raymund – 09.03.1978

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Oyuncak mağazalarının popüler olmaya başladığı 1930’lu yıllarda Enis İpekçi babası ile birlikte İstanbul Yenicami’de bulunan hediyelik eşya satışı yaptıkları dükkânlarını kapatarak Beyoğlu Senti’ne hediyelik eşya ve oyuncak mağazası açmışlardır. Leipzig’de düzenlenen oyuncak fuarına katılarak Almanya’dan çeşitli oyuncaklar getirmişlerdir. 1936 yılında Enis İpekçi’nin ölümünden sonra bu dükkân Japon Mağazası tarafından satın alınmıştır. Kısa bir süre sonra dükkân Enis İpekçi’nin kız kardeşi ve eniştesi tarafından tekrar alınmış, oyuncak satışına devam edilmiştir (Onur, 2010). 1930’lu yıllara ait üzerinde Apti İpekçi mahdumu Enis İpekçi yazan Yeni Bonmarşe kartvizitinin görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.136).

Fotoğraf 4.136. Apti İpekçi Mahdumu Enis İpekçi Oyuncak Mağazası Kartviziti - 1930

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1800'lü yıllardan beri İstanbul'un en ünlü caddelerden biri olan Pera Caddesi (bugünkü İstiklal Caddesi), 1930'lu yılların başından itibaren oyuncak mağazalarının merkezi olmuştur. Bu mağazalardan biri de 1930'lu yıllarda kurulup 1990'lı yıllara kadar ithal ve yerli üretim oyuncak satışı yapan Rabia Baler'e ait olan Beyoğlu Bonmarşesi adlı mağazadır (Akyürekli, 2010). Beyoğlu Bonmarşesi Alman oyuncaklarından Steif, Schuco, İngiliz oyuncaklarından Meccano gibi ithal oyuncakları satan en eski mağazalardan biridir (Gürpınar vd., 2016). 1958'den sonra bu mağaza Rabia Baler'in oğlu Ferdi Bey ve çalışanı Meline Topalyan tarafından devralınır (Onur, 2010).

İkinci dünya savaşının olduğu yıllarda, kısıtlı sayıda oyuncak ithal edebildiği için Japon Mağazası ve Beyoğlu Bonmarşesi ellerinde bulunan örnekleri bazı marangozlara vererek Türkiye'de oyuncak üretimi yaptırmışlardır.

Bu üreticilerden Artin ve Avadis Çakar kardeşler Japon Mağazası ve Beyoğlu Bonmarşesi için ahşaptan yapılan basit tekerlekli arabalar, içine su konunca öten renkli toprak testiler, kurmalı yem yiyen horoz ve civcivler, suda giden mumla çalışan paf küf motorlar, topraktan yapılmış dümbelekler, ahşaptan yapılan tefler ve davullar gibi oyuncakları üretmişlerdir (Onur, 2010).

Türkiye'de 1930'lu yıllarda oyuncak endüstrisinin gelişmesinde üretim önemli bir faktördür fakat üretim kadar, oyuncak toptancılığının ve pazarlamanın da oyuncak endüstrisinin gelişimine büyük katkıları olmuştur.

Oyuncak sektöründe bilinen en eski toptancılardan biri Musa Kazım Göksel'dir. 1930 – 1932 yıllarında İzmir'de içi saman dolu bebekler ve tahta kamyonlar satarak başlayan Musa Kazım Göksel, 1939 yılında İstanbul'a taşınarak oyuncak sektörüne büyük katkılar sunar. Bu hizmetleri 1961 yılında geçirdiği bir trafik kazasında hayatını kaybedene kadar devam eder.

Musa Kazım Göksel'in ölümünden sonra işleri oğlu Üner Göksel devralır. Ünsu Oyuncak firmasını kurarak oyuncak sektörüne üretici olarak hizmet etmiştir (Onur, 2010). M. Kazım Göksel Oyuncak Pazarı'nın 23 Nisan 1949 yılında Hürriyet Gazetesi'nde yayımlanan reklamının görseli aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.137).

Fotoğraf 4.137. M. Kazım Göksel Oyuncak Pazarı Reklamı- Hürriyet Gazetesi 23 Nisan 1949
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Oyuncak toptancılığında M. Kazım Göksel gibi önemli bir diğer isim de Spiro Giokas'tır. Arnavut kökenli Spiro Giokas'ın asıl mesleği ciğerciliktir. Ciğercilik yapan Spiro Giokas, tezgâhtarı Nikoli Mihalidis'in yönlendirmesiyle oyuncak toptancılığı yapmaya başlamışlardır (Onur, 2010; Akyürekli, 2010). 1932 yılında Marpuçcular semtinde Spiro Giokas Müessesesi'ni kurmuşlardır. Aşağıdaki görsellerde Spiro Giokas Ticarethanesi'ne ait kartvizit görselleri bulunmaktadır (Fotoğraf 4.138).

Fotoğraf 4.138. Spiro Giokas Oyuncak Ticarethanesi Kartvizitleri
Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Spiro Giokas ve Nikoli Mihalidis'in Türkiye'de oyuncakçılığın gelişmesine büyük katkıları olmuştur. Yerli üreticileri her zaman desteklemişler ve üretim yapabilmeleri için yurtdışından getirdikleri katalogları ve çeşitli ithal modelleri üreticilere vererek yeni ve kaliteli ürünler ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Özellikle Nikoli Mihalidis (D.1916-Ö.1985) oyuncak sektöründe çok sevilen ve saygı duyulan bir insandır. Oyuncak üretimini desteklemek için modeller tedarik etmenin yanı sıra üreticilere maddi yardımlarda da bulunarak, üreticileri desteklediği ve bu işi çok severek yaptığı bilinmektedir. Nikoli Mihalidis aynı zamanda Türkiye'nin ilk oyuncak koleksiyoncularındandır. Vefatından sonra müessesesi ve koleksiyonu yardımcısı Yalçın Özkazan'a kalmıştır (Akyürekli, 2010. Onur, 2010). Aşağıdaki görselde Spiro Giokas Ticarethanesi'ne ait fatura görseli bulunmaktadır (Fotoğraf 4.139).

SPIRO GİOKAS
KIRTASIYE OYUNCAK ve SAİRE
İstanbul, Kâğıtçılar Sabuncu Hanı Cad. No. 18

Ticaret Sicili : 3377
Telefon No. : 22 08 10

HALEFİ K. GİOKAS
Fatura No. 748
İstanbul, 7 1958

Gloria Pastabanesi
Beyoğlu, İstanbul, N° 112

Miktar	MALIN CİNSİ NEVİ	Fiyatı Lira Kr.	TUTARI Lira Kr.	Alış Fatura Tarihi No.	SATIS SIFATI	Alınan Tarihi No.	Gözetim Tarihi No.
1	Kova N:4B.	1417	1417	3.3.58	3.5	Teslim	5 9703
2	Kaynana zırtlısı	210	420	31.1.58	2.3	Teslim	5 9703
2	Fırklar duduk	430	860	14.1.58	4	Teslim	5 29.07.58
2	Yılan duduk	122	244	29.1.58	4	Teslim	5 9703
1	Kurek B.	420	420	3.3.58	3.5	Teslim	5 9703
	Malın otuz üç lirası	62 kr.	3362				
	Bedeli alındı		3362				

Ş. N. M.

Fotoğraf 4.139. Spiro Giokas Ticarethanesine Ait Fatura – 1958

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

1940-1950'lerde oyuncak sektöründeki imalatçılardan biri de Sabri Erimer'dir. Sabri Erimer top imalatı ile tanınsa da oyuncak toptancılığı da yapmıştır. Oyuncak üretiminde marley olarak bilinen plastik malzemeleri kullanarak Türkiye'de oyuncak üretimi yapan ilk üreticilerden biri olmuştur (Akyürekli, 2010). Sabri Erimer işletmesi ile ilgili görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.140).

Fotoğraf 4.140. Sabri Erimel Oyuncak Reklamları

Hürriyet Gazetesi 13 Mart 1952 (Sol) - Sururi Karikatür Albümü 1950'ler (Sağ)

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Oyuncak mağazacılığında ya da dağıtımında rol alarak Türkiye’de oyuncakçılığın gelişmesine katkı sağlayan gayrimüslim vatandaşlardan birçoğunun ismine Bekir Onur’un “Oyuncaklı Dünya” adlı kitabında yer verilmiştir.

Araştırma sürecinde elde edilen belgelere göre ismine daha önce hiçbir yerde rastlanmayan oyuncakçılar da vardı. Bu isimlerden 09.04.1945 tarihli bir faturada adı geçen, Beyoğlu İstiklal Caddesi No:150 adresli *John Şalvator Zarb Oyuncak Mağazası*’dır. Bu mağazaya ait faturada sicil no (32892), perakendeci no (5563), telefon no (40250) gibi bilgilerde bulunmaktadır. 22.12.1958 tarihli ve Beyoğlu Balo Sokak No:30 adresli bir diğer fatura ise *Oyuncakçı Filip Yorgiyadis*’e aittir. Bu faturada da farklı bir bilgi olarak gümrük tarife no (97.03) bulunmaktadır. Satılan eşyanın cinsi bölümünde ise Gloria Pastanesi’ne satılmış olan 12 adet bir numara Noel Baba ve 6 adet büyük Noel Baba bilgileri bulunmaktadır.

Bu bilgiler özellikle alıcının bir pastane olması ve tarihlerin örtüşmesi nedeniyle, “Oyuncaklı Dünya” adlı eserde belirtilen İbrahim Yaylıoğlu’na Recep Ersan’ın gönderdiği ve İbrahim Yaylıoğlu’nun 1960-1962 yılları arasında şekercilere çok sattığını söylediği başı oynayan, içine şeker konan Noel Baba oyuncakı olabileceğini düşündürmektedir. *John Şalvator Zarb Oyuncak Mağazası* (1945) ve *Oyuncakçı Filip Yorgiyadis*’e (1958) ait fatura örneklerine ilişkin görseller aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.141).

OYUNCAK MAĞAZASI 150
JOHN SALVATOR ZARB
BEYOĞLU, İstiklâl Caddesi No. 150
SİCİLİ No. 32992 PERAKENDECI No. 5563
TELEFON No. 40250
İSTANBUL 9/4/45

Bay Muhammed Aksoy

Adet	C İ N S	Fiyatı	Yekûn T. L.
1	Cocuk Otağa Mithal Kulek		11400
	1. Kusa ve Kusanlıy		2200
	1. Kula (Kula der)		20600

22/3/58

FILIP YERİMLERİ PALATINA BOSTANCI
CİNDİTİSİ
Beyoğlu İstiklâl Caddesi No. 50
İSTANBUL
22.12.47

FATURA No. : 10

Gloria Pastahanesi

Beyoğlu

Mutar	Eşyanın Cinsi	Fat. Lira K.	Yekûn Lira K.
12	adlı Noel Baba (1)	4 00	8400
6	adlı Büyük Noel Baba	16 00	9600
			18000

22/3/58

Fotoğraf 4.141. 1945 – 1958 Yıllarına Ait Oyuncak Mağazası Faturaları

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

Gloria Pastanesi aynı yıllarda (1958) farklı oyuncakçılardan da çeşitli ürünler almıştır. Bunlardan biri (daha önce adı duyulmamış olan) *Ceylan Oyuncakları*'dır. Beyoğlu İstiklâl Caddesi Gönül Sokak Ay Han 48 adresinde faaliyet göstermiş olan mağazanın faturaları aynı dönemdeki faturalarla kıyaslandığında grafik tasarımı, logosu, renkleri ve kaşesi ile çok özenli hazırlandığı görülmektedir. Bu belgeler 14.02.1958 ve 22.03.1958 tarihlerinde düzenlenmiştir. Ceylan Oyuncakları'na ait fatura örneklerinin görselleri aşağıda sunulmuştur (Fotoğraf 4.142).

CEYLAN
OYUNCAKLARI

Fat. No. 52 İSTANBUL 14/II/1958

Bay Gloria Pastahanesi
İstiklâl Cad. Beyoğlu

ADET	C İ N S İ	FIYATI	TUTARI
5	İhlamur Kase (Sekelik)	11.-	55.-
6	Kusuk Kase	4.-	26.-
6	Ota boy (Sekelik)	12.50	75.-
3	Büyük boy (Ayaklık)	20.00	60.-
			T. L. 226.-

G.T.N: 99.01

Yaklaşık ikiyüz yirmi altı liradan
TEL 151 Yakma ve Boyama
tabak.

94

BEYOĞLU - İSTİKLÂL CADDESİ, GÖNÜL SOKAK, AY HAN 48 TEL:

CEYLAN
OYUNCAKLARI

Fat. No. 62 İSTANBUL 22.3.58

Bay Gloria Pastahanesi
İstiklâl Cad. Beyoğlu

ADET	C İ N S İ	FIYATI	TUTARI
36	Yumurta desanlı (A. boy)	10.50	378.00
			T. L. 378.00

Yaklaşık üç yüz yetmiş sekiz lirası
G.T.N: 99.01

169

BEYOĞLU - İSTİKLÂL CADDESİ, GÖNÜL SOKAK, AY HAN 48 TEL:

Fotoğraf 4.142. Ceylan Oyuncakları Faturaları - 1958

Kaynak: Celil Atasever Koleksiyonu

4.1.2.3. Günümüz Türkiye'sinde Oyuncak

Günümüzde oyuncak üretiminde kullanılan sanayi ürünleri incelendiğinde en fazla plastik kullanıldığı görülmektedir. Sonraki sırada ise doğal ve sağlıklı olması nedeniyle önemli bir pazar haline gelen ahşap oyuncaklar üretilmektedir. Normal satış yöntemleri dışında pazarı etkileyen unsurlar incelendiğinde ise medyanın ve internet satış mağazalarının oyuncak satışlarını etkilediği görülmektedir. İnternet satışlarının, ürünü aracısız olarak üreticiden tüketiciye ulaştırma avantajı, üreticiler için iyi bir pazarlama kanalı oluşturmaktadır (Pagev, 2019).

Pagev (2019) Türkiye Oyuncak Sektör İzleme Raporu'na göre Türkiye 2018 yılında toplam oyuncak ithalatından %0,04 pay almıştır. Aynı zamanda Türkiye 2018 yılında toplam dünya oyuncak ihracatından %0,01 pay almıştır. Oyuncak sektöründe Türkiye'nin üretim açısından durumu incelendiğinde 2014 yılında 21 bin ton ve 158 milyon dolar olan toplam oyuncak üretimi 2018 yılında 19 ton ve 98 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve üretim yılda ortalama miktar bazında %2,5 değer bazında da %11,3 gerilemiştir. Türkiye'de 67 firma plastik oyuncak imal etmekte olup, bu firmaların %90'ı İstanbul'da faaliyet göstermektedir. Türkiye'de plastik oyuncak üretimi toplam oyuncak üretiminin en az %70'ini oluşturmaktadır. 2018 yılında 13,2 bin ton ve 38,8 milyon dolar olarak gerçekleşen plastik oyuncak üretiminin 2019 yılının ilk 6 aylık gerçekleştirmeleri dikkate alınarak 2019 yılında 16,4 bin ton ve 77,6 milyon dolara çıkması beklenmektedir.

Aynı raporda Türkiye'de oyuncak sektörü dış ticaret açısından ithalat sektörü olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de toplam oyuncak ithalatı 2014 – 2018 yılları arasında yılda ortalama miktar bazında %0,2 değer bazında da %10 azalarak 2018 yılında 28,1 bin ton ve 262,9 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de toplam oyuncak ithalatının en az %70'ini plastik oyuncaklar oluşturmaktadır. İhracat açısından değerlendirildiğinde Türkiye'de toplam oyuncak ihracatı 2014 – 2018 yılları arasında yılda ortalama miktar bazında %2,5 değer bazında da %5,9 azalarak 2018 yılında 6,6 bin ton ve 32,8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de plastik oyuncak ihracatı toplam oyuncak ihracatının en az %90'ını oluşturmaktadır. Türkiye plastik oyuncak dış ticareti 2018 yılında 154,5 milyon dolar açık vermiştir. Dış ticaret açığının 2019 sonunda 95,3 milyon dolara gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Türkiye toplam oyuncak ithalatının %98'ini 10 ülkeden ve toplam oyuncak ihracatının ise %49'unu 10 ülkeye yönelik gerçekleştirmektedir. Toplam ithalatın %88'i Çin'den yapılmaktadır. Çin, Endonezya, Vietnam, Çek Cumhuriyeti ve İtalya oyuncak ithalatı yapılan

en önemli ülkeleri oluşturmaktadır. Toplam ihracatın %7'si İngiltere'ye yapılmaktadır. İngiltere dışında Irak, Yunanistan, Kıbrıs ve Sırbistan oyuncak ihraç edilen diğer önemli ülkeleri oluşturmaktadır.

Türkiye'nin oyuncak konusunda ortalama ithal fiyatları ortalama ihraç fiyatlarının 2,5 katı düzeyindedir. Yani Türkiye pahalı oyuncakları ithal ederken ucuz oyuncakları ihraç etmekte ve ihracatta yeterince katma değer sağlayamamaktadır. Türkiye'de plastik oyuncaklarda iç pazar hacmi toplam oyuncak iç pazar hacminin yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Türkiye toplam oyuncak sektöründe 2019 yılının ilk 6 ayında; 58 milyon dolar üretim, 91 milyon dolar ithalat, 18 milyon dolar ihracat ve 131 milyon dolar da iç pazar tüketimi gerçekleşmiştir. Sektör 73 milyon dolar dış ticaret açığı vermiştir. Söz konusu dönemde ithal oyuncaklar iç pazar tüketiminden %69 yerli üretilen oyuncaklar ise %31 pay almıştır. Bu dönemde plastik oyuncak iç pazar tüketiminden ithal oyuncaklar %74 yerli üretilen oyuncaklar ise %26 pay almıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; Türkiye'de 0-14 yaş grubundaki yaklaşık 19 milyon çocuğun yıllık ortalama oyuncak tüketimi yaklaşık 20 dolardır. Bu rakam Avrupa ve ABD ortalamalarından oldukça düşüktür. Türkiye'de 67 firma plastik oyuncak imal etmekte, üretimin yaklaşık %20-25'i ihraç edilmektedir. Türkiye oyuncak sektörünün gelişiminin önündeki en önemli tehdit Çin'den yapılan ithalattır. Türkiye'de plastik oyuncak sektörüne çeşitli desteklerin sunulması ve üretilen oyuncakla kolay ulaşım imkanlarının desteklenmesi sektörün gelişmesine katkı sağlayacaktır.

1994 yılında kurulan Oyuncakçılar Derneği (OYDER) oyuncak sektöründe çalışmalar yapan imalatçıları, perakendecileri, toptancıları, ithalatçıları ve ihracatçıları yani bu alandaki bütün aktörleri geniş bir platformda toplamak amacıyla kurulmuştur ve oyuncak sektörünün sorunlarına çözümler üreterek bu alanın gelişimini sağlamayı hedeflemektedir. OYDER Türkiye'de 14 yaşın altında 18 milyon çocuk bulunduğunu ve bu durumun oyuncak sektörünün gelişmesi açısından olumlu sonuçlar doğurması gereken bir fırsat olduğundan söz etmektedir. Sektörün bugünkü durumundan beş kat daha büyük olması gerektiğini savunmaktadır. Türkiye'de yıllık oyuncak tüketiminin çocuk başına 25 dolar seviyelerinde olduğunu ve Avrupa Birliği ülkelerinde çocuk başına yıllık 250-500 dolar arasında oyuncak tüketimi olduğunu belirtmektedir (URL-7).

Pagev tarafından yapılan araştırma incelendiğinde Türkiye'de üretilen oyuncakların kendi pazarını bile karşılayamadığı ve 73 milyon dolar gibi ciddi boyutta dış ticaret açığı verdiği

görülmektedir. Türk oyuncak sanayinin tekrar 1950–1980 yılları arasındaki canlılığa ve kaliteye ulaşabilmesi için çeşitli girişimlerin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla 20 Şubat 2017 tarihinde Düzce Üniversitesi'nin ev sahipliğinde “Değerlerimiz, Kültürümüz ve Çocuklarımız: Milli Oyuncak” başlıklı bir çalıştay düzenlenmiştir. Türk Plastik Sanayicileri Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Vakfı, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Düzce Ticaret ve Sanayi Odası ve Düzce Üniversitesi işbirliğiyle düzenlenen çalıştaya konuyla ilgili birçok kişi ve çeşitli alanlardan akademisyenler katılmıştır. Yapılan çalıştay ile evrensel olarak pazarlanabilir niteliklere sahip milli, yerli oyuncaklarda bulunması gereken özellikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu yapılan çalışmalardan sonra Düzce ili Gümüşova ilçesinde kurulmasına karar verilen Oyuncak Organize Sanayi (OSB) Bölgesi için T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Düzce Üniversitesi, Türk Plastik Sanayicileri Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Vakfı (PAGEV) ve Düzce Ticaret ve Sanayi Odası arasında iş birliği protokolü imzalanmıştır.

Türkiye'de yerli oyuncak sektörünün gelişimi için faydalı olabilecek benzer çalışmaların çoğaltılması, sürdürülebilirliğinin olması ve desteklenmesi son derece önemlidir. Ayrıca günümüzde Türkiye'nin farklı şehirlerinde bu alanda girişimde bulunan ve genellikle ahşap oyuncak üreten küçük çapta üreticiler bulunmaktadır. Bu üreticilerin birçoğuna Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Ahşap Oyuncak Sanatçısı” ünvanı verilmiştir. Bu ustaların onore edilmesi, teşvik açısından önemlidir fakat sektörün büyümesi için atölyelerin gerekli teşviklerle büyük işletmelere dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Uzun yıllardan beri ahşap oyuncak üretimi yapan ve günümüzde de mesleğine devam eden eski üreticilerinden Cemal Okul ve Şeref Şimşek ile yapılan görüşmelerde, her iki usta da bugünün şartlarında internet satışlarından dolayı pazar sıkıntısı yaşamadıklarına fakat eleman yetiştirmenin ve çalıştırmanın güçlüklerinden dolayı piyasaya ürün yetiştiremediklerine değinmişlerdir. Ayrıca gerekli destekler sağlandığında rahatlıkla büyük işletmelere dönüşebileceklerini ifade etmişlerdir (Cemal Okul, kişisel görüşme, 4 Haziran 2021, Şeref Şimşek, kişisel görüşme, 14 Mayıs 2021).

Bekir Onur, belgelerin öneminden bahsederken yaklaşık elli yıl oyuncak üretimi yapmış olan Hamdi Dünder'in bile Ticaret Odası kayıtlarında oyuncakçı olarak değil marangoz olarak kayıtlı olduğunu belirtmiştir (Onur, 2010). Aynı durumun günümüzde de yaşandığı görülmektedir. Araştırma sırasında kişisel görüşmeler yapılan bu iki ustanın Ticaret Odası kayıtları incelendiğinde Ticaret Odası kayıtlarında ahşap oyuncak üretimi ile ilgili faaliyet kodu

ve faaliyet adı bulunmadığından üretimlerine, uygun olmasa da farklı alanlarda faaliyet gösteriyorlarmış gibi çalışmalarını sürdürmektedirler. Şeref Şimşek’in Kırıkkale ilinde faaliyet gösteren ticaret hanesinin vergi levhası incelendiğinde “Ana Faaliyet Kodu ve Adı” bölümünde; 162905 Ahşap çerçeve (tablo, fotoğraf, ayna ve benzeri nesneler için) ve ahşaptan diğer eşyaların imalatı (panolar, tuval için çerçeveler, ip vb. için makaralar, ayakkabının ahşap topuk ve tabanları, arı kovanları, köpek kulübeleri dahil) yazdığı görülmektedir (EK-3). Sivas ilinde yıllardır hizmet veren Cemal Okul ise işletmesinin Tuhafiyeciler Odası’na kayıtlı olduğunu söylemektedir.

Ticaret Odası kayıtlarında bulunan vergi faaliyet kodları ve faaliyet adları incelendiğinde ahşap oyuncak ile ilgili özel bir faaliyet adı bulunamamıştır. Fakat içinde “oyuncak” kelimesi geçen faaliyet adları bulunmaktadır. Konuya ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur (Tablo 4. 2).

Tablo 4.2. Ticaret Odası Kayıtlarında Oyuncak Konulu Faaliyet Adları

Faaliyet Kodu	Faaliyet Adı
952990	Başka yerde sınıflandırılmamış diğer kişisel ve ev eşyalarının bakım ve onarımı (kitap, aydınlatma eşyaları, oyuncak , vb. onarımı ile kimlik kartlarının plastikle kaplanması dahil)
471901	Belirli bir mala tahsis edilmemiş mağazalarda yapılan diğer perakende ticaret (giyim eşyası, mobilya, bilgisayar, hırdavat, kozmetik, mücevher, oyuncak vb. reyonları olan mağazalar (gıda, içecek ve tütün ağırlıklı olmayanlar))
476501	Belirli bir mala tahsis edilmiş mağazalarda oyun ve oyuncakların perakende ticareti (her türlü materyalden yapılmış bebek, oyun kağıdı, havai fişek, jetonla çalışan diğer oyun makineleri, sihirbazlık veya şaka malzemeleri, vb.)
324008	Binmek için tasarlanmış tekerlekli oyuncakların imalatı (plastik bisikletler ve üç tekerlekli bisikletler dahil)
772190	Diğer eğlence ve spor eşyalarının kiralanması ve leasingi (kar kayağı, buz pateni, planör, delta kanat, sörf tahtası, su kayağı, golf sopası, kamp malzemesi, plaj sandalyesi ve şemsiyesi, saha oyunları için malzeme, oyuncak vb.)
324004	İçer doldurulmuş oyuncak bebeklerin ve oyuncak hayvanların imalatı
464904	Oyun ve oyuncak toptan ticareti (yap-bozlar, oyun kağıtları, jetonla çalışan oyun makineleri vb. dahil)
461801	Oyun ve oyuncak , spor malzemesi, bisiklet, kitap, gazete, dergi, kırtasiye ürünleri, müzik aleti, saat ve mücevher ile fotoğrafçılıkla ilgili ve optik aletlerin bir ücret veya sözleşmeye dayalı olarak toptan satışını yapan araçlar
324005	Oyuncak bebek ve kuklalar ile bunların giysi, parça ve aksesuarlarının imalatı (içer doldurulmuş olanlar hariç)
324007	Oyuncak müzik aletleri imalatı
324010	Tekerlekli oyuncaklar , oyuncak bebek arabaları, oyuncak trenler ve diğer küçültülmüş boyutlu modeller/maketler veya inşaat oyun takımları, yarış setleri imalatı (motorlu olanlar, pres döküm oyuncaklar ve plastik diğer oyuncaklar dahil)
478916	Tezgahlar ve pazar yerleri vasıtasıyla oyun ve oyuncak perakende ticareti (seyyar satıcılar hariç)

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışmanın sonuçları ve önerileri yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sürecinde üç oyuncak müzesi ve dokuz oyuncak koleksiyoncusunun arşivinde bulunan 183 oyuncak ve oyuncaklarla ilgili 82 efemara incelenmiştir. Belgeler doğrultusunda 1900’lü yıllardan 1990’lı yıllara kadar Türkiye’de oyuncak üretimi yapılmış ve toplumsal yaşamda çocuklara sunulmuş olan farklı çeşitlilikteki oyuncakların tarihsel süreci betimlenmiştir.

Oyuncaklar, bir toplumun geleceği olan çocukların yalnızca oyun materyali olmanın ötesinde üretildiği tarihsel zaman diliminin sosyal-kültürel, ekonomik ve politik yapısını yansıtan somut tanıklardır. Yüzyıllarca her toplumsal yapıda değişim oluşmuştur. Geleneksellikten modern yapıya doğru ilerleyen değişimler zaman içinde toplumların çocukluk algısına, dolayısı ile çocuğun eğitiminde kullanılan materyallere yansiyarak kendini göstermiştir. Geçtiğimiz yüzyıllık tarihsel süreç içinde gerçekleşen değişimler göz önüne alındığında özellikle sanayileşme ve beraberinde ortaya çıkan kentleşme, kapitalizm ve neo-liberal politikalarla, gündeme gelen tüketim kültürü, teknolojik ilerleme ve küreselleşme, toplumsal yaşama etkisi bakımından en önemli dinamikler olmuştur.

Son 100 yıl içerisinde toplumsal yaşam değişime uğramıştır. Sosyokültürel bir öge olan oyuncaklar da bu değişimlerden etkilenmiştir. İncelenen belgelerde özellikle oyuncak üretiminde kullanılan ham madde ve üretilmiş olan oyuncakların özelliklerinin değiştiği belirlenmiştir. İncelenen belgelerden de anlaşıldığı gibi endüstri devrimine kadar Türkiye’de daha çok ahşap, kil, kâğıt ve atık materyaller ile oyuncaklar üretilirken, endüstri sonrası ağırlıklı olarak sanayi ürünü teneke, plastik, ahşap, kartondan oyuncaklar üretilmeye başlandığı görülmüştür. Anadolu’da 17. yüzyıldan 1940-1950’li yıllara kadar daha çok ahşaptan yapılan tef, beşik, el arabası, at arabası, davul gibi daha çok toplumsal yaşamın içinde yer alan figürleri içeren Eyüp Oyuncakları görülürken 1930-1940’lı yıllardan itibaren tayyare, kurmalı otomobil, yarış arabası, kova kürek gibi endüstri tarzı teneke oyuncakların yaygınlaştığı belirlenmiştir.

Özellikle 1940’lardan sonra endüstriyel yönelimlerin etkisiyle üretilen oyuncaklarda kurma ve sürtme mekanizmalı mekanik ve hareketli oyuncakların yaygınlaşmış olduğu belirlenmiştir. Bu oyuncaklarda daha çok kentsel yaşamın etkisini yansıtan, çocukları daha çok kentsel özelliklere ve kentsel yaşama hazırlamayı öngören “itfaiye, tren, otobüs, kamyon, otomobil vb” ya da dönemin siyasi algılarını yansıtan asker, tank, top arabası vb. oyuncakların yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. 1970’lerde ise daha çok erkek çocuklarının kentleşmeye uyum sağlamasını öngören uçaklar, otomobiller yapı-inşa oyuncakları, polis- asker ulaşım araçları; kız çocuklarının kentsel yaşama uyum sağlamasını ve ev yaşamına hazırlanmasını öngören elektrik süpürgesi, fırın, çamaşır makinesi, bebek pusetleri gibi ev araç gereçlerini içeren oyuncakların üretilmiş olduğu belirlenmiştir.

Yıllar çerisinde üretilmiş olan oyuncakların dönem özellikleri açısından değerlendirildiğinde çocukları gelecekteki yetişkin yaşamında önemli görülen toplumsal cinsiyet rolleri, ailevi değerler ve mesleki beklentilerin oyuncaklara yansıtılmış olduğu ve çocukları yetişkin yaşamına hazırlamaya yönelik (Özdemir, 2006) araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca üretilen oyuncaklar incelendiğinde gün geçtikçe çocukların kapalı alanlarda daha çok zaman geçirmesine neden olan ya da çocukları daha çok kapalı alanlarda yaşama hazırlamaya yönlendiren oyuncakların üretildiğini düşündürmektedir. Günümüzde üretilen oyuncaklar düşünüldüğünde aslında oyuncakların ticarileşen bir materyale dönüştüğü, bireyselleşen ve sanallaşan bir öge özelliğine bürünerek çocukların sosyal paylaşımlarının daha sınırlı olmasına zemin hazırlayarak çocukları sosyal olarak yalnızlaştıran bir ürüne dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Sonuç olarak incelenen belgelerdeki oyuncakların geneli dikkate alındığında Sormaz’ın da (2010) belirttiği gibi Türkiye’de üretilen oyuncakların da tıpkı Avrupa’da olduğu gibi geleneksel, modern ve postmodern bir değişim sürecinden geçmiş olduğu ifade edilebilir. Tarihsel süreçte oyuncak çeşitlerinde ve üretimlerinde yaşanan değişimlerin toplumsal yaşamda hem çocukluk hem de oyuncak kültürü kavramlarına ilişkin bakış açısında da değişimler yaşandığını göstermektedir.

Günümüzde Türkiye’deki oyuncak üretim sektöründe özellikle sanayi tipi üretimin artmış olduğu, bu ürünlerin ham maddesinde ise daha çok plastik ve ahşap kullanıldığı görülmektedir. Ucuz ve kolay ulaşılabilir olması açısından plastik oyuncakların, doğal ve sağlıklı olması açısından da ahşap oyuncakların (Pagev, 2019) önemli bir pazar haline geldiği görülmektedir. Oyuncakların çocuklara ulaşımında pazarlama ve satış yöntemlerinde

değişimlerin olduğu da dikkati çeken önem bir diğer noktadır. Özellikle çizgi filmlerin ve animasyon filmlerin yayınlandığı televizyon kanallarının, reklamların, medyanın ve internet ortamlarının etkili olduğu bilinmektedir. Bu tür pazarlama yöntemleri oyuncakların eğitsel işlevinden daha çok tüketim kültürünün yaygınlaştığını göstermektedir. Bazı durumlarda internet satışlarının toptancı ve mağazacılık sektörünün önüne geçtiği üreticiler için iyi bir pazarlama kanalı olduğu söylenebilir.

2019 yılı Türkiye Oyuncak Sektör İzleme Raporu'na göre günümüzde Türkiye'de 67 firma plastik oyuncak imal etmektedir. Türkiye'de toplam oyuncak üretiminin en az %70'i plastik oyuncak üretimidir. Aynı rapora göre Türkiye'nin toplam oyuncak ithalatının %98'ini 10 ülkeden, oyuncak ihracatının ise %49'unu 10 ülkeye yönelik gerçekleştirmektedir. Toplam ithalatın %88'i Çin'den yapılmaktadır. Çin, Endonezya, Vietnam, Çek Cumhuriyeti ve İtalya oyuncak ithalatı yapılan en önemli ülkeleri oluşturmaktadır. Toplam ihracatın %7'si İngiltere'ye yapılmaktadır. İngiltere dışında Irak, Yunanistan, Kıbrıs ve Sırbistan oyuncak ihraç edilen diğer önemli ülkeleri oluşturmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde; ülkemizde 0-14 yaş grubundaki yaklaşık 19 milyon çocuk yer almaktadır. Türkiye'de yıllık oyuncak tüketiminin çocuk başına 25 dolar seviyelerinde olduğunu ve Avrupa Birliği ülkelerinde çocuk başına yıllık 250-500 dolar arasında oyuncak tüketimi olduğunu belirtilmektedir (Pagev, 2019). Oyuncakçılar Derneği (OYDER)'ne (URL-7) göre bu durum oyuncak sektörünün gelişmesi açısından olumlu sonuçlar doğurması gereken bir fırsat olarak ifade edilmekte olup çağ nüfusunun ihtiyacına göre ülkemizde oyuncak sektörünün beş kat daha büyük olması gerektiği savunulmaktadır.

Çocuk dünyasını ilgilendirdiği kadar yetişkin dünyasının da önemli bir kültür ürünü olan oyuncaklara gereken önemin verilmesi ve yerli oyuncakların korunması açısından bazı önerileri şu şekilde sunulabilir:

Her şeyden önce çocuklara sunulan oyuncaklar bir tüketim aracı mantığından çıkarılarak eğitsel ve kültürel aktarım özelliğine büründürülmesi gerekmektedir. Özellikle yerli oyuncak sektörünün gelişimi, çoğalması, sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi yerel oyuncak üreten üreticilerin Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odası gibi kurum ve kuruluşlarca desteklemesine gereksinim vardır. Bu tür iş birlikleri Türk yerli oyuncaklarının hem korunmasını ve kuşaklar arası aktarımını sağlayacak hem de önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Oyuncak tarihine uzun yıllar merak ve özenle hizmet vermiş olan oyuncak koleksiyoncularına ve oyuncak müzelerine devlet desteği verilerek tarihi mirasın korunması sağlanmalıdır. Ayrıca oyuncak müzelerinin kurulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için kamu sektörlerinde bilinçlendirme, destekleme çalışmaları yapılabilir.

Oyuncak müzelerinde hizmet verecek uzmanların ve oyuncak koleksiyonu yapacak bireylerin yetiştirilmesi özellikle bu tür müzelerde ne tür oyuncakların yer alacağı ve nasıl korunması gerektiği konusunda bilinçli eğitimlerin yapılması önerilebilir. Ayrıca oyuncak müzelerinin bir eğitim merkezi olarak algılanması ve toplumun tüm kesimlerine ulaştırılabilmesi için erken çocukluk döneminden itibaren kültürel miras farkındalığının kazandırılması sağlanmalıdır. Ayrıca hem eğitimcilerin hem de ebeveynlerin dahil olabilecekleri müze eğitimlerini geliştirici projeler yaygınlaştırılmalıdır.

Oyuncak kültürü ve oyuncak tarihi ile ilgilenen araştırmacılara verilecek öneriler ise; Oyuncaklar tarihin somut tanıklarındır. Bu nedenle üretildiği çağın toplumsal yapısının ideolojik tutumlarını, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yönelimlerini, ekolojik sisteme ilişkin yaklaşımlarını, doğa ve insan etkileşimlerini yansıtabilmektedir. Bu nedenle ileride araştırma yapacak olan ilgili araştırmacılara bu tür konuların oyuncaklara nasıl yansıtıldığını inceleyen çalışmalar yapmaları önerilebilir.

Halk kültürü olarak üretilmiş ve günümüze ulaşamamış oyuncaklar (dozildik, patlangaç gibi) araştırılarak özgün özelliğine yakın oyuncakların üretilmesine ilişkin taslaklar yapılabilir ve üreticilere numuneler tasarlanabilir. Belirli bir dönem aralığında üretilen oyuncakların özellikleri ile günümüzde üretilen oyuncakların özellikleri açısından karşılaştırmalı araştırmalar yapılabilir.

Bu araştırmada genel olarak uzun süreli üretim yapmış olan firmaların ürünleri incelenmiştir. Başka bir çalışmada her bir firmanın üretmiş olduğu oyuncaklar kendi içinde karşılaştırmalar yapılarak araştırılabilir.

Oyuncakların bireysel, eğitsel ve sosyal açıdan etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemek için günümüzde teknolojik gelişmeler bağlamında değişime uğramış ve varlığını devam ettiren oyuncaklar kullanılarak çeşitli çalışmaların gerçekleştirilmesi mümkündür.

Yapılan görüşmeler sürecinde özellikle koleksiyonerlerin yaşadığı birtakım sorunlar dikkati çekmiştir. Bu anlamda koleksiyon yapacak kişilerin oyuncak toplama ve korumadaki yetersiz bilgileri ya da hatalı bilgileri koleksiyon yapma isteğini ve merakını olumsuz

etkileyebileceği yönünde öngörülerini olduğu dikkati çekmiştir. Bu nedenle koleksiyon yapmaya başlayacak kişilerin oyuncak koleksiyonu yapmanın sadece oyuncakları bir araya getirmekten ibaret olmadığı, hızlı değişim süreci dâhilinde yok olma tehdidi ile karşı karşıya olan oyuncakların korunması konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Oyuncak koleksiyoncularının kuşaklar arası ilişkiler kuran ve geçmişle bugün arasında köprü olan birçok sorumluluğu olduğuna ilişkin bilinçle yetiştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, D. (2009). Günümüzde geleneksel oyuncaklar. *Milli Folklor*, 21 (84), 182-191.
- Akın, S. (2007). *Ayçöreği ve denizyıldızı*. İstanbul: Çınar.
- Akyürekli, R. (2010). Oyuncakçılığın doğuşu ve inkişafı. B. Onur (Ed.), *Oyuncaklı dünya (3. Baskı)* içinde (247-263,ss). Ankara: İmge Yayınları.
- Ataman, S. Y. (1977). *Türk İstanbul*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayını.
- Avşar, G. (2014). *Küreselleşen kentte oyuncaklar: İstanbul'da günümüz oyuncaklarının üretim ve tasarım karakteristikleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, S. (2020). *Medeniyet değerlerimiz: Oyun ve oyuncak kültürü*. İstanbul: Ümit Yayınları
- Bay, D. N., Bay, Y., Timur, K. ve Turan, S. (2021). Türk dünyası çocuk oyun ve oyuncakları Projesi. Ö. Emiroğlu ve A. Önder (Ed.), *Türk kültür ve medeniyet değerleri yolunda* içinde (106-133, ss). İstanbul: Kutlu Yayınları.
- Baybörü, A. (2011). Gürel oyuncakları. B. Kovulmaz (Ed.), *Oyuncak sergisi* içinde (91-95, ss). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Begic, H. N. (2017). Anadolu'da yaşatılmaya çalışılan ahşap oyuncak üretimine bir örnek: Dedemin oyuncakları atölyesi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10(19), 15-26.
- Bogdan, R. and Biklen, S. K. (1997). *Qualitative research for education*. Boston: MA Allyn & Bacon Press.
- Bloch, M. and Pellegrini, A. (1989). *The ecological context of children's play*. NJ: Ablex
- Brougère, G. (2006). Toy houses: a socio-anthropological approach to analysing objects. *Visual Communication*, 5(1), 5-24.
- Смирнова, Е. О. and Соколова, М. В. (2016). История европейских и отечественных игрушек. *Journal of Modern Foreign Psychology*, 5(1), 32-38. Erişim adresi http://psypublic.com/assets/files/jmfp_2016_1_n_4_Smirnova.pdf
- Çelebi, E. (1969). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. (Cilt: 2). İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınları.
- Çetin, N. (2018). Kültür aktarım aracı olarak amigurumi: Japon, Rus ve Türk kültüründen örneklerle. M. Aça (Ed.), *Motif Vakfı Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (112-125,ss), İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Çoruk, A. Ş. (2001). *Eski zamanlarda İstanbul hayatı*. İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Derin, S. (2016). Tarihî süreçte Eyüp Sultan Camisi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 25(2), 177-191.

- Dittmar, H., Halliwell, E. and Ive, S. (2006). Does Barbie make girls want to be thin? The effect of experimental exposure to images of dolls on the body image of 5-to 8-year-old girls. *Developmental Psychology*, 42(2), 283–292.
- Duman, M. Z. (2011). Turgut Özal’ın politikalarında ekonomik rasyonalizm. *Sosyoloji Dergisi*, 23(24), 105-213.
- Durunay, H. (2018). Buluntular ve kalıntılar: Ne-Kur oyuncak. KKTC: Kıbrıs Genç TV. Erişim adresi <https://www.kibrisgenctv.com/buluntular-kalintilar-oyuncaklar-vol1-04112018-video,190.html>
- Ergün, M. (1980). Oyun ve oyuncak üzerine. *Milli Eğitim*, 1(1), 102-119.
- Fazlıoğlu, A. (2015). Batılaşma dönemi Osmanlı saraylarında oyuncak. *1. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları Kurultayı Bildiri Kitabı* içinde (343-353, ss) Ankara: Pegem Akademi.
- Fındık, N. Ö. (2014). Anadolu arkeolojisinde bazı seramik oyuncaklar (XII-XV. Yüzyıllar). *Millî Folklor*, 26 (101), 251-264.
- Geleş, F. (2001). Eyüp oyuncakçıları. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler* içinde (218-223, ss). İstanbul: Mask Matbaa.
- Göğüş, C. (2021). Topaç koleksiyonum (Söyleşi Programı). Erişim adresi <https://www.youtube.com/watch?v=9NazUMtMg0w>
- Gülsoy, S. (2019). Oyun, kültür ve zaman. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 62, 317-337.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürpınar, A., Cürgen, C. Erdemir, G., Kuyumcuyan F. ve Horsanalı, N. (2016) Türkiye oyuncak tasarımı kronolojisi. 3. İstanbul Tasarım Bieanlı: Biz İnsan mıyız? Erişim adresi, http://bizinsanmiyiz.iksv.org/wp-content/uploads/2017/11/oyuncak_tr_opt.pdf
- Hodder, I. (2002). The interpretation of documents and material culture. D. Weinberg (Ed.) *In qualitative research methods*. (266-279, pp). Oxford: Blackwell Publishing.
- Huizinga, J. (2006). Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme. (Çev. MA Kılıçbay). İstanbul: Ayrıntı. (Orijinal yayın tarihi 1992).
- Karadeniz, C. ve Atar, M. (2017). Türkiye’de oyuncak müzelerinin durumu ve sürdürülebilirliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (61), 477-492.
- Karkınlı, R. (2017). Özbeklerde çocuk oyun-oyuncak kültürü ve çocuk oyunları üzerine bir tasnif denemesi. *Electronic Turkish Studies*, 12 (22), 485-498.
- Kılıç, F. (2004). Eyüp oyuncakları. *P Dünya Sanat Dergisi-Çocuk ve Sanat*, 34, 116-123.

- Koçu. R. E. (1971). Eyüp Sultan oyuncakları. İstanbul Ansiklopedisi. (Cilt: 10, s. 5462). İstanbul: Koçu.
- LeCompte, M. D., and Goetz, J. P. (1984). Ethnographic data collection in evaluation research. *Ethnography in Educational Evaluation*, 37-59.
- Niemann, H. ve Onur, B. (1991). Oyunağın gelişim tarihi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1), 55-61.
- Machin, D. and Van Leeuwen, T. (2009). Toys as discourse: children's war toys and the war on terror. *Critical Discourse Studies*, 6(1), 51-63.
- Newsom, J. and Newsom, E. (1979). Toys and playthings: In development and remediation. NY: Pantheon.
- Onar, K. (2019). *Popüler kültür ürünlerinin çocuk oyuncaklarına yansıması ve oyuncaklar üzerinden inşa edilen kültürün sosyolojik analizi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Onur, B. (2010). *Oyuncaklı dünya; oyunağın toplumsal tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınlar.
- Onur, B. (2016). *Oyunlar ve oyuncaklar*. Ankara: Kalem Kitap Yayınları.
- Onur, B. ve Demir, T. (2004). Türkiye'de çocukların oyuncak sandığı: Ulusal ve küresel etkenler. B. Onur ve N. Güney (Ed.) *Türkiye'de çocuk oyunları: Araştırmalar içinde* (107-123, ss). Ankara: Ankara Üniversitesi ÇOKAUM Yayınları no: 12.
- Onur, B. (2002). *Oyuncaklı dünya*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Özbakır, İ. (2009). Geleneksel Türk çocuk oyunlarında doğal oyuncaklar ve oyuncak olmuş hayvanlar. *Zeitschrift für die Welt der Türken* 1(1), 147-163.
- Özdemir, N. (2006). *Türk çocuk oyunları*. 2. Cilt. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özhan, M. (2005). *Çocuk oyun ve oyuncak terimleri sözlüğü*. Ankara: Kültür Ajans.
- Özkan, U. B. (2020). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi (3. Baskı)* içinde (1-11, ss). Ankara: Pegem.
- Özsoy, İ. (2001). Son Eyüp oyuncakçısı. *Popüler Tarih*, 76-79.
- PAGEV (Türk Plastik Sanayicileri Araştırma Geliştirme ve Eğitim Vakfı). (2019). Türk plastik sanayicileri araştırma, geliştirme ve eğitim vakfı Türkiye oyuncak sektör izleme raporu. Erişim adresi <https://pagev.org/turkiye-oyuncak-sektor-izleme-raporu-2019-6>
- Rice, K., Prichard, I., Tiggemann, M. and Slater, A. (2016). Exposure to Barbie: Effects on thin-ideal internalisation, body esteem, and body dissatisfaction among young girls. *Body Image*, 19, 142-149.

- Seçkin, G. (2009). Popüler çocuk dergileri ve tüketici çocuğun inşası/pazarlanması. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 106, 13-15.
- Smirnova, E. O., Sokolova, M. V. and Sheina, E. G. (2012). Investigation of toy phenomenon in western psychology. *Journal of Modern Foreign Psychology*, 1(3), 26-39.
- Sormaz, F. (2010). *Çocukluk imgesi oyun ve oyuncak: sosyo-kültürel bir analiz* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Soyupak, O. ve Atasever, C. (2019). Türk teneke oyuncak endüstrisi ve Ne-Kur. 1. *Uluslararası Oyun Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı* içinde (70-71, ss). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Şarman, A. (2015). *Seferihisar geleneksel çocuk oyunları ve oyuncakları üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir.
- Şinikçi, Ş. (2015). Barbie bebeklerin çocukların sosyo-duyusal gelişimlerine etkisi. 2015 1. *Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları Kurultayı* içinde (747-757,ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu (2020). Türk lehçeleri sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_lehceler&arama=lehceler&guid=TDK.LHC.55342773829b63.05644975
- Tuğrul, B. (2017). Oyunun gücü. A.B. Aksoy (Ed.), *Okul öncesi eğitimde oyun* içinde (3-24,ss). Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Türkçe Sözlük. (2005). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. Ankara: TDK Yayınları.
- Ummanel, A. (2018). Çocuk, oyun ve oyuncaklar üzerine yazılmış Osmanlıca kitapların incelenmesi. Erişim adresi https://www.researchgate.net/publication/330728374_COCUK_OYUN_VE_OYUNC_AKLAR_UZERINE_YAZILMIS_OSMANLICA_KITAPLARIN_INCELENMESI
- Varga, D. (2009). Babes in the woods: Wilderness aesthetics in children's stories and toys, (1830-1915). *Society & Animals*, 17 (3), 187-205.
- Yalçın, H. (2006). Eyüp oyuncakları müzesi. *Eyüp Sultan Sempozyumu VIII Tebliğler* içinde (64-73,ss). İstanbul.
- Yalçınkaya, T. (1992). Okul öncesinde tahta oyuncaklar. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), 229-239.
- Yalçınkaya, T. (2001). Çocukların sevinci Eyüp oyuncaklarıydı. *Eyüp Sultan Sempozyumu V Tebliğler* içinde (96-99, ss). İstanbul.

- Yalçınkaya, T. (2005). Oyuncak yapımı ve oyuncak yapımında kullanılan birkaç malzeme. M. Sevinç (Ed.). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar* içinde (483-489,ss). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Yentürk, A. ve Yentürk, N. (2001). Oyuncak koleksiyonculuğu II. *Colletion*, 5, 64-69.
- Yıldırım, İ. (2001). Ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı ekonomisi üzerine bir değerlendirme (1838-1918). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 313-326.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2010). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Zeybekoğlu, Ö., ve Doğan, T. (2015). Değişen oyun ve oyuncak kültürü. 2015 *I. Dil, kültür ve edebiyat çalıştay Talât Sait Halman'a armağan kitabı* içinde (115-134,ss). Antalya.
- URL-1: https://tr.wikipedia.org/wiki/Gazanfer_Bilge , Erişim tarihi: 12.03.2021
- URL-2: <https://www.youtube.com/watch?v=BjvXuUnxias> , Erişim Tarihi: 10.07.2021
- URL-3: https://tr.wikipedia.org/wiki/Cavit_Cav , 28.07.2021
- URL-4: <https://www.pilsan.com.tr/tr/hakkimizda#tarihce> , 25.07.2021
- URL-5: http://bizinsanmiyiz.iksv.org/wpcontent/uploads/2017/11/oyuncak_tr_opt.pdf, Erişim tarihi: 23.06.2021
- URL-6: <http://paftamag.com/maziden-anilar-bademler-koyu-oyuncak-muzesi/>, Erişim tarihi: 18.06.2021
- URL- 7: <http://www.oyder.org.tr/hakkimizda>, Erişim tarihi: 15.05.2021

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir. Tezimin bir yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

02.09.2021

Celil ATASEVER

EKLER

EK-1 Ne-Kur oyuncakları ile ilgili ithalat ve ihracat belgeleri

K. Schnyder-Liechti AG Biel (Switzerland)
Manufacturers of high precision gear-cutting-tools

Fine pitch solid carbide hobs
Prec. ground H.S.S. hobs
Carbide gear cutters

Telex: 34 193 ksbl ch
Telephone: 032-41 34 86
Cable: ZYKLOID Biel
Corresp.: P.O. Box 2500 Biel 8
Bank: Kantonalbank Bern, Biel

Türkei
N E - K U R
NEVZAT KURT
HEKİM ÇIKMAZI, ARA HAN KAT 4 No.404
SİRKECI - İSTANBUL

Your ref.: Your letter: Our ref.: 2500 BIEL 8, Jakobstrasse 56
08/ 21st June 1973

Dear Sirs,

Many thank for your new valued order, which we confirm as follows:

H.S.S. cutters with cam relief non ground profile, dimension: out-side- ϕ 16 % x bore 4,5 %, with 15 teeth:

50	pieces for cutting pinions ϕ 4,90 - 8 teeth		
50	pieces for cutting pinions ϕ 7,00 -12 teeth		
100	pieces	at 17.--/each	= 1'700.--
	Tool costs for pinions ϕ 7,00 -12 teeth		= 95.--
			1'795.--
	Export charges		= 55.--
	Total Swiss francs CIF Sirkeci-Istanbul		= 1'850.--

Payment: against your check after receiving this order-confirmation.

Delivery time: End of September 1973

Always ready to be of service to you, we remain,

Very truly yours,
K. SCHNYDER-LIECHTI AG

EK-1 (Devamı) Ne-Kur oyuncakları ile ilgili ithalat ve ihracat belgeleri

Alhaji Abdul Imam & Co.
GENERAL MERCHANTS
(Registered in Nigeria)

Cable Address
ALAMACO

BANKERS:
Wema Bank Limited
Lagos, Lagos.
Standard Bank (Nigeria) Ltd.
Marina, Lagos.

PHONE 54066

Our Ref. _____
Your Ref. _____

P. O. BOX 4322
LAGOS NIGERIA.

20th January 1973.

NEVZAT KURT,
Sirkeci Buyukpostane Kirsisi,
Istanbul.

Sirs,

PLEASE REPLY URGENTLY

We are very fortunate to have your name and address through African Trade Review that you are one of the Manufacturers and Exporters of Toys in your country.

For your information, we have to introduce ourselves to you as one of the wholesales dealers and distributors of Toys throughout Nigeria Markets, and as such, we are most ambitious and desirous to establish an extensive and lucrative business transactions with your house for the regular sales and distributions of your products throughout Nigeria Markets to our both mutual benefits.

Futhermore, we are asking you to fumsih us with some of your Representative Samples by Air Mail Registered Parcle Post through your POST OFFICE to our address and upon receipt of which we shall give you our trial orders on your productive articles immediately to meet demands and requirments of our cusmtoms.

Moreover, we shall be much grateful to be in possession of your Wholesales Pri and let us know your monthly production CAPACITY and let us know also your PRESENT STOCKS which are ready for prompt shipment and delivery on ally your products.

Your early action and the reply will therefore be much appreicated and we are assuring you of our co-operations with and immediate atttention at all times.

We are,
Yours fiathfully,

ALHAJI ABDUL IMMAM & CO.

Enc.

Manager

Ek 2. Türkiye’de Oyuncak Müzeleri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına Kayıtlı Özel Oyuncak Müzeleri

Sıra	Özel Müze	Kuruluş Tarihi	Kapanış	Bulunduğu İl	Bağlı Olduğu Kurum / Kişi	Denetleyen Müze
1	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Oyuncak Müzesi	20 Nisan 1990	Devan Ediyor	Ankara	Ankara Üniversitesi	Ankara Etnografya Müzesi Müdürlüğü
2	İstanbul Oyuncak Müzesi	23 Nisan 2005	Devan Ediyor	İstanbul	Sunay Akın Müzecilik ve Kül. Hiz. Ltd. Şti.	İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü
3	Konak Belediyesi Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi	17 Ocak 2010	Devan Ediyor	İzmir	Konak Belediyesi	İzmir Müzesi Müdürlüğü
4	Antalya Oyuncak Müzesi	23 Nisan 2011	Devan Ediyor	Antalya	Antalya Büyükşehir Belediyesi	Antalya Müzesi Müdürlüğü
5	Gaziantep Oyuncak Müzesi	6 Nisan 2013	Devan Ediyor	Gaziantep	Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Gaziantep Müzesi Müdürlüğü
6	Anadolu Oyuncak Müzesi	Ekim 2017	Devan Ediyor	Antalya	Kepez Belediyesi	Antalya Müzesi Müdürlüğü
7	Oyuncak Müzesi	31 Ocak 2018	Devan Ediyor	Samsun	Canik Belediyesi	Samsun Müzesi Müdürlüğü

Kaynak:

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/183223/mod_resource/content/1/ceren%20karadeniz%20oyuncak%20m%C3%BCzesi.pdf, Erişim tarihi: 23.06.2021

Ek 2. Türkiye’de Oyuncak Müzeleri (Devamı)

Diğer oyuncak müzeleri

Sıra	Özel Müze	Kuruluş Tarihi	Kapanış Tarihi	Kapanma Nedeni	Bulunduğu İl	Bağlı Olduğu Kurum / Kişi
1	Musa Baran Çocuk Oyuncakları Müzesi	1990	Devam Ediyor	-	İzmir	Bademler Köyü Muhtarlığı
2	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Celil Atasever Oyuncak Müzesi	23 Nisan 2016	10 Temmuz 219	Dönemin Rektörü Tarafından Kapatılmıştır.	Osmaniye	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
3	Çamlıdere Çuf Çuf Oyuncak Müzesi	2017	Devam Ediyor	-	Ankara	Çamlıdere Belediyesi
4	Şanlıurfa Oyun ve Oyuncak Müzesi	19.06.2018	Devam Ediyor	-	Şanlıurfa	Karaköprü Belediyesi
5	Geleneksel Eyüp Oyuncakları Müzesi	2018	Devam Ediyor	-	İstanbul	Şennur Ülker Eyüp Oyuncakları Atölye Kurucusu

Kaynak:

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/183223/mod_resource/content/1/ceren%20karadeniz%20oyuncak%20m%C3%BCzesi.pdf, Erişim tarihi: 23.06.2021

Bu müzeler haricinde 1994 yılında açılan Haliç’in kuzey yakasında, Hasköy’de bulunan İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi’nin içinde oyuncaklarla ilgili bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde dünyanın ve Türkiye’nin önemli oyuncak örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca aynı müzede, Haliç üzerinde bulunan Fenerbahçe vapurunun içinde 2009 yılından bu yana Yalvaç Ural’ın oyuncak koleksiyonu sergilenmektedir. Ataşehir Belediyesi tarafından 19 Mayıs 2015 tarihinde açılan Düştepe Oyun Müzesi’nin içinde de oyuncak sergileri bulunmaktadır. Türkiye’de oyuncak koleksiyonu yapan kişi sayısı ve oyuncak müzesi girişimleri gün geçtikçe artmaktadır.

Ek- 3 Şeref Şimşek Ticarethanesi Vergi Levhası

MÜKELLEFİN		VERGİ LEVHASI		Gelir İdaresi Başkanlığı	
ADI SOYADI	ŞEREF ŞİMŞEK	VERGİ DAİRESİ	KALETEPE		
TİCARET ÜNVANI		VERGİ KİMLİK NO			
İŞ YERİ ADRESİ	SANAYİ MAH. FATİH CAD. NO: 24 İÇ KAPI NO: B MERKEZ/ KIRIKKALE	TC KİMLİK NO			
VERGİ TÜRÜ	BASİT USULDE TİCARİ KAZANÇ	İŞE BAŞLAMA TARİHİ	01.10.2017		
ANA FAALİYET KODU VE ADI	162905-AHŞAP ÇERÇEVE (TABLO, FOTOĞRAF, AYNA VE BENZERİ NESNELER İÇİN) VE AHŞAPTAN DİĞER EŞYALARIN İMALATI (PANOLAR, TUVAL İÇİN ÇERÇEVELER, İP VB. İÇİN MAKARALAR, AYAKKABININ AHŞAP TOPUK VE TABANLARI, ARI KOVANLARI, KÖPEK KULÜBELERİ DAHİL)				
TAKVİM	BEYAN OLUNAN MATRAH	TAHAKKUK EDEN VERGİ	ONAY KODU		
2020	Matrahsız	Matrahsız			
2019	Matrahsız	Matrahsız			
2018	Matrahsız	Matrahsız			

Ek- 4 Oyuncakların Tarihsel Kronolojisi

Fotoğraf No	Tezdeki Sayfa No	Üreten Firma Adı	Üretim Yılı	Oyuncağın Bulunduğu Koleksiyon
Fotoğraf 2.2. Eski Misketler (Taştan, Mermerden, Kilden)	10	Anonim	1900 – 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 2.2. Ahşap Topaç	10	Anonim	1940 – 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 2.2. Ahşap Topaç	10	Anonim	1940 – 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 2.2. Ahşap Topaç	10	Anonim	1940 – 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 2.2. Ahşap Topaç	10	Anonim	1940 – 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 2.2. Ahşap Topaç	10	Anonim	1940 – 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.1. Terracota Araba	18	Arkeolojik Eser	MÖ 4500 – 3300	Mardin Müzesi
Fotoğraf 4.2. Kilden Yapılmış Çingirak	19	Arkeolojik Eser	MÖ 3300 – 1200	Kayseri Arkeoloji Müzesi
Fotoğraf 4.3. Terracota Oyuncak Araba	19	Arkeolojik Eser	MÖ 1600 - 1178	Gaziantep Medusa Cam Eserleri Müzesi
Fotoğraf 4.4. Patlangaç	20	Anonim	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.4. Ahşap Topaç	20	Anonim	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.5. İttihat ve Terakki Cemiyeti Oyuncak	21	Bilinmiyor	1908	İlhan Apuhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.7. Yarış Oto	22	Lehmann	1907	https://lehmanntoycollection.com/
Fotoğraf 4.8. Osmanlı Askeri	23	Elastolin (Almanya)	1900 -1910	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.8. Osmanlı Askeri	23	Elastolin (Almanya)	1900 -1910	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.8. Osmanlı Askeri	23	Elastolin (Almanya)	1900 -1910	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.9. Hilal-i Ahmer Bebeği	23	Bilinmiyor (Almanya)	1920	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.9. Hilal-i Ahmer Bebeği	23	Bilinmiyor (Almanya)	1920	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.10. Teneke Osmanlı Askeri	24	Bilinmiyor (Almanya)	1910 -1920	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.11. Oyuncak Bebek	25	Jumeau Dolls (Fransa)	1919	https://www.rubylane.com/
Fotoğraf 4.16. Teneke Beşik	29	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.16. Folklorik Bebek (Kucağında Bebek Var)	29	Bilinmiyor	1940 -1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.17. Su Kabağından Yapılmış Sesli Topaç	30	Celil Atasever Üretimi	2021	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.19. Soğanlı (Kapadokya) Bebeği	31	Anonim	1980 - 1990	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.19. Damal Bebeği	31	Anonim	1980 - 1990	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.20. Tokmaklı İskilip Kağnısı	31	Anonim	1988	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.23. Ahşap Tren	34	Eyüp	1930 - 1940	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Zilli Tef	34	Eyüp	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Oyuncak Davul (Ortada)	34	Eyüp	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Çiçekli Toprak Darbuka	34	Eyüp	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Boyalı Toprak Darbuka	34	Eyüp	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Toprak Darbuka	34	Eyüp	1950	Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf No	Tezdeki Sayfa No	Üreten Firma Adı	Üretim Yılı	Oyuncağın Bulunduğu Koleksiyon
Fotoğraf 4.23. Küçük Toprak Darbuka	34	Eyüp	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Sedefli Çocuk Tefi	34	Bilinmiyor	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Kilim Desnli Çocuk Davulu	34	Bilinmiyor	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Su Düdüğü	34	Eyüp	1940 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Su Düdüğü (Kırmızı)	34	Eyüp	1940 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Kuş Düdük	34	Eyüp	1930 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.23. Kuş Düdük	34	Eyüp	1930 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.29. Çocuk Figürlü Toprak Düdük	41	Eyüp	1930	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.29. Çocuk Figürlü Toprak Düdük	41	Eyüp	1930	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.29. Çocuk Figürlü Toprak Düdük (Etekli)	41	Eyüp	1930	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.30. Ahşap At Arabası	42	Eyüp	1940	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.34. Zilli Palyaço	45	Eyüp	1940	Yalvaç Ural Koleksiyonu
Fotoğraf 4.38. Oyuncak Tayyare	48	Arav	1930 - 1940	Yusuf Uyum Koleksiyonu
Fotoğraf 4.39. Tekerlekten Kurmalı Otomobil	49	Arav	1940	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.41. Bugatti (A.J. 127)	50	Altın	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.41. Bugatti (J.H.A. 127)	50	Altın	1950	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.42. Büyük Kova	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Orta Boy Kova	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Futbolcu Görselli Kova	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Mini Kova	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Mini Kova	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Mavi Kürek	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Yeşil Kürek	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.42. Kırmızı Kürek	51	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.43. Değirmen Kumbara	51	Altın	1948 - 1955	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.44. Bugatti Araba	52	Altın	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.44. Bugatti Araba	52	Ufuk	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.45. Kurmalı Cıvıv	53	Altın	1961	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.46. Küçük Helikopter	53	Altın	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.46. Küçük Helikopter (Parça Halinde)	53	Altın	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.47. Düdüklü Horoz	53	Altın	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.47. Düdüklü Horoz (Levha)	53	Altın	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.47. Borazan	53	Altın	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.47. Borazan	53	Altın	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf No	Tezdeki Sayfa No	Üreten Firma Adı	Üretim Yılı	Oyuncağın Bulunduğu Koleksiyon
Fotoğraf 4.47. Borazan (Levha)	53	Altın	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.48. Renk Değiştiren Sesli Topaç	54	Altın	1972 - 1975	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.49. Sürtme Mekanizmalı Teneke Otobüs	54	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.50. İtfaiye Oto	55	Altın	1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.51. Volkswagen Araba	55	Altın	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.52. Fiat 500 Araba	55	Altın	1950 - 1960	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.55. İnşaat Oyunu	58	Dündar	1938 - 1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.57. İnşaat Oyunu	59	Dündar	1938 - 1980	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.58. Küp Oyunu (Zeka Oyunu)	59	Dündar	1938 - 1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.61. Oyuncak Ördek	62	Tüten (Alper Bilsel)	2020 (Replika)	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.62. Ahşap Tren	62	Tüten	1940 - 1950	Alper Bilsel Koleksiyonu
Fotoğraf 4.63. Ahşap Top Arabası	63	Tüten	1940 -1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.64. Ahşap Kamyon	63	Tüten	1950	Selçuk Kılıç Koleksiyonu
Fotoğraf 4.68. Türk Hava Yolları Uçağı	64	Alaya	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.68. Türk Hava Yolları Uçağı (Kutulu)	64	Alasya	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.70. Jeep	65	Alasya	1940 - 1950	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.72. Feza	67	Alasya	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.72. Süt Kamyonu	67	Alasya	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.73. Silahlı Kurmalı Teneke Polis Arabası	67	Alasya	1950 - 1960	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.73. Kurmalı Teneke Polis Arabası	67	Alasya	1950 - 1960	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.73. Kurmalı Teneke Polis Arabası (Tepe Lambalı)	67	Alasya	1950 - 1960	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.73. Kurmalı Teneke Polis Arabası	67	Alasya	1950 - 1960	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.74. Sarı Uğur Böceğı	68	Alasya	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.74. Kırmızı Uğur Böceğı	68	Alasya	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.74. Kurmalı Köpek	68	Alasya	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.74. Kurmalı Cıvcıv	68	Alasya	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.75. Atmaca Uçağı (Plastik Teneke Karışımı)	69	Alasya	1970 - 1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.76. Kızma Birader	69	Alasya (Al-Kar)	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.76. Oyuncak Motosiklet	69	Alasya (Al-Kar)	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.78. Börü Minik Araba	71	Gürel	1954	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.78. Ledi Minik Araba	71	Ledi	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.79. Kırmızı Çocuk Puseti (Kalıpta)	72	Gürel	1970	İstanbul Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.79. Yeşil Çocuk Puseti	72	Gürel	1970	İstanbul Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.80. Borozan (Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler)	72	Gürel	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf No	Tezdeki Sayfa No	Üreten Firma Adı	Üretim Yılı	Oyuncanın Bulunduğu Koleksiyon
Fotoğraf 4.80. Araba (Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler)	72	Gürel	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.81. Posta Arabası	73	Gürel	1970	Ali Baybörü Koleksiyonu
Fotoğraf 4.82. Tankl (Ata)	74	Gürel	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.82. Tank (Sakarya)	74	Gürel	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.82. Tank (İnönü)	74	Gürel	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.83. Teneke Saatler (İçinde Serpil Yazıyor)	75	Gürel	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.85. Gazanfer Bilge Otobüsü	76	Gürel	1970	Yusuf Uyum Koleksiyonu
Fotoğraf 4.91. Mavi Servis Oto	80	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.91. Kırmızı Servis Oto	80	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.91. İtfaiye	80	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.91. Beyaz Ufo	80	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.91. Kırmızı Ufo	80	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.92. İlk Versiyon Jeep Mavi	80	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.92. İlk Versiyon Jeep Kırmızı	80	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.92. İlk Versiyon Jeep Yeşil	80	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.93. Plastik Araba (Siyah)	81	Ne-Kur	1980	Yusuf Uyum Koleksiyonu
Fotoğraf 4.93. Plastik Araba (Lacivert)	81	Ne-Kur	1980	Yusuf Uyum Koleksiyonu
Fotoğraf 4.94. Yeşil Uzay Tankı	82	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.94. Gri Uzay Tanı	82	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.95. Teneke Ambulans	82	Ne-Kur	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.95. Teneke Ambulans	82	Ne-Kur	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.96. Hasta Nakil Arabası	82	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.97. Sivil Motosiklet (Sarı Tekerli İlk Versiyon)	83	Ne-Kur	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.97. Sivil Motosiklet	83	Ne-Kur	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.97. Polis Motosikleti	83	Ne-Kur	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.97. Jet (Altın Sarısı)	83	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.97. Jet (Mavi Beyaz)	83	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.98. Kırmızı Ufo	83	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.98. Jet Oto	83	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.99. Trafik Polisi Otomobili	84	Ne-Kur	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.100. Pikap Oto	84	Ne-Kur	1950 - 1960	Can Küçük Koleksiyonu
Fotoğraf 4.101. İtfaiye Otomobili	84	Ne-Kur	1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.102. Çakmak Taşlı (Kıvılcım Çıkaran) Jeep (Yeşil)	85	Ne-Kur	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.102. Çakmak Taşlı (Kıvılcım Çıkaran) Jeep (Kırmızı)	85	Ne-Kur	1970	Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf No	Tezdeki Sayfa No	Üreten Firma Adı	Üretim Yılı	Oyuncağın Bulunduğu Koleksiyon
Fotoğraf 4.102. Çakmak Taşlı (Kıvılcım Çıkaran) Jeep (Sarı)	85	Ne-Kur	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.103. Uzun Tabancası	86	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.103. Uzun Tabancası (Geniş Başlıklı Eski Versiyon)	86	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.103. Jet Oto (Mavi)	86	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.103. Jet Oto (Kırmızı)	86	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.103. Boncuklu Jet Oto	86	Ne-Kur	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.104. Demir Armalı Otomobil (Mavi)	86	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.104. Demir Armalı Otomobil (Yeşil)	86	Ne-Kur	1950 - 1960	Yiğit Kiremitçi Koleksiyonu
Fotoğraf 4.105. Pikap Oto (Mavi)	87	Ne-Kur	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.105. Pikap Oto (Kırmızı)	87	Ne-Kur	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.111. Pembe Panter	91	Fatoş	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.111. Pelüş Aslan	91	Fatoş	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.114. Ahşap Tombala	95	Çakar	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.115. Mum İle Çalışan Su Motoru (Büyük)	96	Çakar	1950	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.115. Mum İle Çalışan Su Motoru (Küçük)	96	Çakar	1950	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.116. Plastik Askerler (II. Dünya Savaşı Serisi)	97	Pilsan	1980	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.117. Oyuncak Bebek	98	Ersan	1957	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.118. Endüstriyel Oyuncak Sanayi İşçileri	99	Ferdinand Strauss	1920	WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.118. Endüstriyel Oyuncak Sanayi İşçileri	99	Girard	1930 - 1940	WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.119. Uçak (Sarı)	100	Kellerman	1940	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.119. Uçak	100	Bilge	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.120. Teneke Terazî	101	Lesi	1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.120. Teneke Kaynana (Kocakarı) Zırlıtısı	101	Lesi	1960	Selçuk Kılıç Koleksiyonu
Fotoğraf 4.122. Köy Minibüsü	102	Hilmar	1960	Kurtul Koçhan Koleksiyonu
Fotoğraf 4.122. Radarlı Jeep	102	Hilmar	1960	Yusuf Uyum Koleksiyonu
Fotoğraf 4.123. Sirk Cambazı Bobo	103	Empo Arı-San	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.123. Sirk Cambazı	103	Bilinmiyor (Almanya)	1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.124. Fırınlı Ocak	104	Öz	1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.125. Elektrikli Süpürge	104	Öz	1970 - 1980	Selçuk Kılıç Koleksiyonu
Fotoğraf 4.127. Teneke Davul	105	Merih	1960	Yusuf Uyum Koleksiyonu
Fotoğraf 4.127. Teneke Borozan	105	Merih	1960	Selçuk Kılıç Koleksiyonu
Fotoğraf 4.127. Teneke Kova	105	Merih	1960	Selçuk Kılıç Koleksiyonu
Fotoğraf 4.129. Şişirme Plastik Bebek	106	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Büyük Boy, Mavi - Beyaz)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu

Fotoğraf No	Tezdeki Sayfa No	Üreten Firma Adı	Üretim Yılı	Oyuncağın Bulunduğu Koleksiyon
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Büyük Boy, Tek renk)	107	Bilinmiyor	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Orta Boy, Renkli, Desnli)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Çizgili Kırmızı)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Çizgili Mavi)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Küçük, Sarı)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Küçük, Kauçuk, Solda)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.130. Plastik Top (Küçük, Kauçuk, Sağda)	107	Bilinmiyor	1950 - 1960	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.131. Mevlâna	108	Ege	1970	Selçuk Kılıç Koleksiyonu
Fotoğraf 4.132. Ahşap Uçak	108	Çevik	1957	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.132. Ahşap Araba	108	Çevik	1957	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.132. Ahşap Tramvay	108	Çevik	1957	Ankara Üniversitesi Oyuncak Müzesi
Fotoğraf 4.133. Kağıttan Kuş	109	Kalafat	1940 - 1950	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.134 Işıklı Bilgi Oyunu	110	Melis	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu
Fotoğraf 4.134. Teneke Hedef Oyunu	110	Melis	1960 - 1970	Celil Atasever Koleksiyonu

ÖZGEÇMİŞ

CELİL ATASEVER
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans-Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü/Okul Öncesi Eğitimi (Tezli)
2017-2021

Lisans-Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi/Temel Eğitim Bölümü/Okul Öncesi Eğitimi
Anabilim Dalı 2003-2007

Akademik Görevler

Öğretim Görevlisi - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi - Osmaniye MYO (2014 - 2021)

Öğretim Görevlisi - Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi - Sağlık Hizmetleri MYO (2021 -
Devam)

Projelerde Yaptığı Görevler:

1. Turizmin Yörüngesini Değiştiriyoruz Oyuncak Müzesi, Planetarium ve Gözlem Evi Projesi, Diğer kamu kuruluşları (Yükseköğretim Kurumları hariç), Araştırmacı: 21.07.2015 - 21.01.2017 (Ulusal)
2. WOX İllüzyon ve Oyuncak Müzesi, Küratör – Koordinatör, 2019 - 2020
3. Okul Öncesi Eğitimde Orff Çalışmaları, DİĞER, Eğitimci, 2011
4. Yeni Ana sınıfı Kurmak İçin Eğitim Malzemesi Desteği, DİĞER, Proje Koordinatörü, 2011
5. Aksaray Yuva İlköğretim Okulu Ana sınıfına Malzeme Desteği İçin Yardım Kampanyası Projesi, DİĞER, Proje Koordinatörü, 2007
6. Özel Sporcular Spor Eğitim Programı, DİĞER, Eğitimci, 2005-2006
7. Avrupa Birliği Geçlik Projeleri Eylem 3 Genç iz Projesi, Avrupa Birliği, Yönetici, 2005-2006 (Uluslararası)

İdari Görevler

1. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/Osmaniye Meslek Yüksekokulu/Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü/Yaşlı Bakımı Pr. (Bölüm Başkanı) 2018-2019
2. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/Erzin Meslek Yüksekokulu MYO/Yüksekokul Müdür Yardımcısı 2017-2018
3. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi/Osmaniye Meslek Yüksekokulu/Çocuk Bakımı Ve Gençlik Hizmetleri Bölümü (Bölüm Başkanı) 2015-2017

Ödüller

1. Yılın Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, 2012
2. Yılın Gönüllüsü, Beyaz Baston Görmeyenler Derneği, 2011

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitaplarında (Proceedings) Basılan Bildiriler:

1. Soyupak Ozan, Atasever Celil (2019). Türk Teneke Oyuncak Endüstrisi ve Ne-Kur. 1. Uluslararası Oyun Kongresi, 70-70. (Özet Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:6038712)
2. Burak Sabahat, Atasever Celil (2018). Orff Eğitiminin Çocuk Gelişimi Önlisans Öğrencilerinin Müzik Öğretimine Yönelik Özyeterlik Düzeylerine Etkisi. International EJERCongress 2018, 919-922. (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4347549)
3. Dünder Behcet, Bıçakçı Celal, Atasever Celil (2017). Meslek Yüksekokullarında Mezun Olan Öğrencilerin Başarı Düzeylerinin Belirlenmesi: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi. Uluslararası Yükseköğretimde Mesleki Eğitim ve Öğretim Sempozyumu ISVET2017, 1, 30-30. (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:3909918)
4. Yazıcı Zeliha, Nur İmray, Atasever Celil, İşiker Mehmet (2015). 5 12 Yaş Çocuklarının Oyuncak Algıları. Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi-Açıköğretim Fakültesi Uluslararası Oyun ve Oyuncak Kongresi, 1(1), 1287-1296. (Tam Metin Bildiri/)(Yayın No:1782799)

Yazılan Ulusal/Uluslararası Kitaplar - Kitaplardaki Bölümler:

Erken Çocukluk Döneminde Kaynaştırma, Bölüm adı:(Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim Ve Özel Gereksinimli Çocuklar) (2019)., Yüksel Begümhan, Çalışkan Habibe, Ağyar Elbistanlı Esra, Deveci Şirin Hatice, Yıldız Canpolat Cihan, Abbak Kaçar Burcu Sultan, Bozdemir Emre, Sağar Mehmet Enes, Ünlü Ümmügülsüm, Atasever Celil, Bayrakdar Uygur,

Koca Ceren, Samsunlu Ömer, Yörük Muhsin, Köroğlu Alper Yusuf, Göle Mehmet Oğuz, Günay Bilaloğlu Raziye, Karabulut Rıdvan, Hedef Cs Bayın Yayın, Editör: Begümhan YÜKSEL, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 344, ISBN:978-605-9877-95-4, Türkçe (Ders Kitabı), (Yayın No: 5825885)

Sanat ve Tasarım Etkinlikleri:

1. Ulusal, KOLEKSİYON /Özel koleksiyonlar /, 20.02.2017-21.02.2017, Değerlerimiz, Kültürümüz ve Oyuncaklarımız, Düzce Üniversitesi- Değerlerimiz, Kültürümüz ve Çocuklarımız: Milli Oyuncak Çalıştayı, (No: 139028)
2. Uluslararası, KOLEKSİYON /Özel koleksiyonlar /, 07.05.2015-08.05.2015, Düünden Bugüne Oyuncak Sergisi, Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi- Açıköğretim Fakültesi Uluslararası Oyun ve Oyuncak Kongresi, (No: 37414)
3. Ulusal, SERGİLER/Bireysel (kişisel) sergiler/, 06.05.2014-08.05.2014, Antika Oyuncak ve El Yapımı Ahşap Oyuncak Sergisi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, (No: 37421)

Diğer Yayınlar

Atasever Celil (2017). Oyuncak Müzesi. Alternatif Eğitim Dergisi, 1(6), 95-100. (Ulusal) (Hakemsiz) (Makale Bilirkişi Raporu vb.) (Yayın No: 3985334)

Teknik Not, Vaka Takdimi, Araştırma notu vb.

Bilirkişi Raporu vb., Atasever Celil (2017). Oyuncak Müzesi. Alternatif Eğitim Dergisi, 1(6), 95-100. (Yayın No: 3985334)

Üniversite Dışı Deneyim

2011-2014 Ana sınıfı Öğretmeni (Gaziantep Nurdağı İncirli İlkokulu, Öğretmen, Kamu)

2010-2013 Örgütlemekten Sorumlu Bşk. Yrd. (Beyaz Baston Görmeyenler Derneği, Görme Engelli Çocukların Eğitimi İçin Gönüllü Çalışma, (Sivil Toplum Kuruluşu)

2007-2009 Koordinatör ve Öğretmen (Antalya Özel Elmaşekeri Yuva ve Çocuk Kulübü, Öğretmen, (Özel)

2004-2006 Genel Bşk. Yrd. (Beyaz Baston Görmeyenler Derneği, Görme Engelli Çocukların Eğitimi İçin Gönüllü Çalışma, (Sivil Toplum Kuruluşu)

Çalıştay

Değerlerimiz, Kültürümüz ve Çocuklarımız: Milli Oyuncak, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığımızın liderliğinde Düzce Üniversitesi, PAGEV (Türk Plastik Sanayicileri Araştırma, Gelişim ve Eğitim Vakfı), Düzce Ticaret ve Sanayi Odası işbirliği ile “Milli Oyuncak” üretilmesi ve Düzce’de bir Oyuncak Organize Sanayi Bölgesi kurulması planlanmaktadır. Bu planların ilk adımı olarak, Düzce Üniversitesi’nde 20 Şubat 2017 günü “Değerlerimiz, Kültürümüz ve Çocuklarımız: Milli Oyuncak” başlıklı bir çalıştay düzenlenmiş, milli, yerli ve evrensel olarak pazarlanabilir oyuncakın sahip olması gereken niteliklerin ortaya çıkarılmasına çalışılmıştır. İkinci aşamada bir Proje Pazarı etkinliği düzenlenerek, nitelikleri ortaya konan Milli Oyuncak’a ilişkin tasarımlar sergilenecektir. Düzce Üniversitesi, Çalıştay, 20.02.2017-20.02.2017 (Ulusal)

İNTİHAL RAPORU

KÜLTÜREL BİR DEĞER OLARAK TÜRKİYE'DE OYUNCAĞIN TARİHSEL DEĞİŞİMİ

ORIGINALITY REPORT

10%

SIMILARITY INDEX

PRIMARY SOURCES

1	www.pagev.org Internet	535 words — 2%
2	www.infolla.com Internet	206 words — 1%
3	polen.itu.edu.tr Internet	157 words — 1%
4	fatihcavus.net.tr Internet	146 words — 1%
5	docs.neu.edu.tr Internet	145 words — 1%
6	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 Internet	98 words — < 1%
7	www.657memur.net	— . — 10%